

Till statsrådet och chefen för Justitiedepartementet

Regeringen beslutade den 21 februari 2002 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att utreda frågor om ett nytt slag av aktiebolag för icke vinstutdelande verksamhet, vars kännetecken skall vara att det har annat syfte än att bereda aktieägarna vinst. Enligt direktiven skall utredaren bl.a. lämna de författningsförslag som krävs för att genom särbestämmelser i aktiebolagslagen tillskapa två alternativa modeller av ny aktiebolagsform, i vilken den ena inte någon vinstutdelning alls skall kunna äga rum till aktieägarna och i vilken den andra viss begränsad vinstutdelning skall vara tillåten.

Till särskild utredare förordnades fr.o.m. den 8 maj 2002 Carina Gunnarsson, ordförande i Arbetsdomstolen.

Som sakkunniga förordnades fr.o.m. den 1 juli 2002 kanslirådet Johan Danelius, departementssekreteraren Ola Göransson, ämnesrådet Kent Ivarsson, kansliråden Lena Lagercrantz och Sten Ljungdahl, departementssekreterarna Curt-Olof Mann och Mats Nilsson, hovrättsassessorn Charlotte Utterström samt ämnesrådet Charlotta Wickman. Som experter förordnades från samma dag ekonomen Solveig Allard-Ringborg, förbundsjuristen Lena Dalman, enhetsjuristen Charlotte Gedda, bitr. chefsjuristen Ulrika Lindén samt chefsjuristen Per Nordström. Solveig Allard-Ringborg entledigades och i stället förordnades som expert juristen Eva Sveman fr.o.m. den 22 augusti 2002. Lena Lagercrantz entledigades och i stället förordnades som sakkunnig ämnesrådet Olle Halldorf fr.o.m. den 23 augusti 2002. Curt-Olof Mann entledigades fr.o.m. den 1 oktober 2002. Charlotte Gedda entledigades och i stället förordnades som expert enhetsjuristen Ann-Kristin Kvist fr.o.m. den 9 oktober 2002. Charlotte Utterström entledigades den 5 november 2002 och i stället förordnades som sakkunnig under tiden fr.o.m. den 5 november 2002 t.o.m. den 23 april 2003 kanslirådet Susanne Sundberg. Susanne Sundberg entledigades och i stället förordnades

som sakkunnig hovrättsassessorn Erik Noltorp fr.o.m. den 23 april 2003.

Till sekreterare förordnades fr.o.m. den 18 juni 2002 hovrättsassessorn Catharina Kihlefelt Bondesson.

Utredningen, som har antagit namnet Utredningen om icke vinstutdelande aktiebolag, får härmed överlämna betänkandet Aktiebolag med begränsad vinstutdelning (SOU 2003:98).

Stockholm i november 2003

Carina Gunnarsson

/ Catharina Kihlefelt Bondesson

Innehåll

Förkortningar	9
Sammanfattning	11
Författningsförslag Icke-vinstutdelande aktiebolag.....	17
Författningsförslag Aktiebolag med begränsad vinstutdelning	23
1 Utredningens uppdrag och arbete	31
1.1 Uppdraget.....	31
1.2 Uppdragets genomförande.....	32
1.3 Betänkandets disposition.....	32
2 Några associationsformer	35
2.1 Aktiebolag	35
2.2 Handelsbolag.....	47
2.3 Kommanditbolag	49
2.4 Enkla bolag	49
2.5 Ekonomiska föreningar	50
2.6 Ideella föreningar	51
2.7 Stiftelser.....	52
2.8 Registrerade trossamfund.....	54
2.9 SE-bolag.....	55

3	Annan lagstiftning som berör utredningens område	59
3.1	Bokföringslagen.....	59
3.2	Årsredovisningslagen	60
3.3	Lagen om offentlig upphandling	62
3.4	Centrala lagar inom hälso- och sjukvårdsområdet	63
3.4.1	Hälso- och sjukvårdslagen.....	63
3.4.2	Lagen om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.....	65
3.4.3	Lag om inskränkning i landstingens rätt att överlämna driften av akutsjukhus till annan.....	66
3.4.4	Socialtjänstlagen	66
3.5	Skollagen	66
4	Verksamhetsformer m.m. inom sjukvård, skola och omsorg	73
4.1	Statistikuppgifter om associationsformer m.m.	73
4.1.1	Hälso- och sjukvårdsområdet	73
4.1.2	Barnomsorg och skola	77
4.2	Vissa sammanslutningars syn på en ny aktiebolagsform	81
5	Några utländska utblickar.....	83
5.1	Allmänt	83
5.2	Nederländerna	83
5.3	Luxemburg.....	86
5.4	Danmark	90
5.5	Storbritannien (främst England)	91
5.6	Belgien.....	93
6	Tidigare utredningsarbeten	95
6.1	Den kooperativa företagsformen	95

6.2	Bolagiseringsutredningen – Riksidrottsförbundets slutförslag från utredningen om alternativ associationsform för idrottslig verksamhet.....	96
6.3	Social ekonomi – en tredje sektor för välfärd, demokrati och tillväxt?	98
6.4	Fristående gymnasieskolor – hot eller tillgång?.....	99
6.5	Mera värde för pengarna.....	100
6.6	Frågor rörande icke vinstutdelande företag	102
6.7	Utredningen Vårdens ägarformer – vinst och demokrati ...	102
7	Två modeller för en ny form av aktiebolag	105
7.1	Allmänt	105
7.2	Endast privata aktiebolag bör kunna omfattas av de nya bestämmelserna	106
7.3	Bolagsordning och registrering.....	109
7.4	Vinstutdelningsbegränsningar.....	111
7.5	Gåva till annan verksamhet.....	114
7.6	Överskott vid bolagets likvidation	115
7.7	Fusion	116
7.8	Nyemission och fondemission.....	117
7.9	Nedsättning av aktiekapitalet.....	118
7.10	Koncernförhållanden	119
	7.10.1 Allmänt.....	119
	7.10.2 Koncernbidrag	120
7.11	Kontrollmöjligheter och tvångslikvidation	122
	7.11.1 Ingen särskild kontrollmyndighet bör inrättas.....	123
	7.11.2 Revisorn.....	123
	7.11.3 Patent- och registreringsverket.....	125
	7.11.4 Tvångslikvidation.....	125
7.12	Byte av aktiebolagsform	126

7.13	Aktiebolagets firma.....	128
7.14	Skadestånd, återbäringsskyldighet och andra sanktioner	128
7.15	Överklagande.....	130
8	EG-rättsliga aspekter på den nya aktiebolagsformen	131
8.1	Diskrimineringsförbud och etableringsfrihet.....	131
8.2	EG-rätten i övrigt.....	134
9	Den nya aktiebolagsformen i förhållande till andra associationsformer.....	135
9.1	Fördelar och nackdelar med den nya aktiebolagsformen	135
9.2	Den nya aktiebolagsformen och befintliga strukturer.....	137
9.3	Incitament för att göra den nya aktiebolagsformen attraktiv.....	138
10	Genomförandet och konsekvensanalys	141
10.1	Ikraftträdande.....	141
10.2	Konsekvenser.....	142
10.2.1	Analys enligt förordningen (1998:1820) om särskild konsekvensanalys av reglers effekter för små företags villkor.....	142
10.2.2	Konsekvenser för staten	144
11	Författningskommentar	145
11.1	Ändringar i aktiebolagslagen	145
Bilagor	161	
1	Kommittédirektiv.....	161
2	Sammanslutningar m.fl. som inbjudits att inkomma med synpunkter till utredningen	173

Förkortningar

ABL	Aktiebolagslagen (1975:1385)
BNP	Bruttonationalprodukten
Ds	Departementsserien
EES	Europeiskt ekonomiskt samarbetsområde
Prop.	Proposition
PRV	Patent- och registreringsverket
SFS	Svensk författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
Tredje bolagsdirektivet	Rådets direktiv 78/855/EEG av den 9 oktober 1978

Sammanfattning

Förslaget till ny aktiebolagsform

Allmänt

Utredningen har i enlighet med vad som angivits i direktiven (dir. 2002:30) utarbetat förslag till två modeller av aktiebolag med vinstutdelningsbegränsning. Den ena modellen avser aktiebolag utan vinstutdelning, i det följande benämnd *icke-vinstutdelande aktiebolag*, och den andra modellen aktiebolag med viss, begränsad vinstutdelning kallad *aktiebolag med begränsad vinstutdelning*. Begreppet aktiebolag av den nya formen används i det följande som benämning på den nya aktiebolagsformen när det som sägs syftar på båda modellerna.

Enligt direktiven skall den nya bolagsformen vara lämplig för verksamheter inom områdena skola, vård och omsorg, men även kunna användas inom andra verksamhetsområden. Frågor angående om den nya bolagsformen i framtiden skall utgöra en förutsättning för bedrivande av verksamhet inom vissa områden liksom konsekvenserna därav ingår inte i utredningens uppdrag.

Några utgångspunkter inför tillskapandet av den nya aktiebolagsformen har för utredningen varit dels att den nya aktiebolagsformen i så liten utsträckning som möjligt skall avvika från vad som annars gäller för aktiebolag, dels att begränsningarna avseende tillåten vinstutdelning hänger samman med ett allmänt skydd mot att bolagets tillgångar lämnar detta och att detta skydd inte lätt skall kunna kringgås.

För att på ett så enkelt och tillgängligt sätt som möjligt samla bestämmelserna om den nya aktiebolagsformen i ABL har utredningen, med undantag av ändringar i två paragrafer i första kapitlet ABL, valt att samla de nya bestämmelserna i ett nytt kapitel 20. Bestämmelserna i det nya kapitlet skall gälla utöver vad som är föreskrivet på andra ställen i lagen.

Utredningen har, mot bakgrund av gällande EG-rättslig lagstiftning, kommit fram till att den nya formen av aktiebolag skall vara ett privat aktiebolag. Dock har utredningen funnit att de begränsningsregler som gäller för privata aktiebolag avseende möjligheterna att utbjuda aktier och värdepapper till en vidare krets eller till allmänheten inte skall gälla för den nya formen av aktiebolag. Avsikten med detta är att underlätta för de bolag som verkar inom områdena skola, vård och omsorg, och som kan förutsättas ha många intressenter, att erbjuda aktier m.m. till hela kretsen av intressenter. Emellertid skall förbudet mot att bjuda ut aktierna på börs eller annan organiserad marknadsplats gälla även för den nya formen av aktiebolag.

Utredningen föreslår att ett aktiebolag av den nya formen i sin bolagsordning skall ange dels att bolaget skall vara ett sådant speciellt bolag, dels hur ett eventuellt överskott vid bolagets likvidation skall skiftas samt dels bolagsformens beteckning. För aktiebolag med begränsad vinstutdelning skall i bolagsordningen även anges högsta tillåtna vinstutdelning till aktieägarna, eftersom det enligt utredningens mening skall vara möjligt för ett sådant bolag att välja att ha en lägre vinstutdelning än vad lagen maximalt tillåter. Ett aktiebolag av den nya formen skall, precis som övriga aktiebolag, registreras hos PRV. Om bolagsordningen inte uppfyller kraven i ABL skall det föreligga hinder mot registrering såsom ett aktiebolag av den nya formen, vilket klart skall framgå av bestämmelserna i 20 kapitlet.

Tillgångar och överskott i aktiebolaget

Utredningen har, som nämnts ovan, haft i uppdrag att ta fram två olika modeller av en ny aktiebolagsform. För icke-vinstutdelande aktiebolag föreslår utredningen att ingen vinstutdelning alls skall vara tillåten. Dock måste bolaget i fråga i samma utsträckning som alla andra associationsformer kunna betala även en aktieägare ersättning för arbete denne utfört utan att detta betraktas som någon form av vinstutdelning. För aktiebolag med begränsad vinstutdelning har utredningen, mot bakgrund av bestämmelserna i regeringsformen, kommit fram till att högsta tillåtna vinstutdelning måste anges uttryckligen i lagtexten. Ramen för vad som skall vara tillgängligt för vinstutdelning skall vara densamma som för övriga aktiebolag. Såsom lämplig nivå för vinstutdelningen har utredningen funnit att högsta tillåten utdelning för ett räkenskapsår skall vara ett belopp mot-

svarande dels den vid räkenskapsårets sista dag gällande statslåneräntan med ett tillägg om en procentenhet multiplicerad med det aktiekapital aktieägarna tillskjutit bolaget, dels vad som kvarstår som utdelningsbara vinster för de senaste fem räkenskapsåren. Med tillskjutet kapital skall förstås aktiekapitalet, vilket kan bestå av såväl kontanta medel som apportegendom, både vid bolagets bildande och under dess bestånd.

För att skydda bolagets tillgångar och eventuella överskott även vid dess likvidation, föreslår utredningen att det överskott som finns kvar sedan bolagets skulder reglerats och aktieägarna erhållit medel motsvarande vad de tillskjutit bolaget samt sedvanlig vinstutdelning för året i enlighet med vad som gäller för respektive modell (dvs. för icke-vinstutdelande aktiebolag ingen utdelning alls och för aktiebolag med begränsad vinstutdelning den utdelning som följer av lag eller bolagsordning), vid skiftet skall tillfalla antingen annat aktiebolag av den nya formen eller Allmänna arvsfonden. Aktiebolag av den nya formen skall i samband med registreringen, vilket nämnts ovan, i bolagsordningen ange till vilket eller vilka aktiebolag av den nya formen överskottet skall gå.

Befintliga bestämmelser i ABL om möjligheterna för ett aktiebolag att lämna gåvor till allmännyttiga ändamål skall enligt utredningens mening gälla även för den nya formen av aktiebolag.

Fusioner och koncerner

Ett aktiebolag av den nya formen föreslås få ingå som överlåtande bolag i en fusion endast om det övertagande bolaget också är ett aktiebolag av den nya formen. Vidare föreslår utredningen att ett aktiebolag av den nya formen inte skall få sätta ned aktiekapitalet i syfte att åstadkomma återbetalning till aktieägarna. Vad gäller aktiebolag i den nya formen som ingår i koncerner som antingen moder- eller dotterföretag föreslår utredningen att det skall införas vissa begränsningar avseende möjligheterna till koncernbidrag. Ett aktiebolag av den nya formen skall för ett räkenskapsår enligt utredningens förslag aldrig få lämna koncernbidrag som överstiger vad som är tillåtet som högsta tillåtna vinstutdelning för bolaget under året i fråga. Detta innebär att icke-vinstutdelande aktiebolag inte alls får lämna koncernbidrag, och att aktiebolag med begränsad vinstutdelning skall få lämna visst, begränsat bidrag. Givetvis skall

sedvanliga affärsmässigt motiverade transaktioner mellan de olika företagen i koncernen vara tillåtna.

Kontroll av efterlevnaden av bestämmelserna om vinstutdelningsbegränsning samt tvångslikvidation

Samtliga föreslagna nya bestämmelser tar sikte på att säkerställa att de tillgångar och det eventuella överskott som finns i ett aktiebolag av den nya formen inte kommer andra än bolaget till godo i vidare mån än som föreskrivs i lagen. Utredningen har inte funnit att det behövs något nyinrättat kontrollorgan för att upprätthålla bestämmelserna, men väl att revisorns roll vid granskningen bör stärkas samt att det införs en möjlighet för allmän domstol att besluta om tvångslikvidation om vinstutdelningsbegränsningarna överträtts. Utredningen föreslår därför att revisorn i samband med årsredovisningen särskilt skall granska att bolaget inte överträtt bestämmelserna om vinstutdelningsbegränsning. Om så befinner sig fallet skall revisorn anmärka detta i revisionsberättelsen och omedelbart, utan iakttagande av sedvanliga tidsfrister, skicka en kopia av denna till registreringsmyndigheten, dvs. PRV. Det ankommer sedan på PRV att antingen få bolaget att vidta rättelse eller vända sig till allmän domstol med en anmälan om tvångslikvidation. Även revisorn, bolagets styrelse, en styrelseledamot, aktieägare eller bolagets verkställande direktör skall kunna ansöka om tvångslikvidation vid allmän domstol. Om domstolen finner att bestämmelserna om vinstutdelningsbegränsning överträtts samt de felaktigt överförda medlen inte under handläggningen vid tingsrätten återbärs till bolaget skall bolaget likvideras. Ett sådant beslut skall gälla omedelbart. Handläggningen vid domstol skall vara densamma som vid övriga fall av tvångslikvidation.

Byte av bolagsform, firma m.m.

Ett aktiebolag av den nya formen skall inte kunna ombildas till ett vanligt privat aktiebolag eller ett publikt aktiebolag. Däremot skall sådana aktiebolag genom beslut med kvalificerad majoritet på bolagsstämman kunna bli ett aktiebolag av den nya formen.

För aktiebolag av den nya formen skall omedelbart efter bolagets firma följa beteckningen (ivu) för icke-vinstutdelande aktiebolag respektive beteckningen (bvü) för aktiebolag med begränsad vinst-

utdelning. Dessa beteckningar skall enligt utredningens förslag vara förbehållna den nya aktiebolagsformen.

Utredningen föreslår inte några särskilda bestämmelser för den nya aktiebolagsformen avseende ny- och fondemission, skadestånd, återbetalningsskyldighet, sanktioner eller överklagande. Befintliga bestämmelser i ABL som gäller för privata aktiebolag avseende aktiekapital, styrelse etc. skall också gälla för aktiebolag av den nya formen.

Övriga frågor

Enligt direktiven till utredningen har utredaren även haft att överväga incitament för att göra den nya bolagsformen attraktiv. Utredningen har inbjudit bl.a. företrädare för olika sammanslutningar av organisationer m.fl. som idag verkar inom områdena skola, vård och omsorg att komma med synpunkter. De önskemål som framförts om översyn av skatteregler i samband med donationer och gåvor till verksamheter inom dessa områden samt översyn av avtalstider vid offentlig upphandling m.m. har legat utanför denna utrednings uppdrag. Från flertalet företrädare har dock höjts varnande röster mot en sådan särbehandling av den nya bolagsformen som kan medföra bristande konkurrensneutralitet mellan olika associationsformer. Av den anledningen avviker den nya aktiebolagsformen, oavsett modell, inte från vad som gäller för övriga aktiebolag i större utsträckning än som är nödvändigt för att bestämmelserna om vinstutdelningsbegränsning inte enkelt skall kunna kringgås. Inte heller utesluts aktiebolag av den nya formen från att ingå i koncerner såväl med aktiebolag av alla slag som med andra företagsformer. Det förhållandet att ett aktiebolag av den nya formen skall registreras som ett sådant och ges en särskild beteckning kan enligt utredningens mening komma att ses som en garanti för att medel som tillförs bolaget också stannar inom detta och därigenom verka tilldragande för vissa investerare.

Författningsförslag

Icke-vinstutdelande aktiebolag

Förslag till Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

Härigenom föreskrivs i fråga om aktiebolagslagen
dels att 1 kap. 2 och 4 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas ett nytt kapitel 20 med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §

Aktiebolag är privat aktiebolag eller publikt aktiebolag. Denna lag gäller för samtliga aktiebolag om inte annat föreskrivs.

Aktiebolag är privat aktiebolag eller publikt aktiebolag. *Privat aktiebolag kan registreras som icke-vinstutdelande aktiebolag.* Denna lag gäller för samtliga aktiebolag om inte annat föreskrivs.

1 kap.

4 §

Ett privat aktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag får inte genom annonsering söka sprida aktier eller teckningsrätter i bolaget eller av bolaget utgivna skuldebrev eller optionsbevis.

Ett bolag eller en aktieägare som avses i första stycket får inte heller på annat sätt söka sprida i första stycket angivna värdepapper genom att erbjuda fler än 200 personer att teckna eller förvärva värdepappren. Detta gäller dock inte om erbjudandet riktar sig till en krets som i förväg har anmält intresse av sådana erbjudanden och antalet utbudna poster inte överstiger 200.

Begränsningarna i första och andra styckena gäller inte erbjudanden som avser överlåtelse till högst tio förvärvare.

Begränsningarna i första och andra styckena gäller inte erbjudanden som avser överlåtelse till högst tio förvärvare. *Begränsningarna gäller inte heller för icke-vinstutdelande aktiebolag.*

I första stycket angivna värdepapper som har givits ut av ett privat aktiebolag får inte bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats.

20 kap. Icke-vinstutdelande aktiebolag

Inledande bestämmelse

1 §

I detta kapitel finns bestämmelser om icke-vinstutdelande aktiebolag. Om inte annat anges gäller bestämmelserna i detta kapitel utöver vad som föreskrivs i övrigt i denna lag.

Aktiebolags bildande

2 §

I bolagsordningen skall anges

- 1. att bolaget skall vara ett icke-vinstutdelande aktiebolag, samt*
- 2. hur överskottet i bolaget skall skiftas vid bolagets likvidation, varvid bestämmelserna i 9 § skall beaktas.*

Om bolagets firma inte innehåller orden icke-vinstutdelande aktiebolag skall i bolagsordningen anges beteckningen (ivu) efter firman.

3 §

Hinder mot registrering som icke-vinstutdelande aktiebolag

föreligger om bolagsordningen inte uppfyller kraven i 2 §.

Nedsättning av aktiekapitalet

4 §

Nedsättning av aktiekapitalet får inte ske för återbetalning till aktieägarna. I övrigt skall vad som i 6 kap. stadgas om nedsättning av aktiekapitalet tillämpas för icke-vinstutdelande aktiebolag.

Revision

5 §

Revisorn skall granska att bolaget inte överträtt bestämmelsen i 6 § och i revisionsberättelsen anmärka om så skett.

Revisorn skall genast sända en kopia av revisionsberättelsen till registreringsmyndigheten om revisionsberättelsen innehåller anmärkning som avses i första stycket.

Vinstutdelning

6 §

Ett icke-vinstutdelande aktiebolag får inte dela ut vinst till aktieägarna.

Koncernförhållanden

7 §

Ett icke-vinstutdelande aktiebolag som ingår i en koncern får inte till annat företag inom koncernen under ett räkenskapsår föra över medel om inte transaktionen är affärsmässigt motiverad.

Likvidation

8 §

Rätten skall besluta att bolaget skall gå i likvidation om bolaget överträtt bestämmelsen i 6 §.

En fråga om likvidation enligt första stycket prövas på anmälan av registreringsmyndigheten eller på ansökan av styrelsen, en styrelseledamot, den verkställande direktören, en aktieägare eller bolagets revisor.

Beslut om likvidation skall inte meddelas, om det under ärendets handläggning vid tingsrätten visas att de felaktigt överförda medlen återburits till bolaget.

Beträffande handläggningen hos rätten gäller vad som i 13 kap. 24 § är stadgat.

Beslutet om likvidation gäller omedelbart.

9 §

Vid skifte i samband med bolagets likvidation skall aktieägarna erhålla belopp motsvarande det aktiekapital de tillskjutit bolaget. Resterande överskott skall skiftas till visst annat ickevinstutdelande aktiebolag eller till Allmänna arvsfonden i enlighet med bestämmelserna i bolagsordningen. Finns inte det eller de aktiebolag som har angivits i bolagsordningen, skall överskottet tillfalla Allmänna arvsfonden.

Fusion

10 §

Icke-vinstutdelande aktiebolag får ingå som överlåtande bolag i en fusion endast om det övertagande bolaget skall vara ett icke-vinstutdelande aktiebolag.

Byte av bolagskategori

11 §

Ett icke-vinstutdelande aktiebolag får inte övergå till att bli ett publikt aktiebolag eller ett privat aktiebolag som inte omfattas av bestämmelserna i detta kapitel.

12 §

Ett beslut om att ett publikt eller ett privat aktiebolag skall bli ett icke-vinstutdelande aktiebolag fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kap. om beslut om ändring av bolagsordningen. Beslutet är dock giltigt endast om det har biträts av samtliga aktieägare som är närvarande vid stämman och dessa tillsammans företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget.

Aktiebolaget skall anses ha blivit ett icke-vinstutdelande aktiebolag när bolagsordningen uppfyller de bestämmelser som gäller för sådana bolag samt beslutet om övergång till ett icke-vinstutdelande aktiebolag har blivit registrerat.

Beslutet får registreras endast om bolagets firma inte strider mot de föreskrifter om firma som finns

i 16 kap. och i detta kapitel.

Aktiebolags firma

13 §

Ett icke-vinstutdelande aktiebolags firma skall åtföljas av beteckningen (ivu), såvida det inte framgår av bolagets firma att det är ett icke-vinstutdelande aktiebolag.

Vad som föreskrivs i 16 kap. 3 och 4 §§ om beteckningen (publ) för publika aktiebolag äger motsvarande tillämpning när det gäller beteckningen (ivu) för icke-vinstutdelande aktiebolag.

14 §

Beteckningen angiven i 13 § får användas endast av sådana aktiebolag som registrerats som icke-vinstutdelande aktiebolag.

Denna lag träder i kraft ...

Författningsförslag

Aktiebolag med begränsad vinstutdelning

Förslag till Lag om ändring i aktiebolagslagen (1975:1385)

Härigenom föreskrivs i fråga om aktiebolagslagen
dels att 1 kap. 2 och 4 §§ skall ha följande lydelse,
dels att det i lagen skall införas ett nytt kapitel 20 med följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap. 2 §

Aktiebolag är privat aktiebolag eller publikt aktiebolag. Denna lag gäller för samtliga aktiebolag om inte annat föreskrivs.

Aktiebolag är privat aktiebolag eller publikt aktiebolag. *Privat aktiebolag kan registreras som aktiebolag med begränsad vinstutdelning.* Denna lag gäller för samtliga aktiebolag om inte annat föreskrivs.

1 kap. 4 §

Ett privat aktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag får inte genom annonsering söka sprida aktier eller teckningsrätter i bolaget eller av bolaget utgivna skuldebrev eller optionsbevis.

Ett bolag eller en aktieägare som avses i första stycket får inte heller på annat sätt söka sprida i första stycket angivna värdepapper genom att erbjuda fler än 200 personer att teckna eller förvärva värdepappren. Detta gäller dock inte om erbjudandet riktar sig till en krets som i förväg har anmält intresse av sådana erbjudanden och antalet utbudna poster inte överstiger 200.

Begränsningarna i första och andra styckena gäller inte erbjudanden som avser överlåtelse till högst tio förvärvare.

Begränsningarna i första och andra styckena gäller inte erbjudanden som avser överlåtelse till högst tio förvärvare. *Begränsningarna gäller inte heller för aktiebolag med begränsad vinstutdelning.*

I första stycket angivna värdepapper som har givits ut av ett privat aktiebolag får inte bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats.

20 kap. Aktiebolag med begränsad vinstutdelning

Inledande bestämmelse

1 §

I detta kapitel finns bestämmelser om aktiebolag med begränsad vinstutdelning. Om inte annat anges gäller bestämmelserna i detta kapitel utöver vad som föreskrivs i övrigt i denna lag.

Aktiebolags bildande

2 §

I bolagsordningen skall anges

1. att bolaget skall vara ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning och högsta tillåtna vinstutdelning, vilken inte får överstiga vad som anges i 6 §, samt

2. hur överskottet i bolaget skall skiftas vid bolagets likvidation, varvid bestämmelserna i 9 § skall beaktas.

Om bolagets firma inte innehåller orden aktiebolag med begränsad vinstutdelning skall i bolagsordningen anges beteck-

ningen (bvu) efter firman.

Ett beslut om att ändra högsta tillåtna vinstutdelning fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kap. om beslut om ändring i bolagsordningen. Innebär beslutet att aktieägarnas rätt till vinstutdelning begränsas är beslutet dock giltigt endast om det har biträttits av samtliga aktieägare som är närvarande vid stämman och dessa tillsammans företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget.

3 §

Hinder mot registrering som aktiebolag med begränsad vinstutdelning föreligger om bolagsordningen inte uppfyller kraven i 2 § första och andra styckena.

Nedsättning av aktiekapitalet

4 §

Nedsättning av aktiekapitalet får inte ske för återbetalning till aktieägarna. I övrigt skall vad som i 6 kap. stadgas om nedsättning av aktiekapitalet tillämpas för aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Revision

5 §

Revisorn skall granska att bolaget inte överträtt bestämmelserna i 6 § och i revisionsberättelsen anmärka om så skett.

Revisorn skall genast sända en kopia av revisionsberättelsen till registreringsmyndigheten om re-

visionsberättelsen innehåller anmärkning som avses i första stycket.

Vinstutdelning

6 §

I ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning får vinstutdelningen till aktieägarna för ett räkenskapsår inte överstiga ett belopp motsvarande

- 1. den vid räkenskapsårets sista dag gällande statslåneräntan med ett tillägg om en procentenhet multiplicerad med det aktiekapital som aktieägarna tillskjutit bolaget, samt*
- 2. vad som kvarstår i bolaget som utdelningsbara vinster för de senaste fem räkenskapsåren.*

Koncernförhållanden

7 §

Ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning som ingår i en koncern får inte till annat företag inom koncernen under ett räkenskapsår föra över medel överstigande vad som är tillgängligt för utdelning till aktieägarna enligt 6 § eller bolagsordningen om inte transaktionen är affärsmissigt motiverad.

Likvidation

8 §

Rätten skall besluta att bolaget skall gå i likvidation om bolaget överträtt bestämmelserna i 6 §.

En fråga om likvidation enligt första stycket prövas på anmälan av registreringsmyndigheten eller på ansökan av styrelsen, en styrelseledamot, den verkställande direktören, en aktieägare eller bolagets revisor.

Beslut om likvidation skall inte meddelas, om det under ärendets handläggning vid tingsrätten visas att de felaktigt överförda medlen återburits till bolaget.

Beträffande handläggningen hos rätten gäller vad som i 13 kap. 24 § är stadgat.

Beslutet om likvidation gäller omedelbart.

9 §

Vid skifte i samband med bolagets likvidation skall aktieägarna erhålla belopp motsvarande det aktiekapital de tillskjutit bolaget samt del av återstående tillgångar med den begränsning som framgår av 6 § eller bolagsordningen. Resterande överskott skall skiftas till visst annat aktiebolag med begränsad vinstutdelning eller till Allmänna arvsfonden i enlighet med bestämmelserna i bolagsordningen. Finns inte det eller de aktiebolag som har angivits i bolagsordningen, skall överskottet tillfalla Allmänna arvsfonden.

Fusion

10 §

Aktiebolag med begränsad vinstutdelning får ingå som överlåtande bolag i en fusion endast

om det övertagande bolaget skall vara ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Byte av bolagskategori

11 §

Ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning får inte övergå till att bli ett publikt aktiebolag eller ett privat aktiebolag som inte omfattas av bestämmelserna i detta kapitel.

12 §

Ett beslut om att ett publikt eller ett privat aktiebolag skall bli ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kap. om beslut om ändring av bolagsordningen. Beslutet är dock giltigt endast om det har biträts av samtliga aktieägare som är närvarande vid stämman och dessa tillsammans företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget.

Aktiebolaget skall anses ha blivit ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning när bolagsordningen uppfyller de bestämmelser som gäller för sådana bolag samt beslutet om övergång till ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning har blivit registrerat.

Beslutet får registreras endast om bolagets firma inte strider mot de föreskrifter om firma som finns i 16 kap. och i detta kapitel.

*Aktiebolags firma**13 §*

För ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning skall bolagets firma åtföljas av beteckningen (bv), såvida det inte framgår av bolagets firma att det är ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Vad som föreskrivs i 16 kap. 3 och 4 §§ om beteckningen (publ) för publika aktiebolag äger motsvarande tillämpning när det gäller beteckningen (bv) för aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

14 §

Beteckningen angiven i 13 § får användas endast av sådana aktiebolag som registrerats som aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Denna lag träder i kraft ...

1 Utredningens uppdrag och arbete

1.1 Uppdraget

Regeringen beslutade den 21 februari 2002 att tillsätta en särskild utredare med uppdrag att utreda frågor om ett nytt slag av aktiebolag för icke vinstutdelande verksamhet. Enligt direktiven (dir. 2002:30, se bilaga 1) skall detta nya slag av aktiebolag kännetecknas av att det har ett annat syfte än att ge aktieägarna vinst och att det finns särskilda begränsningar när det gäller bolagets rätt att dela ut vinst till aktieägarna och andra. Det upparbetade överskottet skall användas för att utveckla den verksamhet bolaget bedriver. Den nya bolagsformen är enligt direktiven i första hand tänkt att användas inom barnomsorg, skola, sjukvård och äldreomsorg. Utredaren skall enligt direktiven lämna de författningsförslag som behövs för att genom särbestämmelser i aktiebolagslagen tillskapa två alternativa modeller för den nya formen av aktiebolag, varvid bolaget i den ena modellen inte alls skall få dela ut vinst och i den andra modellen få dela ut viss, begränsad vinst. Vidare skall utredaren utröna behovet av andra särbestämmelser som kan göra den nya bolagsformen attraktiv och peka ut tänkbara incitament att bedriva verksamheten i den nya formen samt även analysera vilka konsekvenser sådana särregler och incitament kan ha för företag som bedriver verksamhet i annan form. Uppdraget innebär vidare enligt direktiven att utredaren skall beakta de erfarenheter som finns av att bedriva icke vinstutdelande verksamhet idag finns i andra associationsformer inom och utom Sverige samt behandla de internationella frågeställningar som aktualiseras vid utformningen av den nya bolagsformen. I uppdraget ingår även att förebygga kringgående av begränsningarna i möjligheten att dela ut vinst samt överväga vilka kontrollåtgärder som behövs. Utredaren skall också ta ställning till behovet av sanktioner vid överträdelse av vinstutdelningsbegränsningarna.

1.2 Uppdragets genomförande

Utredningen hade sitt första sammanträde med sakkunniga och experter den 11 oktober 2002 och har därefter haft ytterligare sju sammanträden, varav ett i internatform.

Utredningen har inhämtat synpunkter, såväl skriftliga som muntliga, från bl.a. sammanslutningar som idag driver privat verksamhet inom områdena skola, hälso- och sjukvård samt omsorg. Beträffande vilka sammanslutningar och andra som beretts tillfälle att inkomma med synpunkter, se bilaga 2. Utöver dessa kontakter har utredaren träffat företrädare för Svenskt Näringsliv och Föreningen Vårdföretagarna.

Utredaren har företagit studieresor till Nederländerna, Luxemburg och Danmark och därvid träffat företrädare för justitie-, hälso- och undervisningsministerierna. Representanter för det brittiska Department of Trade and Industry har sammanträffat med utredaren i Stockholm.

Samråd har skett med dels Utredningen om vårdens ägarformer (S 2000:08), dels Näringslivets Regelnämnd, NNR (tidigare Näringslivets Nämnd för Regelgranskning).

1.3 Betänkandets disposition

Efter de inledande avsnitten innehåller betänkandet i kapitel 2 en redogörelse för några associationsformer. Annan lagstiftning som berör utredningens område behandlas i kapitel 3. Kapitel 4 innehåller uppgifter om omfattningen av de privata alternativen inom undervisning och hälso- och sjukvård samt en sammanfattning av de synpunkter på utredningens uppdrag som framförts av bl.a. företrädare för vissa sammanslutningar verksamma inom områdena skola, vård och omsorg. I kapitel 5 redovisas utländska förhållanden och i kapitel 6 redogörs för tidigare utredningsarbeten inom området. Utredningens överväganden och slutsatser framgår av kapitlen 7–11. Kapitel 7 innehåller allmänna överväganden om de två modellerna av en ny aktiebolagsform, kapitel 8 behandlar vissa EG-rättsliga aspekter av den föreslagna aktiebolagsformen och kapitel 9 tar upp frågor om den nya aktiebolagsformen i förhållande till andra associationsformer. I kapitel 10 behandlas frågor om ikraftträdande, genomförande av förslaget samt konsekvens-

analys. Det avslutande kapitlet, kapitel 11, innehåller författningskommentarer.

2 Några associationsformer

I detta kapitel behandlas dels de svenska associationsformer som vanligen används inom områdena skola, vård och omsorg, dels SE-bolag, som är en ny associationsform från och med den 8 oktober 2004.

2.1 Aktiebolag

Bestämmelserna om aktiebolag återfinns i aktiebolagslagen (SFS 1975:1385).

Kapitel 1 – Inledande bestämmelser

Den grundläggande bestämmelsen om delägarnas ansvar finns i 1 §, vari anges att i aktiebolag svarar delägarna inte personligen för bolagets förpliktelser. Undantag från detta gäller för delägare i aktiebolag som bedriver advokatverksamhet. I sådant bolag svarar delägaren solidariskt med bolaget för sådana förpliktelser mot klienter som bolaget ådrar sig medan han är delägare.

Aktiebolag är antingen privata eller publika (2 §). Ett aktiebolag skall ha ett aktiekapital och detta skall för privata aktiebolag uppgå till minst 100 000 kr och för publika aktiebolag till minst 500 000 kr (eller motsvarande belopp i euro). Om aktiekapitalet är fördelat på flera aktier skall dessa lyda på lika belopp (3 §). Ett privat aktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag får inte genom annonsering försöka sprida aktier eller teckningsrätter i bolaget eller av bolaget utgivna skuldebrev eller optionsbevis. Inte heller får ett privat aktiebolag eller dess aktieägare sprida sådana värdepapper genom att erbjuda fler än 200 personer att teckna eller förvärva värdepappren. Sådana värdepapper får inte heller bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats (4 §).

Bestämmelser som koncernförhållanden finns i 5 §. Där anges bl.a. att ett aktiebolag är moderbolag och en annan juridisk person är dotterföretag om aktiebolaget

1. innehar mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i den juridiska personen,
2. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och på grund av avtal med andra delägare i denna förfogar över mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar,
3. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av ledamöterna i dess styrelse eller motsvarande ledningsorgan, eller
4. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och har rätt att ensamt utöva ett bestämmande inflytande över denna på grund av avtal med den juridiska personen eller på grund av föreskrift i dess bolagsordning, bolagsavtal eller därmed jämförbara stadgar.

Vidare är en juridisk person dotterföretag till moderbolaget, om ett annat dotterföretag till moderbolaget eller moderbolaget tillsammans med ett eller flera andra dotterföretag eller flera andra dotterföretag tillsammans

1. innehar mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar i den juridiska personen,
2. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och på grund av avtal med andra delägare i denna förfogar över mer än hälften av rösterna för samtliga aktier eller andelar, eller
3. äger aktier eller andelar i den juridiska personen och har rätt att utse eller avsätta mer än hälften av ledamöterna i dess styrelse eller motsvarande ledningsorgan.

Kapitel 2 – Aktiebolags bildande

Aktiebolag bildas av en eller flera stiftare. Stiftare skall vara antingen fysisk person bosatt inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), svensk juridisk person eller juridisk person som bildats enligt lagstiftningen i en stat inom EES och som har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet inom det området (1 §). Stiftarna anger villkoren för bolagsbildningen (2 §). Stiftarna skall enligt 3 § upprätta och underskriva en dagtecknad

stiftelseurkund, som skall innehålla bl.a. förslag till bolagsordning. Av 4 § framgår att en bolagsordning bl.a. skall ange föremålet för bolagets verksamhet, angivet till sin art (punkten 3) och aktiekapitalet (punkten 4). Beslut om bolagets bildande fattas vid en konstituerande stämma sedan aktieteckning skett (7 §). Om det på stämman uppkommer fråga om ändring i den föreslagna bolagsordningen eller stiftelseurkunden i övrigt, kan något beslut om bolagets bildande inte fattas förrän frågan lösts (8 § andra stycket). Bolaget skall sedan anmälas för registrering (9 §) till PRV. Aktiebolaget kan inte förvärva rättigheter eller ikläda sig skyldigheter förrän registrering skett (13 §).

Kapitel 3 – Aktier, aktiebrev m.m. och aktiebok

Enligt 1 § har alla aktier lika rätt i bolaget om inte annat följer av lagen eller av föreskrifter i bolagsordningen.

En aktie kan fritt överlätas och förvärfvas om inte annat anges i bolagsordningen eller följer av lag (2 §). Av 3 § framgår att det i bolagsordningen kan tas in förbehåll om att aktieägare eller annan skall vara berättigad att lösa aktie som övergår till ny ägare. Förbehållet skall ange bl.a. dels vilka som är lösningsberättigade och, om lösningsrätt inte skall kunna utövas vid vissa fång, vilka slags fång som sålunda undantagits (punkten 1), dels den ordning, i vilken lösningsrätten tillkommer de lösningsberättigade inbördes (punkten 2).

Aktiebrev skall ställas till viss man (4 §) och över samtliga aktier och aktieägare skall bolagets styrelse föra en förteckning, en s.k. aktiebok (7 §). Aktieboken skall hållas tillgänglig hos bolaget för var och en (13 §).

Kapitel 4 – Ökning av aktiekapitalet genom nyemission eller fondemission

Enligt 1 § kan aktiekapitalet ökas genom nyemission eller fondemission. Vid nyemission tecknas aktier mot betalning genom att särskilda aktier ges ut. En fondemission genomförs genom att tillgångar förs över till aktiekapitalet från andra poster i balansräkningen. Det sker således inte något tillskott från aktieägarna. Beslut om emission fattas i regel av bolagsstämman (undantag finns

dock enligt 14 och 15 §§ enligt vilka styrelsen i vissa fall kan fatta beslut om nyemission).

Kapitel 5 – Konvertibla skuldebrev och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning

I 1 § första stycket anges att aktiebolag mot vederlag kan ge ut konvertibla skuldebrev eller skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning. Sådana skuldebrev skall ställas till innehavaren eller viss man eller order. Enligt andra stycket skall konvertibla skuldebrev innehålla utfästelse från bolaget om att en borgenär har rätt att helt eller delvis byta ut sin fordran enligt skuldebreven mot aktier i bolaget och skuldebrev förenade med optionsrätt till nyteckning skall ge borgenär rätt att teckna aktier i bolaget mot betalning i pengar. Enligt tredje stycket skall villkoren för utbyte eller nyteckning av aktier bestämmas så att utbyte eller nyteckning kan ske utan att bolagsordningen ändras. Aktieägarna har enligt 2 § företrädesrätt vid emission av skuldebrev mot vederlag i pengar om inte bolagsstämman beslutar annat med kvalificerad majoritet.

Beslut om emission av skuldebrev fattas enligt 3 § av bolagsstämman, utom i vissa i 8 och 9 §§ angivna fall, då styrelsen får besluta.

Kapitel 6 – Nedsättning av aktiekapitalet

Nedsättning av aktiekapitalet får enligt 1 § ske endast för vissa ändamål, nämligen: avsättning till omedelbar täckning av förlust enligt fastställd balansräkning om förlusten inte kan täckas av fritt eget kapital, återbetalning till aktieägarna eller avsättning till reservfond eller till fond att användas enligt beslut av bolagsstämman. Beslut om nedsättning av aktiekapitalet fattas enligt 2 § av bolagsstämman utom i vissa undantagsfall och kräver enligt 2 a § kvalificerad majoritet.

Kapitel 7 – Förvärv och överlåtelse av egna aktier m.m.

Ett aktiebolag får inte teckna egna aktier eller ta emot egna aktier i pant, inte heller får ett dotterföretag teckna aktier i moderbolaget eller ta emot aktier i moderbolaget som pant (1 och 2 §§). Ett publikt aktiebolag vars aktier är noterade vid en börs, en auktoriserad

marknadsplats eller någon annan reglerad marknad får enligt 3 § förvärva egna aktier enligt bestämmelser i 7–9 §§ och andra publika aktiebolag samt privata aktiebolag får förvärva egna aktier endast i de fall som anges i 4 §. För de sistnämnda bolagen gäller således att de får förvärva egna aktier för vilka ersättning inte skall betalas, förvärva egna aktier som ingår i en affärsrörelse som bolaget övertar, lösa in egna aktier enligt 13 kap 21 § (vid likvidation) och på auktion ropa in egna aktier som har utmätts för bolagets fordran. Publika aktiebolag noterade vid börs etc. får enligt 7 § förvärva egna aktier endast på en börs, auktoriserad marknadsplats, eller någon annan reglerad marknad inom EES eller på annan marknad efter tillstånd av Finansinspektionen eller i enlighet med ett förvärvserbjudande som har riktats till samtliga aktieägare eller samtliga ägare till aktier av ett visst slag. Enligt 8 § får förvärvet ske endast om aktierna är helt betalda och i andra stycket finns vissa begränsningsregler för hur stort belopp som får användas. Enligt 23 § får ett dotterföretag inte förvärva aktier i moderbolag utom i vissa undantagsfall.

Kapitel 8 – Bolagets ledning

I ett aktiebolag skall det finnas en styrelse med minst tre ledamöter; dock får styrelsen i privata aktiebolag bestå av en eller två ledamöter om det finns minst en suppleant (1 §). Styrelsen svarar för bolagets organisation och förvaltningen av bolagets angelägenheter och skall se till att bolagets organisation är utformad så att bokföring, medelsförvaltning och bolagets ekonomiska förhållanden i övrigt kontrolleras på ett betryggande sätt (3 §). Styrelsen utses enligt 6 § av bolagsstämman. Det får dock i bolagsordningen anges att en eller flera styrelseledamöter får utses på annat sätt. Minst halva antalet styrelseledamöter skall enligt 8 § vara bosatta inom EES (undantag kan i särskilt fall medges av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer). I ett publikt aktiebolag skall styrelsen utse en verkställande direktör (23 §). Sådan får utses också i privat aktiebolag. Enligt 25 § skall den verkställande direktören sköta den löpande förvaltningen enligt styrelsens riktlinjer och anvisningar samt vidta de åtgärder som är nödvändiga för att bolagets bokföring skall fullgöras i överensstämmelse med lag och för att medelsförvaltningen skall skötas på ett betryggande sätt.

Kapitel 9 – Bolagsstämma

Aktieägarnas rätt att besluta i bolagets angelägenheter utövas enligt 1 § vid bolagsstämman. Ordinarie bolagsstämma skall hållas inom sex månader från utgången av varje räkenskapsår och vid denna skall styrelsen lägga fram årsredovisning och revisionsberättelse samt i moderbolag även koncernredovisning och koncernrevisionsberättelse. Vid bolagsstämman skall bl.a. fattas beslut om dispositioner beträffande bolagets vinst eller förlust samt i annat ärende som ankommer på bolagsstämman enligt lagen eller bolagsordningen (7 §). Utöver ordinarie bolagsstämma kan extra bolagsstämma förekomma i vissa fall (8 §). Vid bolagsstämman får en aktieägare rösta för det fulla antalet aktier som han äger eller företräder, om inte annat är föreskrivet i bolagsordningen (5 §).

Som huvudregel gäller att vid omröstning avseende andra ärenden än val utgörs bolagsstämmans beslut av den mening som har fått mer än hälften av de avgivna rösterna eller, vid lika röstetal, den mening som ordföranden biträder (28 § första stycket). Dock kan annat följa av ABL eller föreskrivas i bolagsordningen. Vid val anses den vald som har fått de flesta av rösterna om inte annat följer av bolagsordningen. Vid lika röstetal avgörs valet genom lottdragning, om inte bolagsstämman före valet beslutat att en ny omröstning skall ske i sådana fall (29 §).

Bestämmelser om majoritetskrav vid beslut om ändring i bolagsordningen finns i 30–33 §§. Beslut om ändring i bolagsordningen är enligt 30 § giltigt om det biträts av aktieägare med två tredjedelar av såväl de avgivna rösterna som de vid bolagsstämman företrädde aktierna, om inte annat följer 31–33 §§. Av 31 § följer att vissa beslut skall biträdas av samtliga aktieägare som är närvarande vid bolagsstämman och dessa tillsammans företrädde minst nio tiondelar av samliga aktier i bolaget. Detta gäller om beslutet innebär att aktieägarnas rätt till bolagets vinst eller övriga tillgångar minskas genom bestämmelse enligt 12 kap. 1 § tredje stycket (dvs. om det i bolagsordningen anges att bolagets verksamhet helt eller delvis skall ha annat syfte än att bereda vinst åt aktieägarna och den innehåller bestämmelser om användning av vinst och behållna tillgångar vid bolagets likvidation eller om rätten att förvärva aktier inskränks genom ett förbehåll enligt 3 kap. 3 § eller rättsförhållandet mellan aktier rubbas). Enligt 32 § är ett beslut om ändring i bolagsordningen giltigt endast om det biträts av aktieägare med två tredjedelar av de avgivna rösterna och nio tiondelar av de vid bolagsstämman före-

trädde aktierna om beslutet innebär antingen att det antal aktier för vilka aktieägarna får rösta vid bolagsstämman begränsas (punkten 1), att nettovinsten för räkenskapsåret efter avdrag för vad som går åt för att täcka balanserad förlust, mer än som följer av 12 kap. 4 § första stycket skall avsättas till reservfond eller på annat sätt hållas inne (punkten 2) eller användningen av bolagets vinst eller dess behållna tillgångar vid dess upplösning regleras på annat sätt än som avses i 31 §, eller punkten 2 ovan. Vissa undantag från bestämmelserna i 31 och 32 §§ finns i 33 §.

Enligt 37 § finns en generell inskränkning i bolagsstämmans beslutanderätt så till vida att stämman inte får fatta ett beslut som kan ge en otillbörlig fördel åt en aktieägare, eller någon annan, till nackdel för bolaget eller någon annan aktieägare.

Ett beslut om ändring i bolagsordningen skall genast anmälas för registrering och får, utom med stöd av 18 kap. 6 § (avser ändring av aktiekapitalet), inte verkställas förrän registrering skett (35 §).

Kapitel 10 – Revision

Ett aktiebolag skall ha minst en revisor (1 §). Endast den som är auktoriserad eller godkänd revisor kan vara revisor i ett aktiebolag (11 §) och denne får inte vara försatt i konkurs eller ha fått näringsförbud eller ha förvaltare (10 §). Av 8 § framgår att revisor väljs av bolagsstämman och i 16 § anges vad som utgör jäv för revisor och således utesluter denne från uppdraget som revisor. Bland annat anges att den som äger aktier i bolaget eller i koncernen, är ledamot av styrelsen eller verkställande direktör i bolaget eller står i låneskuld till bolaget eller annat bolag inom koncernen inte får vara revisor. Till revisor får även ett registrerat revisionsbolag utses (18 §). Utsedd revisor skall registreras hos registreringsmyndigheten, dvs. PRV (43 §). Uppdraget som revisor gäller till slutet av den ordinarie bolagsstämma som hålls under det fjärde räkenskapsåret efter revisorsvalet (20 §). Om ett uppdrag som revisor upphör i förtid skall detta anmälas till registreringsmyndigheten (21–23 §§). I vissa fall kan länsstyrelsen förordna revisor (24–26 §§).

Revisorn skall granska bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsens och den verkställande direktörens förvaltning. Granskningen skall vara så ingående och omfattande som god revisionsred kräver och om bolaget är ett moderbolag skall revisorn även granska koncernredovisningen och koncernföretagens inbördes förhållanden

(3 §). Revisorn skall enligt 4 § följa anvisningar som meddelas av bolagsstämman om inte dessa strider mot lag, bolagsordning eller god revisionssed. Efter varje räkenskapsår skall revisorn lämna en revisionsberättelse till bolagsstämman och om bolaget är moderbolag, skall även koncernrevisionsberättelse lämnas (5 §). Revisionsberättelsen skall bl.a. innehålla uttalande om årsredovisningen har upprättats i överensstämmelse med tillämplig lag samt om bolagsstämman bör fastställa balans- och resultaträkning, om bolagsstämman bör besluta om dispositioner beträffande vinst och förlust i enlighet med förvaltningsberättelsen samt om styrelsen och verkställande direktören bör beviljas ansvarsfrihet (28–30 §§). Av 30 § andra stycket framgår att om revisorn vid sin granskning funnit att styrelseledamot eller verkställande direktör företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till försummelse som kan medföra ersättningskyldighet så skall detta anmärkas i revisionsberättelsen. Detsamma gäller om revisorn funnit att de på annat sätt handlat i strid med aktiebolagslagen, tillämplig lag om årsredovisning eller föreskrift i bolagsordningen. I fall enligt 30 § andra stycket, liksom då revisorn inte funnit att styrelseledamöter och verkställande direktör bör beviljas ansvarsfrihet, skall revisorn dessutom skicka kopia av revisionsberättelsen till skattemyndigheten (33 a §).

Revisorn har enligt 36 § rätt att närvara vid bolagsstämma och är skyldig att närvara om det med hänsyn till ärendena kan anses nödvändigt.

Om revisorn finner att det föreligger brottsmisstanke skall denne underrätta styrelsen om sina misstankar utan oskäligt dröjsmål (39 § första stycket). Om en sådan underrättelse enligt andra stycket samma lagrum skulle te sig meningslös eller stridande mot syftet med underrättsskyldigheten eller om det kan antas att styrelsen inte skulle vidta några skadeförebyggande åtgärder, skall revisorn i särskild handling till åklagare redogöra för sina misstankar och ange de omständigheter som misstanken grundar sig på samt avgå från sitt uppdrag som revisor (40 §). Revisorn är skyldig att lämna bolagsstämman alla upplysningar den begär samt även skyldig att på begäran lämna upplysningar om bolagets angelägenheter till undersökningsledaren under förundersökning i brottmål (41 och 42 §§).

Kapitel 11 – Allmän och särskild granskning

Om inte annat föreskrivs i bolagsordningen får det i ett aktiebolag utses en eller flera personer (lekmannarevisorer) som skall granska om bolagets verksamhet sköts på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt och om bolagets interna kontroll är tillräcklig. Denna granskning skall vara så ingående och omfattande som god sed vid detta slag av granskning kräver (1 och 4 §§). En aktieägare kan enligt 21 § väcka förslag om särskild granskning av bolagets förvaltning och räkenskaper under en viss förfluten tid eller av vissa åtgärder eller förhållanden i bolaget. Beslut härom tas på ordinarie eller extra bolagsstämma med kvalificerad majoritet.

Kapitel 12 – Vinstutdelning och annan användning av bolagets egendom

Enligt 1 § får utbetalning till aktieägarna av bolagets medel ske endast enligt bestämmelserna i ABL om vinstutdelning, förvärv av egna aktier, nedsättning av aktiekapitalet, reservfond eller överkursfonden och utskiftning vid bolagets likvidation (första stycket). En aktie som innehas av bolaget självt medför inte rätt till utbetalning enligt första stycket (andra stycket). Om bolagets verksamhet helt eller delvis skall ha annat syfte än att bereda vinst åt aktieägarna, skall bolagsordningen innehålla bestämmelse om användning av vinst och behållna tillgångar vid bolagets likvidation (tredje stycket).

Vinstutdelningens omfattning regleras i 2 §, vari följande stadgas:

Vinstutdelning till aktieägarna får inte överstiga vad som i fastställd balansräkning och, i fråga om moderbolag som skall upprätta koncernredovisning, i fastställd koncernbalansräkning för det senaste räkenskapsåret redovisas som bolagets eller koncernens nettovinst för året, balanserad vinst och fria fonder med avdrag för

1. redovisad förlust,
2. belopp som enligt lag eller bolagsordning skall avsättas till bundet eget kapital eller, i fråga om moderbolag, belopp som av det fria egna kapitalet i koncernen enligt årsredovisningarna för företaget inom denna skall överföras till bundet eget kapital,
3. belopp som enligt bolagsordningen annars skall användas för något annat ändamål än utdelning till aktieägarna.

Vinstutdelning får inte ske med så stort belopp att utdelningen med hänsyn till bolagets eller koncernens konsolideringsbehov, likviditet eller ställning i övrigt står i strid mot god affärssed. Förbud mot vinstutdelning i visst fall föreskrivs i 6 kap 5 §.

Bestämmelsen i 6 kap. 5 § avser visst fall av nedsättning av aktiekapitalet.

Beslut om vinstutdelning fattas av bolagsstämman (3 § första stycket). På yrkande av aktieägare till minst en tiondel av samtliga aktier skall bolagsstämman enligt andra stycket samma paragraf besluta om utdelning av åtminstone ett belopp motsvarande hälften av vad som återstår av nettovinsten för året sedan vissa avdrag skett. Dock får inte utdelning i strid mot 2 § ske och inte heller är stämman skyldig att besluta om högre utdelning än fem procent av bolagets egna kapital.

Av 4 § framgår att till bolagets reservfond skall avsättas vissa belopp, bl.a. belopp som enligt bolagsordningen skall avsättas till sådan fond (punkten 5).

Utbetalning till aktieägare i strid mot ABL medför att mottagaren skall återbära vid han uppburit jämte ränta enligt 5 § räntelagen (1975:635). Om utbetalningen skett såsom vinstutdelning är mottagaren återbäringsskyldig endast om bolaget visar att han insåg eller bort inse att utdelningen skett i strid mot ABL. Eventuell brist som uppkommer vid återbäringen skall de som medverkat till beslutet eller verkställandet av det ansvara för (5 §).

Bolagsstämman får enligt 6 § besluta om gåva till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål om det med hänsyn till ändamålets beskaffenhet, bolagets ställning och omständigheterna i övrigt får anses skäligt.

Aktiebolag får inte, med vissa undantag, lämna penninglån till den som äger aktier i eller är styrelseledamot eller verkställande direktör i bolaget eller annat bolag i samma koncern. Detsamma gäller närstående till dessa personer eller juridiska personer över vars verksamhet personer ovan har ett bestämmande inflytande (7 §). Med penninglån likställs ställande av säkerhet.

Kapitel 13 – Likvidation och konkurs

Beslut om frivillig likvidation av aktiebolaget fattas av bolagsstämman (1 §), om det biträts av aktieägare med mer än hälften av de avgivna rösterna eller med kvalificerad majoritet om så föreskrivs i

bolagsordningen (6 §). Bolagsstämman beslut om likvidation gäller antingen omedelbart eller från den dag bolagsstämman bestämmer (8 §). Om det finns grund för tvångslikvidation räcker det med enkel majoritet för beslutet, som då också gäller omedelbart.

I vissa fall kan PRV besluta om tvångslikvidation av aktiebolaget och i vissa fall är det rätten som skall besluta om sådan. Enligt 10 § skall PRV besluta att bolaget skall gå i likvidation bl.a. om bolaget inte inkommit med vissa handlingar till myndigheten. Rätten skall besluta om likvidation enligt 11 § om bolaget enligt bolagsordningen är skyldigt att gå i likvidation, enligt 16 § om det föreligger kapitalbrist och enligt 20 § på grund av majoritetsmissbruk.

Vid likvidation skall likvidator utses. Denne träder enligt 29 § i styrelsens och den verkställande direktörens ställe och har i uppdrag att genomföra likvidationen. Så snart det kan ske skall likvidatorn enligt 34 § förvandla bolagets egendom till pengar samt betala bolagets skulder. Om bolaget är på obestånd skall likvidatorn ansöka om att bolaget försätts i konkurs (35 §). Likvidatorn har även att omedelbart ansöka om kallelse på okända borgenärer (33 §) och sedan denna anmälningstid löpt ut och samtliga skulder betalats skall likvidatorn skifta bolagets återstående tillgångar (37 §).

Kapitel 14 – Fusion och inlösen av aktier i dotterbolag

Enligt 1 § kan ett aktiebolags samtliga tillgångar och skulder övertas av ett annat aktiebolag mot vederlag till aktieägarna i form av aktier i det övertagande bolaget, varvid det överlåtande bolaget upplöses utan likvidation (fusion). Som fusionsvederlag får också lämnas pengar. Fusion kan ske på två sätt; antingen genom absorption, då fusionen sker mellan det övertagande bolaget på ena sidan och ett eller flera överlåtande bolag på den andra, eller genom kombination, då det sker mellan två eller flera överlåtande bolag genom att de bildar ett nytt, övertagande bolag. Styrelserna skall upprätta fusionsplan (4 §) som skall underställas bolagsstämman i samtliga överlåtande bolag (10 §). För att bolagsstämman beslut om godkännande av fusionsplanen skall vara giltigt krävs kvalificerad majoritet (11 §). Därefter skall det övertagande bolaget ansöka om tillstånd till fusionen hos registreringsmyndigheten (14 §). Den vanligaste formen av fusion är den mellan moderbolag och helägt dotterbolag (22–29 §§).

Kapitel 15 – Skadestånd m.m.

Enligt 1 § skall en stiftare, styrelseledamot eller verkställande direktör som när han fullgör sitt uppdrag uppsåtligen eller av oaktsamhet skadar bolaget ersätta skadan. Detsamma gäller när skadan tillfogas en aktieägare eller någon annan genom överträdelse av ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. Enligt 2 § är även en revisor, lekmannarevisor eller särskild granskare ersättningsskyldig enligt samma grunder. En aktieägare skall enligt 3 § ersätta skada som han uppsåtligen eller av grov oaktsamhet tillfogar bolaget, en aktieägare eller någon annan genom att medverka till överträdelse av ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. Skadeståndet kan dock jämkas efter vad som är skäligt (5 §). Om flera skall ersätta samma skada svarar de solidariskt för skadeståndet (6 §).

Kapitel 16 – Aktiebolags firma

Aktiebolags firma skall innehålla ordet aktiebolag eller förkortningen AB och ett publikt aktiebolags firma skall åtföljas av beteckningen (publ), såvida det inte av bolagets firma framgår att bolaget är publikt (1 §).

Kapitel 17 – Byte av bolagskategori

Ett beslut om att ett privat aktiebolag skall bli publikt fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kapitlet om beslut om ändring i bolagsordningen (1 §). Ett beslut om att ett publikt aktiebolag skall bli privat fattas enligt 2 § på samma sätt; dock krävs här att det har biträtts av samtliga vid stämman närvarande aktieägare och att dessa företrätt nio tiondelar av aktierna. Det publika bolaget anses ha blivit privat när bolagsordningen uppfyller de bestämmelser som gäller för privata aktiebolag och beslutet om övergång från publikt till privat har registrerats.

Kapitel 18 – Registrering, överklagande m.m.

Registreringsmyndighet är PRV (1 §), hos vilket det förs ett aktiebolagsregister.

Kapitel 19 – Straff och vite

I 1 § finns straffbestämmelser för överträdelser mot bestämmelserna i ABL. Av lagrummet framgår att den som uppsåtligen överträder spridningsbegränsningarna för privata aktieföretag i 1 kap. 4 § kan dömas till böter eller fängelse högst ett år (första punkten). Samma straffskala tillämpas för den som uppsåtligen eller av oaktsamhet underlåter att bl.a. föra aktiebok (andra punkten) eller lämnar ut uppgifter från förteckning i avstämningsföretag eller inte sammankallar styrelsen enligt 8 kap. 15 § andra meningen, inte ger en styrelsesuppleant tillfälle att träda i styrelseledamots ställe enligt 8 kap. 17 § första stycket eller överträder bestämmelserna om styrelsens beslutsförhet enligt 8 kap. 18 § andra stycket (tredje punkten). Den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot bestämmelserna om penninglån i 12 kap. 7 § eller 9 § omfattas också av lagrummet (fjärde punkten).

Någon straffbestämmelse för överträdelse mot vinstutdelningsbestämmelserna finns således inte.

2.2 Handelsbolag

Bestämmelserna om handelsbolag finns i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag.

Ett handelsbolag föreligger om två eller flera har avtalat att gemensamt utöva näringsverksamhet i bolag och bolaget har förts in i handelsregistret.

När det gäller handelsbolag bestäms bolagsmännens inbördes rättigheter och skyldigheter under bolagets bestånd genom avtal. Om inte annat avtalats gäller dock att varje bolagsman är berättigad att vidta åtgärder i förvaltningen av bolagets angelägenheter men att åtgärder som är främmande för bolagets ändamål får vidtas endast med samtliga bolagsmäns samtycke. För det fall förvaltningen skall skötas av flera bolagsmän gemensamt får en åtgärd som inte tål uppskov vidtas fastän någon av bolagsmännen inte deltagit i beslutet. Oavsett vad bolagsavtalet stadgar så får en bolagsman, som är utesluten från förvaltningen, granska bolagets räkenskaper och få kännedom om bolagets angelägenheter.

Gentemot tredje man företräder, som huvudregel, var och en av bolagsmännen bolaget. Undantag gäller för det fall annat har avtalats eller bolaget har gått i likvidation. Bolagsmännen svarar solidariskt

för bolagets förpliktelser och om en ny bolagsman inträder i bolaget svarar han även för de förpliktelser som bolaget har ingått dessförinnan. Om en bolagsman avgår svarar han inte för de förpliktelser som uppkommer därefter om bolagets medkontrahent kände till eller borde ha känt till att bolagsmannen avgått. Försätts handelsbolaget i konkurs kan en fordran mot bolaget genast göras gällande mot bolagsmännen även om fordran annars inte är förfallen till betalning.

I bokföringslagen finns bestämmelser om när ett handelsbolag skall upprätta årsredovisning eller årsbokslut. För varje räkenskapsår skall en bolagsman tillgodoräknas dels ränta på den insats han hade kvar i bolaget vid räkenskapsårets början, dels ett skäligt arvode för sin förvaltning av bolagets angelägenheter. Det överskott eller den brist som finns sedan bolagsmännen tillgodoräknats ränta och arvode utgör räkenskapsårets resultat. Detta resultat skall fördelas lika mellan bolagsmännen.

Vid bl.a. överlåtelse av bolagsmans andel i bolaget utan övriga bolagsmäns samtycke har bolagsmannens rättsinnehavare bl.a. rätt att under bolagets bestånd få ut vad bolagsmannen enligt reglerna om vinstfördelning skulle haft rätt att lyfta och att vid bolagsskiftet få ut den del av behållna tillgångar som löper på bolagsmannen. Bolagsmännen kan dock i bolagsavtalet ta in förbehåll om att en bolagsman eller någon annan skall ha rätt att lösa en rättighet som utan förbehållet skulle övergå till ny innehavare.

Ett bolagsavtal kan träffas för bestämd eller obestämd tid eller för en bolagsmans livstid. Om ett bolagsavtal slutits på obestämd tid kan en bolagsman när som helst säga upp avtalet, varvid bolaget skall träda i likvidation inom sex månader efter uppsägningen om annan tid inte avtalats. Om bolagsavtalet slutits för bestämd tid och bolagets rörelse fortsätter efter denna tidpunkt anses avtal därefter slutit på obestämd tid.

Som nämnts ovan medför uppsägning av bolagsavtalet att bolaget skall likvideras. Samma gäller om en bolagsman begär likvidation på den grund att en annan bolagsman väsentligt åsidosatt sina skyldigheter eller det annars finns en viktig grund för bolagets upplösning. Om en bolagsman dör eller försätts i konkurs skall bolaget som huvudregel genast träda i likvidation. Under likvidationen vidtas alla förvaltningsåtgärder av bolagsmännen i förening om inte annat avtalats eller likvidator har förordnats. Bolagets tillgångar får inte skiftas ut till bolagsmännen förrän samtliga kända skulder har betalats eller medel avsatts för sådan betalning. Undantag gäller

dock om annat avtalats mellan bolagsmännen. Handelsbolaget är upplöst när skifte har ägt rum eller, om en likvidator haft hand om likvidationen, när dennes slutredovisning delgivits var och en av bolagsmännen.

2.3 Kommanditbolag

Kommanditbolag regleras i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag.

Ett kommanditbolag är ett handelsbolag i vilket en eller flera bolagsmän har förbehållit sig att inte svara för bolagets förbindelser med mera än han har satt in eller åtagit sig att sätta in i bolaget.

Kommanditbolag följer i stort samma regler som handelsbolag. Dock får inte stiftelser eller ideella föreningar vara komplementärer i bolaget. En kommanditdelägare är inte behörig att företräda bolaget. Kommanditdelägaren får, om inte något annat avtalats, inte påföras en förlust vid bolagets upplösning eller då han utträder ur bolaget som överstiger vad han satt in eller åtagit sig att sätta in i bolaget.

2.4 Enkla bolag

Bestämmelserna om enkla bolag återfinns i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag.

I de fall två eller flera har avtalat att utöva verksamhet i bolag utan att handelsbolag föreligger, är det ett enkelt bolag.

Enkla bolag följer i stort samma regler som handelsbolag. Dock får åtgärder i förvaltningen av bolagets angelägenheter vidtas endast med samtliga bolagsmäns samtycke med undantag för åtgärder som inte tål uppskov. Gentemot tredje man blir endast de bolagsmän som deltagit i avtalet berättigad eller förpliktad i förhållande till medkontrahenten. Har flera bolagsmän deltagit i avtalet har de lika rätt i förhållande till denne och svarar solidariskt för vad de utfäst i den mån inte annat bestämts i avtalet.

2.5 Ekonomiska föreningar

Bestämmelser om ekonomiska föreningar finns i lagen (1987:667) om ekonomiska föreningar.

En ekonomisk förening har till ändamål att främja medlemmarnas ekonomiska intressen genom ekonomisk verksamhet i vilken medlemmarna deltar

1. som konsumenter eller andra förbrukare,
2. som leverantörer,
3. med egen arbetsinsats,
4. genom att begagna föreningens tjänster, eller
5. på annat liknande sätt.

En ekonomisk förening får bedriva sin verksamhet i ett av föreningen helägt dotterföretag. För en ekonomisk förening är det utmärkande att den uppfyller särskilda villkor i fråga om rätten till medlemskap, rösträtt och överskottsutdelning. En ekonomisk förening skall registreras och kan därefter förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt föra talan inför domstol och myndigheter. För en ekonomisk förenings förpliktelser svarar endast föreningens tillgångar.

En ekonomisk förening skall ha minst tre medlemmar, som skall anta stadgar och välja styrelse och revisorer. Av stadgarna skall bl.a. framgå ändamålet med föreningens verksamhet och verksamhetens art samt grunderna för fördelning av föreningens vinst samt hur man skall förfara med föreningens behållna tillgångar när föreningen upplöses.

Föreningsmedlemmarnas rätt att besluta i föreningens angelägenheter utövas vid föreningsstämman, där varje medlem har en röst om inte annat anges i stadgarna. Vid stämman beslutas bl.a. om dispositioner beträffande vinst eller förlust enligt fastlagd balansräkning. Stämmans beslut utgörs enligt huvudregeln av den mening som har fått mer än hälften av de avgivna rösterna eller vid lika röstetal den mening som ordföranden biträder. Beslut att ändra stadgarna fattas av föreningsstämman; dock krävs det för sådan ändring att samtliga röstberättigade förenat sig om beslutet eller att det fattats vid två på varandra följande stämmor och med viss kvalificerad majoritet.

En ekonomisk förening upphör genom likvidation, antingen frivillig sådan eller tvångslikvidation. När alla kända skulder blivit betalda och tiden för kallelse på okända borgenärer löpt ut skall

föreningens behållna tillgångar skiftas. Genom avtal om fusion kan antingen en ekonomisk förening gå upp i en annan ekonomisk förening eller två eller flera föreningar förenas genom att bilda en ny förening.

2.6 Ideella föreningar

Ideella föreningar är inte särskilt lagreglerade. En ideell förening är en juridisk person som anses bildad då föreningen antagit stadgar, valt styrelse samt antagit en firma. Vanligen hålls en årlig föreningsstämma vid vilken medlemmarna beslutar om ändring av stadgarna, ledamöter i föreningens styrelse, avgifter och även beslutar om föreningens upphörande, vilket vanligen sker genom likvidation.

Ideella föreningar kan bedriva näringsverksamhet. I sådant fall omfattas de av bestämmelserna i bokföringslagen m.fl. lagar och skall registreras i det handelsregister som förs av PRV. Den eventuella vinst som kan uppkomma i näringsverksamheten får inte delas ut till föreningens medlemmar; i så fall anses föreningen vara en oregistrerad ekonomisk förening. De ideella föreningar som har allmännyttiga mål åtnjuter under vissa, i inkomstskattelagen angivna, förutsättningar viss skattelättnad. Om en ideell förening har som huvudsakligt syfte att främja sådana ändamål som exempelvis vård och uppfostran av barn, lämna bidrag för undervisning eller utbildning eller bedriva hjälpverksamhet bland behövande eller har andra allmännyttiga ändamål såsom religiösa, välgörande, sociala, politiska, idrottsliga, konstnärliga eller liknande kulturella ändamål samt i sin verksamhet bedriver uteslutande eller så gott som uteslutande verksamhet som tillgodoser sådant ändamål blir föreningen endast skattskyldig för sina inkomster i inkomstslaget näringsverksamhet. Ytterligare förutsättningar för detta är dock att föreningen, sett över en period av flera år, bedriver en verksamhet som skäligen motsvarar avkastningen av föreningens tillgångar samt inte vägrar någon inträde som medlem i föreningen om det inte finns särskilda skäl för det med hänsyn till arten eller omfattningen av föreningens verksamhet eller föreningens syfte eller annat. Om inkomsten i fråga kommer från en självständig näringsverksamhet och inkomsten till huvudsaklig del kommer från verksamhet som är ett direkt led i främjandet av föreningens allmännyttiga ändamål eller verksamheten av hävd utnyttjas som finansieringskälla för ideellt arbete, är föreningen inte alls skattskyldig för inkomsten.

De flesta ideella föreningar har, även om sådant krav inte uppställs i lag förutom när det gäller sådana föreningar som på grund av näringsverksamhet är skyldiga att lämna årsredovisning, en eller flera revisorer.

Vem som får vara medlem brukar anges i föreningens stadgar. Om inget annat sägs kan både juridiska och fysiska personer vara medlemmar.

2.7 Stiftelser

Stiftelser regleras i stiftelselagen (1994:1220), som trädde i kraft den 1 januari 1996.

En stiftelse bildas genom att egendom enligt förordnande av en eller flera stiftare avskiljs för att varaktigt förvaltas som en självständig förmögenhet för ett bestämt ändamål. Stiftelsens egendom anses avskild när den tagits om hand av någon som har åtagit sig att förvalta den i enlighet med stiftelseförordnandet. Ett sådant förordnande skall vara skriftligt och undertecknat av stiftaren. Ett giltigt testamentariskt förordnande godtas. En stiftelse kan förvärva rättigheter och ikläda sig skyldigheter samt föra talan inför domstolar och andra myndigheter.

För stiftelsens förpliktelser svarar endast stiftelsens tillgångar. Stiftelse skall vara registrerad om den enligt bokföringslagen är skyldig att upprätta årsredovisning eller om det följer av föreskrifterna i stiftelseförordnandet. Registreringsmyndighet är länsstyrelsen.

Stiftelser kan vara moderstiftelser i en koncern där en annan juridisk person är dotterföretag. Om dotterföretaget i sin tur har rätt att ensamt utöva ett bestämmande inflytande över annan juridisk person är även denna dotterföretag till moderstiftelsen.

Vid förvaltningen av stiftelsens angelägenheter skall föreskrifter i stiftelseförordnandet följas om de inte strider mot stiftelselagen. Om en eller flera fysiska personer i enlighet med stiftelseförordnandet åtar sig att förvalta stiftelsens egendom föreligger egen förvaltning, och personerna bildar stiftelsens styrelse. Om åtagandet att förvalta egendomen görs av en juridisk person föreligger anknuten förvaltning och den juridiska personen är stiftelsens förvaltare. Styrelsen eller förvaltaren svarar för att föreskrifterna i stiftelseförordnandet följs och att stiftelsen fullgör sin bokföringsskyldighet enligt bokföringslagen eller, i förekommande fall, sin skyldighet att föra räkenskaper enligt stiftelselagen.

I den mån inte annat följer av stiftelseförordnandet skall förvaltaren eller styrelsen se till att stiftelsens förmögenhet är placerad på ett godtagbart sätt.

Stiftelsen får inte lämna penninglån eller ställa säkerhet till förmån för stiftarna eller förvaltaren, företrädare för stiftelsen eller till dem närstående personer.

Stiftelser skall ha minst en revisor och i flera fall skall denna vara auktoriserad eller godkänd. Revisorerna skall i den omfattning som följer av god revisionsredovisning granska stiftelsens räkenskaper och årsredovisning, årsbokslut eller sammanställning samt styrelsens eller förvaltarens förvaltning.

Styrelsen eller förvaltaren får inte utan tillstånd av Kammarkollegiet ändra eller upphäva eller i särskilt fall åsidosätta föreskrifter i stiftelseförordnandet som bl.a. avser stiftelsens ändamål, förmögenhetens placering och arvode till styrelsens ledamöter och förvaltare. Föreskrifterna får ändras, upphävas eller i särskilda fall åsidosättas endast om de på grund av ändrade förhållanden inte längre kan följas eller har blivit uppenbart onyttiga, uppenbart stridande mot stiftarens avsikter eller om det finns andra särskilda skäl. Kammarkollegiets beslut får överklagas till regeringen. Ovanstående gäller inte om stiftaren i stiftelseförordnandet uttryckligen föreskrivit att styrelsen eller förvaltaren utan tillstånd från myndighet får ändra, upphäva eller åsidosätta föreskrifterna. Även i vissa andra fall får styrelsen eller förvaltaren på egen hand fatta sådana beslut. Dessa skall dock underrättas till tillsynsmyndigheten (dvs. länsstyrelsen). I det fall det gäller en stiftelse som bildats av staten får regeringen även utan styrelsens eller förvaltarens samtycke ändra eller upphäva föreskrifter i stiftelseförordnandet rörande bl.a. förmögenhetens placering och arvode. Dock får regeringen inte ändra stiftelsens ändamål.

Styrelsen eller förvaltaren skall (om stiftelsen utövar näringsverksamhet) upprätta särskild balansräkning så snart det finns skäl att anta att värdet av stiftelsens tillgångar understiger summan av stiftelsens skulder samt då stiftelsen vid utmättningsförsök befunnits sakna utmättningsbara tillgångar. Om balansräkningen visar att tillgångarna understiger skulderna skall styrelsen, förvaltaren, styrelseledamot eller revisor vid tingsrätt ansöka om stiftelsens försättande i likvidation. Vid beslut om likvidation utses en eller flera likvidatorer, som träder i styrelsens eller förvaltarens ställe. När alla kända skulder blivit betalda och tiden för kallelse på okända borgenärer löpt ut skall likvidatorerna använda återstående tillgångar för

det ändamål vartill de är bestämda eller till ett ändamål som så nära som möjligt motsvarar detta. Om det inte är möjligt att använda tillgångarna på detta sätt skall de överlämnas till Allmänna arvsfonden. En stiftelse kan även i vissa fall upplösas utan likvidation genom att tillgångarna förbrukats.

För insamlingsstiftelser, dvs. stiftelser som bildats genom att en eller flera stiftare förordnat att pengar som inflyter efter upprop av dem skall som en självständig förmögenhet befrämja ett bestämt och varaktigt ändamål eller genom att någon åtar sig att ta emot pengar för förvaltning i enlighet med förordnande, och kollektivavtalsstiftelser, dvs. stiftelser som bildats genom att en arbetsgivarorganisation och en central arbetstagarorganisation i kollektivavtal förordnat att pengar som arbetsgivare enligt avtal tillskjuter som en självständig förmögenhet skall främja ett bestämt och varaktigt ändamål eller genom att någon åtar sig att ta emot pengar enligt förordnandet, gäller stiftelselagen endast i vissa delar.

2.8 Registrerade trossamfund

Bestämmelser om registrerade trossamfund finns i lagen (1998:1593) om trossamfund.

Med registrerat trossamfund avses enligt denna lag dels Svenska kyrkan, dels trossamfund som registrerats i enlighet med lagen. Med trossamfund förstås en gemenskap för religiös verksamhet i vilken det ingår att anordna gudstjänst. Ett trossamfund skall på egen begäran registreras om det har stadgar där det finns bestämmelser om trossamfundets ändamål och om hur det fattas beslut i trossamfundet samt samfundet har en styrelse eller motsvarande organ. Trossamfundet får registreras endast om det har ett särskiljande namn. Genom registreringen i enlighet med bestämmelserna i lagen har trossamfundet blivit en juridisk person. Dess självständiga rättsliga ställning upphör antingen då trossamfundet likviderats, avregistrerats eller, för det fall samfundet försatts i konkurs, när konkursen avslutats. I de fall trossamfundet på egen begäran avregistrerats utan föregående likvidation övergår trossamfundet till att bli en ideell förening, som övertar trossamfundets rättigheter och skyldigheter.

2.9 SE-bolag

Rådets förordning (EG) nr 2157/2001 av den 8 oktober 2001 om stadga för europabolag (nedan kallad SE-förordningen) träder i kraft den 8 oktober 2004 i alla EU:s medlemsländer. Från och med detta datum kommer följande att gälla för dessa europabolag (nedan kallade SE-bolag, i enlighet med vad som står i förordningen).

Inledningsvis kan konstateras att SE-förordningen endast omfattar bolagsrätt och inte andra rättsliga områden, såsom skatterätt, insolvensrätt, immaterial- eller konkursrätt. Ett SE-bolag är ett europeiskt publikt aktiebolag som bildats inom gemenskapens territorium i enlighet med de villkor som anges i ovan nämnda förordning, har ett aktiekapital fördelat på aktier och är en juridisk person. Till SE-förordningen hör två bilagor. För Sveriges vidkommande avser bilaga 1 publika aktiebolag och bilaga 2 aktiebolag. Under förutsättning att aktiebolaget i fråga har bildats i överensstämmelse med lagstiftningen i ett medlemsland samt har säte och huvudkontor inom gemenskapen gäller följande. A) Publika aktiebolag i bilaga 1 får bilda SE-bolag genom fusion om minst två av bolaget omfattas av olika medlemsstaters lagstiftning. B) Publika och privata aktiebolag i bilaga 2 får ta initiativ till bildandet av ett SE-holdingbolag om minst två av bolagen omfattas av olika medlemsstaters lagstiftning eller sedan minst två år har ett dotterbolag som omfattas av lagstiftningen i en annan medlemsstat eller en filial belägen i en annan medlemsstat. C) Ett publikt aktiebolag får ombildas till ett SE-bolag om det sedan minst två år har ett dotterbolag som omfattas av lagstiftningen i en annan medlemsstat. D) Bolag enligt art 48 andra stycket i fördraget samt andra offentlig-rättsliga eller privaträttsliga enheter får bilda ett SE-dotterbolag genom att teckna aktier i detta om minst två av dem omfattas av olika medlemsstaters lagstiftning eller sedan minst två år har ett dotterbolag som omfattas av lagstiftningen i en annan medlemsstat eller en filial belägen i en annan medlemsstat. Ett SE-bolag får självt bilda ett eller flera dotterbolag i form av SE-bolag.

Ett SE-bolags aktiekapital skall vara uttryckt i euro och det tecknade aktiekapitalet skall uppgå till minst 120 000 euro (artikel 4). Emellertid gäller enligt artikel 67 att varje medlemsstat får, så länge som EMU:s tredje fas inte är tillämplig på staten i fråga, tillämpa samma bestämmelser på de SE-bolag som har sitt säte inom dess territorium som de publika aktiebolag som faller under dess lagstiftning beträffande i vilken valuta aktiekapitalet skall

anges. Ett SE-bolag får dock under alla omständigheter också uttrycka sitt aktiekapital i euro.

Enligt artikel 5 skall ett SE-bolags aktiekapital, aktiekapitalets bibehållande, ändringar av det samt bolagets aktier, obligationer och andra jämförbara värdepapper regleras av de bestämmelser som skulle tillämpas på ett publikt aktiebolag med säte i den medlemsstat där SE-bolaget är registrerat. Flyttningen samt den därav föranledda ändringen i bolagsordningen börjar gälla den dag då SE-bolaget registreras i det register där bolaget har sitt nya säte.

Ett SE-bolags säte skall vara beläget inom gemenskapen i samma medlemsstat som huvudkontoret (artikel 7). Dock får ett SE-bolags säte flyttas till annan medlemsstat på visst sätt utan att det medför att bolaget avvecklas eller bildar en ny juridisk person (artikel 8).

Enligt artikel 9 skall SE-bolag regleras av i första hand bestämmelserna i SE-förordningen, eller om denna tillåter det, av bestämmelserna i bolagets bolagsordning eller, såvitt avser frågor som inte regleras i SE-förordningen av de lagbestämmelser som har antagits av medlemsstaterna specifikt för SE-bolag, de lagbestämmelser som gäller för publikt aktiebolag eller bestämmelser i bolagsordningen på samma villkor som för ett publikt aktiebolag. Om det finns särskilda bestämmelser i nationell lagstiftning för den typ av verksamhet som ett SE-bolag bedriver skall dessa bestämmelser gälla fullt ut för SE-bolaget.

Om inte annat följer av bestämmelserna i SE-förordningen skall, enligt artikel 10, ett SE-bolag i varje medlemsstat behandlas som ett publikt aktiebolag bildat i överensstämmelse med lagstiftningen i den medlemsstat där SE-bolaget har sitt säte. Enligt artikel 15 skall bildandet av ett SE-bolag, om inte annat följer av SE-förordningen, regleras av den lag som gäller för publika aktiebolag i den stat dit SE-bolaget förlägger sitt säte. Ett SE-bolag får status som juridisk person den dag då det registreras (artikel 16).

Artiklarna 17–37 innehåller närmare bestämmelser om hur ett SE-bolag bildas.

Vid bildande av SE-bolag genom fusion mellan publika aktiebolag anges i artikel 17 att sådan får ske genom absorption eller kombination i enlighet med bestämmelserna i det s.k. tredje bolagsdirektivet och i andra hand de lagbestämmelser för fusion av publika aktiebolag som gäller i medlemsstaten i enlighet med ovan nämnda direktiv. I artikel 19 anges att det genom lagstiftningen i en medlemsstat får föreskrivas att ett bolag som omfattas av lagstiftningen i det landet inte får delta i bildandet av SE-bolag genom

fusion om en behörig myndighet motsätter sig detta. Ett sådant motsättande får grundas endast på hänsyn till allmänintresset. Det finns förslag om att detta undantag endast skall tillämpas beträffande publika aktiebolag som står under Finansinspektionens tillsyn (jfr Ds 2003:15 Europabolag). Det närmare förloppet vid fusion anges i artiklarna 20–31. Lednings- eller förvaltningsorganen skall utarbeta ett fusionsförslag och uppgifter om de fusionerande bolagen skall kungöras i medlemsstaternas allmänna tidning, experter skall granska fusionsförslaget och bolagsstämman i vart och ett av de fusionerande bolagen skall godkänna fusionsförslaget. Kontroll av fusionens laglighet skall ske dels enligt nationell lag dels av domstol, notarie eller annan myndighet som i den medlemsstat där SE-bolaget kommer att ha sitt säte. Fusionen och det samtidiga bildandet av ett SE-bolag träder i kraft vid det datum då SE-bolaget registreras.

De närmare bestämmelserna om bildande av SE-holdingbolag finns i artiklarna 32–34. Inledningsvis kan konstateras att de bolag som tar initiativet till bildandet av ett SE-holdingbolag inte upphör att existera. Lednings- eller förvaltningsorganen i dessa bolag skall utarbeta förslag till bildande av SE-holdingbolaget. Förslaget till bildande av ett sådant bolag skall offentliggöras och experter skall granska förslaget. Bolagsstämman i vart och ett av de initiativtagande bolagen skall godkänna förslaget till bildande av SE-holdingbolag. Aktieägarna i bolagen skall beredas tillfälle att meddela om de har för avsikt att tillskjuta sina aktier för bildandet av SE-bolaget. SE-bolaget får bildas endast om aktie- eller andelsägarna i de initiativtagande bolagen har tillskjutit den minsta procentuella andel aktier eller andelar i varje bolag som har fastställts i förslaget till bildande. De aktieägare som tillskjutit sina värdepapper för bildandet av SE-bolaget skall erhålla aktier i detta.

Enligt artikel 37 får ombildning av ett publikt aktiebolag till SE-bolag inte innebära att bolaget avvecklas eller att en ny juridisk person skapas. Vid ombildningen får inte bolagets säte flyttas från en medlemsstat till en annan. Inför ombildningen skall det berörda bolagets lednings- eller förvaltningsorgan upprätta ett förslag till ombildning som skall offentliggöras. Bolagsstämman skall godkänna förslaget vid omröstning i enlighet med nationella bestämmelser.

Vad avser ett SE-bolags sammansättning anges i artikel 38 att bolaget skall bestå av en bolagsstämman och antingen ett tillsynsorgan och ett ledningsorgan (dualistiskt system) eller ett förvaltningsorgan (monistiskt system). I det dualistiska systemet är det ledningsorganet som ansvarar för bolagets ledning och förvaltning

och ledamöterna i ledningsorganet väljs och entledigas av tillsynsorganet (artikel 39). Tillsynsorganet skall kontrollera ledningsorganets förvaltning och ledamöterna i detta organ skall väljas av bolagsstämman (artikel 40). I det monistiska systemet skall förvaltningsorganet leda och förvalta SE-bolaget och ledamöterna skall väljas av bolagsstämman (artikel 43).

Bolagsstämman skall enligt artikel 52 besluta i de frågor som ankommer på stämman enligt SE-förordningen och enligt bestämmelser i lagstiftningen i den medlemsstat där SE-bolaget har sitt säte. Vidare skall bolagsstämman besluta i de frågor för vilka bolagsstämman i ett publikt aktiebolag som faller under lagstiftningen i medlemsstaten antingen enligt denna medlemsstats lag eller enligt den av samma lag reglerade bolagsordningen.

När det gäller upprättande av årsbokslut och koncernbokslut, inklusive verksamhetsberättelsen, samt revisionsberättelse och offentliggörande av boksluten skall SE-bolaget vara underkastat de regler som gäller för publika aktiebolag i den stat där SE-bolaget har sitt säte (artikel 61). Speciella bestämmelser gäller för SE-bolag som är kredit- och finansinstitut samt försäkringsföretag (artikel 62).

Vad beträffar avveckling, likvidation, obestånd, betalningsinställelse och liknande förfaranden skall SE-bolag vara underkastat bestämmelserna i den lag som gäller för publika aktiebolag i den stat där SE-bolaget har sitt säte (artikel 63).

Ett SE-bolag får ombildas till ett publikt aktiebolag som faller under lagstiftningen i den stat där det har sitt säte och en sådan ombildning innebär inte att SE-bolaget avvecklas eller att en ny juridisk person skapas (artikel 66).

3 Annan lagstiftning som berör utredningens område

3.1 Bokföringslagen

Bokföringslagen (1999:1078) innehåller bestämmelser om bokföringsskyldighet för vissa fysiska och juridiska personer (1 kap. 1 §). I bokföringslagen avses med företag en fysisk eller juridisk person som är bokföringsskyldig enligt lagen. Med bokslutsföretag avses bl.a. ett företag som antingen är aktiebolag, ekonomisk förening, handelsbolag med en eller flera juridiska personer som delägare, stiftelser som är bokföringsskyldiga och företag som är moderföretag i en koncern (1 kap. 2 §).

Enligt 2 kap. 1 § är en juridisk person bokföringsskyldig om inte annat anges i 2–5 §§. Av 2 § framgår bl.a. att ideella föreningar och registrerade trossamfund endast är bokföringsskyldiga om värdet av tillgångarna överstiger 30 prisbasbelopp. Om dessa juridiska personer är moderföretag i koncern är de dock alltid bokföringsskyldiga. Stiftelser är enligt 3 § bokföringsskyldiga om värdet av tillgångarna motsvarar tio prisbasbelopp, men undantag gäller bl.a. om stiftelsen bedriver näringsverksamhet, är moderstiftelse, är insamlingsstiftelse eller har bildats av eller tillsammans med stat, kommun eller landsting. I sådana fall är stiftelsen alltid bokföringsskyldig. En fysisk person som bedriver näringsverksamhet är enligt 6 § bokföringsskyldig.

Bokföringsskyldigheten innebär enligt 4 kap. 1 § att ett företag skall löpande bokföra alla sina affärshändelser, se till att det finns verifikationer för alla bokföringsposter och bevara all räkenskapsinformation och sådan utrustning och system som behövs för att presentera räkenskapsinformationen på visst sätt. Bokslutsföretag skall vidare, enligt samma lagrum, upprätta balansräkning i vissa fall. Bokföringsskyldigheten skall enligt 2 § fullgöras enligt god redovisningssed. Den löpande bokföringen skall enligt 6 kap. 1 § avslutas med en årsredovisning, som skall offentliggöras, om före-

taget som bokföringen avser är bl.a. aktiebolag, ekonomisk förening, handelsbolag med en eller flera juridiska personer som delägare, stiftelse om inte stiftelsen endast får använda sina tillgångar uteslutande till förmån för medlemmar av vissa släkter och som är bokföringsskyldiga endast på grund av 2 kap. 3 § första stycket (dvs. värdet av tillgångarna överstiger tio prisbasbelopp), vissa bokslutsföretag samt moderföretag i koncern om vissa förutsättningar är uppfyllda. Andra bokslutsföretag skall i stället för årsredovisning upprätta ett årsbokslut (6 kap. 3 §).

3.2 Årsredovisningslagen

Årsredovisningslagen (1995:1554) innehåller bestämmelser om upprättande och offentliggörande av årsredovisning, koncernredovisning och delårsrapporter och är tillämplig på sådana företag som avses i 6 kap. 1 § bokföringslagen, dvs. aktiebolag, ekonomiska föreningar, handelsbolag med en eller flera juridiska personer som delägare, stiftelser som är bokföringsskyldiga med undantag av stiftelser som får använda sina tillgångar uteslutande till förmån för vissa släkter och som är bokföringsskyldiga endast med hänsyn till värdet på tillgångarna samt vissa bokslutsföretag. Med företag förstås enligt 1 kap. 3 § fysiska eller juridiska personer som direkt eller indirekt omfattas av en årsredovisning, en koncernredovisning eller en delårsrapport och med andelar förstås aktier och andra andelar i juridisk person.

Enligt 2 kap. 1 § skall en årsredovisning bestå av balansräkning, resultaträkning, noter och en förvaltningsberättelse. I vissa fall (större företag, företag med många anställda eller börsnoterade företag) skall även ingå en finansieringsanalys. Årsredovisningen skall upprättas på ett överskådligt sätt och i enlighet med god redovisningssed (2 kap. 2 §). Balansräkningen, resultaträkningen och noterna skall upprättas som helhet och ge en rättvisande bild av företagets ställning och resultat (2 kap. 3 § första stycket). Årsredovisningen skall i aktiebolag, ekonomiska föreningar och andra företag som företräds av en styrelse undertecknas av samtliga styrelseledamöter och verkställande direktör, om sådan är utsedd. I handelsbolag skall den skrivas under av samtliga obegränsat ansvariga delägare, i stiftelser med anknuten förvaltning av förvaltaren och i övriga företag av den redovisningsskyldige eller dennes ställföreträdare (2 kap. 7 §). Balansräkningen skall i sammandrag redovisa företagets samt-

liga tillgångar, avsättningar och skulder samt eget kapital (3 kap. 1 §) och resultaträkningen skall i sammandrag redovisa företagets samtliga intäkter och kostnader under räkenskapsåret (3 kap. 2 §). I kapitel 4 finns bestämmelser som värderingsregler.

I årsredovisningen skall anges vissa tilläggsupplysningar i enlighet med bestämmelser i kapitel 5. Av intresse för utredningens vidkommande sett ut kontrollsynpunkt är främst följande bestämmelser:

- I koncernföretag skall moderföretag och dotterföretag ange hur stor del av räkenskapsårets inköp och försäljningar som avser andra koncernföretag (5 kap. 7 §).
- För varje skuldpost i balansräkningen skall om säkerhet ställts, omfattningen av säkerheterna anges med uppgift om deras art och form. Vidare skall, för det fall företaget ställt säkerhet eller ingått ansvarsförbindelse till förmån för koncernföretag, särskild upplysning lämnas om detta (5 kap. 11 §).
- Om ett företag lämnat lån till ledande befattningshavare (styrelseledamot, VD eller motsvarande, suppleanter till dessa, vice VD samt avgångna sådana personer) i företaget eller inom koncernen skall upplysning lämnas om detta liksom om företaget ställt pant eller annan säkerhet eller ingått ansvarsförbindelse till förmån för dessa personer (5 kap. 12 och 23 §§).
- Om företaget träffat avtal om avgångsvederlag eller liknande förmåner till styrelseledamöter, VD eller andra personer i företagets ledning skall uppgift lämnas om avtalen och om de väsentligaste villkoren i dessa (5 kap. 25 §).

Förvaltningsberättelsen skall innehålla en rättvisande översikt över utvecklingen av företagets verksamhet, ställning och resultat (6 kap. 1 §). Det skall i berättelsen lämnas förslag till dispositioner av vinst och förlust och om bolaget är ett moderföretag skall det dessutom lämnas uppgift om belopp som enligt årsredovisningarna för företag inom koncernen skall föras över från fritt eget kapital i koncernen till bundet eget kapital (6 kap. 2 §).

Huvudregeln avseende koncernredovisningar är att det är koncernens moderföretag som skall upprätta sådan (7 kap. 1 §). Koncernredovisningen skall enligt huvudregeln omfatta samtliga dotterföretag (7 kap. 5 §). Fordringar och skulder mellan koncernföretag, internvinster samt intäkter och kostnader som hänför sig till transaktioner

mellan koncernföretag samt förändring av internvinst under räkenskapsåret skall elimineras i koncernbalansräkningen (7 kap. 13 §).

Registreringsmyndighet i lagen om årsredovisningar är huvudsakligen PRV (8 kap. 1 §). Ett aktiebolag skall inom en månad från det att bolagsstämman fastställde balans- och resultaträkningen ge in årsredovisningen och revisionsberättelsen till PRV (8 kap. 3 §). PRV skall kungöra detta (8 kap. 4 §). Om handlingarna inte kommer in till PRV i rätt tid beslutar PRV att ta ut förseningsavgift från företaget (8 kap. 5 §). (Försummas tidsfristerna för ingivande av årsredovisning och revisionsberättelse svarar styrelseledamöterna och VD solidariskt för de förpliktelser som uppkommer för bolaget (8 kap. 12 §).) Var och en som enligt denna lag eller annan författning är skyldig att ensam eller gemensamt med någon annan till PRV ge in redovisningshandling eller revisionsberättelse kan föreläggas att vid vite fullgöra skyldigheten. PRV prövar även frågan om utdömmande av vite (8 kap. 13 §).

Det bör för helhetens skull erinras om att PRV, om årsredovisning och revisionsberättelse inte kommer in till myndigheten, även kan fatta beslut om tvångslikvidation av aktiebolaget enligt 13 kap. 10 § ABL.

3.3 Lagen om offentlig upphandling

Lagen (1992:1528) om offentlig upphandling gäller vid upphandling som görs av staten, kommuner, landsting och andra upphandlande enheter (1 kap. 2 §). Med sådana enheter förstås bl.a. statliga, kommunala och andra myndigheter, beslutande församlingar i kommuner och landsting (1 kap. 5 §) samt sådana bolag, föreningar, samfälligheter och stiftelser som har inrättats i syfte att täcka behov i det allmännas intresse under förutsättning att behovet inte är av industriell eller kommersiell karaktär och en av följande förutsättningar föreligger: att kapitalet huvudsakligen har tillskjutits av stat, kommun, landsting eller upphandlande enhet, eller upphandlingen står under statlig eller kommunal tillsyn eller tillsyn av annan upphandlande enhet eller styrelsen till mer än halva antalet ledamöter utses av staten, en kommun, ett landsting eller en annan upphandlande enhet (1 kap. 6 §).

Upphandling av tjänster avseende hälso- och sjukvård, socialtjänst samt utbildning regleras i kapitel 6. Upphandlingen skall ske genom förenklad upphandling eller urvalsupphandling; dock får

direktupphandling äga rum om upphandlingens värde är lågt eller om det finns synnerliga skäl (6 kap. 2 §). Med förenklad upphandling förstås upphandling där alla leverantörer har rätt att delta, deltagande leverantörer skall lämna anbud och den upphandlande enheten får förhandla med en eller flera anbudsgivare, med urvals-upphandling avses upphandling där alla leverantörer har rätt att ansöka om att få lämna anbud, den upphandlande enheten bjuder in vissa leverantörer att lämna anbud och den upphandlande enheten får förhandla med en eller flera anbudsgivare och med direktupphandling förstås upphandling utan krav på anbud (1 kap. 5 §).

Det förfrågningsunderlag som den upphandlande enheten tillskapar får inte beskriva föremålet för upphandlingen på sådant sätt att endast en viss vara eller process kan komma i fråga (6 kap. 3 § första stycket). En leverantör som inte särskilt tillfrågats har rätt att på begäran få förfrågningsunderlaget på samma villkor som andra leverantörer (6 kap. 4 §). En upphandlande enhet får ställa särskilda villkor för hur uppdraget skall genomföras (6 kap. 10 a §). Av de allmänna bestämmelserna för upphandling framgår att den upphandlande enheten i annonsen om upphandling eller i inbjudan till anbudsgivning skall ange vilka bevis den vill ha om en leverantörs finansiella och ekonomiska ställning och om teknisk förmåga och kapacitet (1 kap. 18 § andra stycket). Den upphandlande enheten får i förfrågningsunderlaget även begära att anbudsgivaren i sitt anbud redovisar vilka delar av upphandlingskontraktet som han avser att lägga ut på någon annan (1 kap. 18 a §). Huvudregeln vid offentlig upphandling är att denna skall göras med utnyttjande av de konkurrensmöjligheter som finns och även i övrigt genomföras affärsmässigt samt att anbudsgivare, anbudssökande och anbud skall behandlas utan ovidkommande hänsyn (1 kap. 4 §).

3.4 Centrala författningar inom hälso- och sjukvården

3.4.1 Hälso- och sjukvårdslagen

Med hälso- och sjukvård avses enligt hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) dels åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador, dels sjuktransporter samt dels ock att ta hand om avlidna (1 §). Enligt 2 § är målet för hälso- och sjukvården en god hälsa och en vård på lika villkor för hela befolk-

ningen. Hälso- och sjukvården skall bedrivas så att den uppfyller kraven på en god vård enligt vissa närmare angivna kriterier (2 a §).

Enligt 3 § första stycket skall varje landsting erbjuda god hälso- och sjukvård åt dem som är bosatta inom landstinget. I sista punkten samma stycke anges uttryckligen att detta inte innebär hinder för annan att bedriva hälso- och sjukvård. Enligt tredje stycket får ett landsting sluta avtal med annan om att utföra de uppgifter som landstinget enligt lag ansvarar för; dock får inte myndighetsutövning omfattas av avtalet. Landstinget får även enligt fjärde stycket träffa överenskommelse med kommun, försäkringskassan och länsarbetsnämnd om att samverka i syfte att uppnå en effektivare användning av tillgängliga resurser.

För hälso- och sjukvård som kräver intagning i vårdinrättning skall det finnas sjukhus (sluten vård). Det skall vidare finnas öppen vård, vari primärvården skall svara för befolkningens behov av grundläggande behandling m.m. När det gäller primärvården får landstinget inte begränsa den enskildes val av fast läkarkontakt till ett visst geografiskt område inom landstinget (5 §).

Enligt 7 § skall landstinget planera sin hälso- och sjukvård med utgångspunkt i befolkningens behov av sådan vård och planeringen skall även avse den hälso- och sjukvård som erbjuds av privata och andra vårdgivare. I denna planering skall landstinget samverka med samhällsorgan, organisationer och privata vårdgivare (8 §).

Kommunen skall enligt 18 § erbjuda god hälso- och sjukvård åt dem som bor i sådana former av boenden för äldre och funktionshindrade som avses i 5 kap. socialtjänstlagen (2001:453). Detsamma gäller dem som efter beslut av kommunen bor i boendeformer av detta slag vilka drivs av bolag, förening, samfällighet, stiftelse eller enskild individ. Varje kommun skall också i samband med dagverksamhet som omfattas av 3 kap. 6 § socialtjänstlagen erbjuda en god hälso- och sjukvård åt dem som vistas där. Kommunen får sluta avtal med annan att utföra de uppgifter som kommunen ansvarar för enligt lagen; dock inte myndighetsutövning.

Enligt 20 § skall kommunen planera sin hälso- och sjukvård med utgångspunkt från befolkningens behov av sådan vård och planeringen skall även avse den vård som erbjuds av privata och andra vårdgivare.

Gemensamt för vård som erbjuds av landsting och kommuner gäller att patienterna skall erlägga en vårdavgift enligt grunder som landstinget eller kommunen bestämmer i den mån inte annat är

föreskrivet (26 §). Patienterna inom en kommun eller ett landsting skall därvid behandlas lika.

3.4.2 Lag om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Bestämmelser om vårdgivare finns i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område. Med vårdgivare avses enligt lagen fysisk eller juridisk person som yrkesmässigt bedriver hälso- och sjukvård (1 kap. 3 §). Med sådan vård avses verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1 kap. 2 §). Hälso- och sjukvården liksom dess personal står under tillsyn av Socialstyrelsen (6 kap. 1 §). Den som avser att bedriva verksamhet som omfattas av Socialstyrelsens tillsyn skall anmäla detta till Socialstyrelsen (6 kap. 6 §) och därvid ange bl.a. verksamhetens inriktning, var den skall bedrivas samt vem som är verksamhetschef. Socialstyrelsen skall enligt 6 kap. 20 § föra register över verksamheter som anmälts och därvid bl.a. registrera namn eller firma och person- eller organisationsnummer för den som bedriver verksamheten, uppgift om verksamhetens inriktning och omfattning. De befogenheter som tillkommer Socialstyrelsen i dess egenskap av tillsynsmyndighet framgår av bestämmelser i 6 kap. 9–17 §§. Socialstyrelsen har bl.a. rätt att begära handlingar och material samt upplysningar om verksamheten, att inspektera verksamheten samt att vidta vissa åtgärder mot vårdgivaren vid missförhållanden. Bland dessa åtgärder märks rätt att utfärda förelägganden vid äventyr av vite samt rätt att förbjuda verksamheten.

Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet påbörjar verksamhet eller i väsentlig del ändrar tidigare verksamhet utan att ha gjort föreskriven anmälan till Socialstyrelsen döms till böter (8 kap. 1 §), och den som uppsåtligen eller av oaktsamhet fortsätter att bedriva verksamhet i strid med förbud döms till böter eller fängelse i högst sex månader (8 kap. 2 §).

3.4.3 Lag om inskränkning i landstingens rätt att överlämna driften av akutsjukhus till annan

Lagen (2000:1440) om inskränkning i landstingens rätt att överlämna driften av akutsjukhus till annan var i kraft under tiden från den 1 januari 2001 till och med den 31 december 2002.

Enligt 1 § i nyssnämnda lag inskränktes landstingens rätt enligt 3 § hälso- och sjukvårdslagen att sluta avtal med annan om att utföra de uppgifter som landstingen enligt den lagen ansvarar för. Uppgiften att ansvara för driften av akutsjukhus, dvs. vårdinrättning som är inrättad för sluten vård och som har särskild akutmottagning för den som behöver omedelbar hälso- och sjukvård, fick inte efter upphandling enligt lagen om offentlig upphandling eller på annat sätt överlämnas till den som avsåg att driva verksamheten med syfte att skapa vinst åt ägare eller motsvarande intressent (2 §). Lagen gällde inte akutsjukhus som vid ikraftträdandet drevs enligt avtal med landstinget.

3.4.4 Socialtjänstlagen

I Socialtjänstlagen (2001:453) finns i 7 kapitlet föreskrifter om enskild verksamhet.

Enligt 7 kap. 1 § får ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild person efter tillstånd från länsstyrelsen driva verksamhet i form av hem för vård eller boende, boenden för äldre och funktionshindrade, hem för viss annan heldygnsvård samt hem eller öppen verksamhet för vård under en begränsad del av dygnet. Tillstånd från länsstyrelsen behövs dock inte i de fall kommunen genom avtal enligt 2 kap. 5 § denna lag överlämnat åt enskild att utföra verksamheten.

Tillstånd enligt 7 kap. 1 § får beviljas endast om verksamheten uppfyller kraven på god kvalitet och säkerhet. Ett tillstånd kan också förenas med villkor. Om verksamheten ändras eller flyttas skall nytt tillstånd sökas (2 §).

3.5 Skollagen

Bestämmelser om skolväsendet finns i Skollagen (1985:1100).

Det allmänna anordnar utbildning i form av förskoleklass, grundskola och gymnasieskola samt vissa motsvarande skolformer

(särskola, specialskola och sameskola). Dessa utbildningsformer bildar det offentliga skolväsendet för barn och ungdomar. Det allmänna anordnar också pedagogisk verksamhet i form av förskoleverksamhet och skolbarnomsorg (1 kap. 1 §). Enligt 2 § samma kapitel skall alla barn och ungdomar ha lika tillgång till utbildning i det offentliga skolväsendet och utbildningen inom varje skolform skall vara likvärdig varhelst i landet den anordnas. Huvudmän för förskoleklasser och grundskolan är kommunerna, och för gymnasieskolan kommuner och landsting. Vid sidan av de skolformer som anordnas av det offentliga kan det enligt 3 § samma kapitel finnas skolor som anordnas av enskilda fysiska eller juridiska personer (s.k. fristående skolor). Utöver de utbildningsformer som nämnts ovan förekommer enskilt huvudmannaskap och offentlig finansiering även beträffande internationella skolor, riksinternatskolor, utlandsskolor samt vissa kompletterande utbildningar. Dessa utbildningsformer, liksom det offentliga skolväsendet för vuxna, kommer inte närmare att beröras av utredningen.

Förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg

I kapitel 2 a finns bestämmelser om förskoleverksamhet och skolbarnsomsorg. Enligt 1 § svarar varje kommun för att barn som är bosatta i Sverige och som stadigvarande vistas i kommunen erbjuds förskoleverksamhet för barn som inte går i skolan och skolbarnsomsorg för barn till och med tolv års ålder som går i skolan. Dessa verksamheter kan också anordnas av enskilda. Förskoleverksamheten bedrivs enligt 2 § i form av förskola, familjedaghem och kompletterande förskoleverksamhet (s.k. öppen förskola), och skolbarnsomsorgen bedrivs i form av fritidshem och familjedaghem eller som öppen fritidsverksamhet. Enligt 5 § får kommunen sluta avtal med annan om att utföra kommunens uppgifter inom förskoleverksamheten och skolbarnsomsorgen. Av 13 § framgår att ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild individ som yrkesmässigt vill driva en förskola eller ett fritidshem skall ha tillstånd till detta av den kommun där verksamheten skall bedrivas. Tillstånd behövs dock inte om kommunen lämnat över verksamheten enligt 5 §. Verksamheten enligt 13 § står under tillsyn av den kommun där verksamheten bedrivs. Kommunen får lämna bidrag till enskild förskoleverksamhet och enskild skolbarnsomsorg under förutsättning att verksamheten uppfyller vissa krav (17 §).

Förskoleklasser

Bestämmelser om förskoleklasser finns i 2 b kapitlet. Enligt 2 § skall kommunerna erbjuda plats i förskoleklass till barn som stadigvarande vistas i kommunen från höstterminen det år barnet fyller sex år till dess att barnet skall börja fullgöra sin skolplikt. Enligt tredje stycket samma paragraf får kommunen sluta avtal med annan om att utföra kommunens uppgifter beträffande förskoleklassen; dock får inte uppgifter som innefattar myndighetsutövning överlämnas till bolag, förening, samfällighet, stiftelse eller en enskild individ. Utbildningen inom förskoleklassen skall enligt 5 § vara avgiftsfri, men kommunen får ta ut skälig avgift för tid som överstiger 15 timmar per vecka eller 525 timmar om året.

Enligt 6 § får utbildning som motsvarar förskoleklassen bedrivas yrkesmässigt av ett bolag, en förening, en samfällighet, en stiftelse eller en enskild person om utbildningen är godkänd enligt 7 §. Ärenden om godkännande prövas av den kommun där verksamheten bedrivs. Kommunen utövar även tillsynen över verksamheten (8 §). Om förskoleklassen drivs av enskild huvudman som även anordnar motsvarande grundskola eller särskola är det Statens skolverk som lämnar tillstånd till verksamheten samt utöver tillsynen över denna (8 §). Av 7 § framgår att sådan utbildning som avses i 6 § skall godkännas om den stimulerar varje barns utveckling och lärande och kan ligga till grund för fortsatt skolgång samt om den även i övrigt svarar mot de allmänna mål och den värdegrund som gäller för utbildning inom det offentliga skolväsendet. Om en utbildning inte längre uppfyller kraven för godkännande och bristerna inte avhjälpas efter påpekande för huvudmannen skall godkännandet återkallas (9 §).

Enligt 10 § får kommunen lämna bidrag till utbildning enligt 6 § som bedrivs av en godkänd fristående skola om avgifterna inte är oskäligt höga, och bidraget bör inte oskäligt avvika från kommunens kostnad per barn i motsvarande utbildning. En fristående skola som godkänts av Statens skolverk för att anordna förskoleklass kan enligt 10 a § förklaras berättigad till bidrag enligt 10 b §, som stadgar att hemkommunen skall till den fristående skolan lämna bidrag för varje elev som deltar i utbildningen efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till den egna förskoleklassen. Den utbildning som en fristående skola således får bidrag för skall vara avgiftsfri för eleven (10 d §).

Grundskola

Skolplikt för barn som är bosatta i landet inträder höstterminen det kalenderår då barnet fyller sju år (3 kap. 1 och 7 §) och upphör vid utgången av vårterminen det kalenderår då barnet fyller 16 år eller, om barnet fullgör skolplikten i specialskola, 17 år (3 kap. 10 §). Vissa undantag finns dock beträffande dessa åldersgränser. Barn skall fullgöra sin skolplikt i grundskolan, särskolan eller specialskolan. Skolplikten kan också fullgöras i fristående skola, i sameskola eller i vissa speciella utbildningsformer (3 kap. 2 §). Fristående skolor behandlas i ett avsnitt nedan. Skolplikten motsvaras av en rätt att få utbildning inom det offentliga skolväsendet (3 kap. 1 § andra stycket). Enligt 3 kap. 13 § är det kommunen som skall se till att skolpliktiga elever i dess grundskola och särskola fullgör sin skolgång samt se till att skolpliktiga barn som är bosatta i kommunen men som av någon anledning inte går i dess grund- eller särskola på annat sätt får föreskriven utbildning.

Enligt 4 kap. 4 § skall utbildningen i grundskolan vara avgiftsfri för eleverna och de skall utan kostnad ha tillgång till böcker, skrivmateriel, verktyg och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning.

Gymnasieskola

Gymnasieskolan behandlas i 5 kapitlet. Av 1 § framgår att den utbildning inom det offentliga skolväsendet som är avsedd att påbörjas av ungdomar efter avslutad grundskoleutbildning eller motsvarande fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år utgör gymnasieskolan. Enligt 21 § skall utbildningen i gymnasieskolan vara avgiftsfri för eleverna och de skall, liksom i grundskolan, ha tillgång till böcker och andra hjälpmedel som behövs för en tidsenlig utbildning.

Fristående skolor

Av 1 kap. 3 § skollagen framgår att det vid sidan av de allmänna skolorna kan finnas skolor som anordnas av enskilda fysiska eller juridiska personer, s.k. fristående skolor. Fristående skolor behandlas i 9 kapitlet i skollagen och kompletterande bestämmelser finns i förordningen (1996:1206) om fristående skolor.

Av 9 kapitlet skollagen följer bl.a. följande. Under förutsättning att skolan är godkänd enligt 2 § får skolplikten enligt 1 § fullgöras i en fristående skola. En fristående skola vars utbildning ger kunskaper och färdigheter som till art och nivå väsentligen motsvarar de kunskaper som grundskolan tillhandahåller skall enligt 2 § godkännas om skolan även i övrigt svarar mot de allmänna mål och den värdegrund som gäller för utbildning inom det offentliga skolväsendet, om huvudmannen för skolan har förutsättningar att bedriva verksamheten enligt angivna villkor, om skolan står öppen för alla barn som enligt skollagen har rätt till utbildning inom det offentliga skolväsendet med vissa speciella undantag, om skolan har minst 20 elever, om skolan bereder eleverna de omsorger som behövs, om skolan för undervisningen använder lärare, förskollärare eller fritidspedagoger som har en adekvat utbildning (med vissa undantag) samt om skolan uppfyller de ytterligare villkor som regeringen föreskriver i fråga om utbildningen. I lagrummet anges även att skolan inom ramen för vad som sägs om allmänna mål och värdegrund, får ha konfessionell inriktning.

En godkänd fristående skola som motsvarar grundskolan skall av Statens skolverk enligt huvudregeln i 6 § förklaras berättigad till bidrag av elevens hemkommun, bestämt efter samma grunder som hemkommunen tillämpar vid fördelning av resurser till den egna grundskolan. Undantag gäller för fristående skolor som får statsbidrag eller skolor för vilka huvudmannen avstått från medelstilldelning. Utbildning i fristående skola som får bidrag enligt 6 § skall vara avgiftsfri för de elever som bidragen avser och eleverna skall även ha tillgång till böcker och andra hjälpmedel utan kostnad samt erbjudas kostnadsfria skolmältider.

De fristående skolor som lämnar utbildning motsvarande gymnasieskolans nationella eller specialutformade program skall enligt 8 § av Statens skolverk förklaras berättigade till bidrag enligt 8 a § under förutsättning att skolan svarar mot de allmänna mål och den värdegrund som råder inom det offentliga skolväsendet, att huvudmannen för skolan har förutsättningar att bedriva verksamhet i enlighet med ovan angivna villkor, att skolan står öppen för alla som har rätt till motsvarande utbildning inom det offentliga skolväsendet, att skolan för undervisningen använder lärare med adekvat utbildning samt att skolan uppfyller de ytterligare villkor som regeringen föreskriver. Dock får skolan inom ramen för vad som angivits om allmänna mål och värdegrunder ha en konfessionell inriktning. Enligt 8 a § är det elevens hemkommun som skall

lämna bidrag till skolan. Av 10 § framgår att utbildningen vid de skolor som erhåller bidrag skall vara kostnadsfri för de elever som bidragen avser samt att eleverna skall ha tillgång till böcker och hjälpmedel utan kostnad.

Tillsynen över godkända fristående grundskolor utövas enligt 11 § av Statens skolverk. För fristående grundskola eller särskola, som erhåller kommunala bidrag, skall även kommunen där skolan är belägen ha insyn i dess verksamhet. Om en fristående skola inte längre uppfyller kraven för godkännande och bristerna inte avhjälpas trots påpekanden till huvudmannen skall godkännandet återkallas och om det gäller en fristående grundskola som får kommunala bidrag kan även dessa återkallas i vissa fall (12 §). Även fristående gymnasieskolor står under tillsyn av Statens skolverk (13 §) och också för dessa skolor kan bidragen vid missförhållanden återkallas (14 §).

4 Verksamhetsformer m.m. inom sjukvård, skola och omsorg

4.1 Statistikuppgifter om associationsformer m.m.

Från SCB:s företagsregister har följande uppgifter inhämtats för år 2003. Uppgifterna avser förhållandena den 28 augusti 2003 när det gäller hälso- och sjukvårdsområdet samt den 15 september 2003 i fråga om barnomsorg och skola. De redovisade uppgifterna avser antalet arbetsställen och antal anställda fördelade efter i vilken associationsform verksamheten bedrivs.

4.1.1 Hälso- och sjukvårdsområdet

Tabell 1. Specialiserad sluten somatisk sjukvård (kroppssjukvård på sjukhus, lasarett, vårdhem o.dyl.)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	13	0
Handels- och kommanditbolag	14	3
Aktiebolag	87	21 811
Ekonomiska föreningar	1	0
Ideella föreningar	7	1 212
Registrerade trossamfund	1	5
Övriga stiftelser och fonder	20	1 745
Primärkommuner	235	26 856
Landsting	146	170 485
Totalt	524	222 117

Som framgår av tabellen ovan drivs inte specialiserad sluten somatisk vård av vare sig enkla bolag eller kommunalförbund. Av de privata alternativen dominerar aktiebolag både vad avser antal arbetsställen och antal anställda.

Tabell 2. Specialiserad sluten psykiatrisk sjukvård (på sjukhus, lasarett, vårdhem o.dyl.)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	4	0
Handels- och kommanditbolag	1	0
Aktiebolag	30	543
Landsting	26	2 530
Totalt	61	3 073

Sluten psykiatrisk vård bedrivs i stort sett endast av landsting, som har överlägset flest anställda, och aktiebolag. Vare sig ekonomiska föreningar, ideella föreningar eller stiftelser driver denna form av verksamhet.

Tabell 3. Öppen hälso- och sjukvård, på sjukhus (öppenvårds-mottagningar, läkarmottagningar o.dyl.)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	21	0
Handels- och kommanditbolag	10	13
Aktiebolag	38	61
Landsting	8	973
Totalt	77	1 047

Öppen hälso- och sjukvård på sjukhus bedrivs till övervägande del av privata huvudmän, av vilka aktiebolagen dominerar både vad avser arbetsställen (ca 55 procent) och anställda (ca 82 procent). Flest anställda inom verksamhetsområdet finns dock hos landstingen (ca 93 procent).

Tabell 4. Öppen hälso- och sjukvård, ej på sjukhus (läkarmottagning, vårdcentral o.dyl.)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	1 374	102
Enkla bolag	1	0
Handels- och kommanditbolag	717	748
Aktiebolag	2 895	14 575
Ekonomiska föreningar	17	119
Ideella föreningar	20	120
Registrerade trossamfund	2	2
Övriga stiftelser och fonder	7	114
Primärkommuner	36	1 502
Kommunalförbund	0	
Landsting	1 064	33 319
Totalt	6 133	50 601

När det gäller öppen hälso- och sjukvård som inte finns på sjukhus kan man av tabellen utläsa att den privata verksamheten bedrivs av många olika huvudmän. Aktiebolagsformen är den dominerande avseende såväl arbetsställen (57 procent) som anställda (92 procent). Många verksamheter drivs även av fysiska personer (ca 27 procent) och av handels- och kommanditbolag (ca 14 procent).

Tabell 5. Vård och omsorg i särskilda boendeformer för äldre personer (gruppboende, servicehus, ålderdomshem o.dyl.)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	7	5
Handels- och kommanditbolag	4	12
Aktiebolag	250	10 763
Ekonomiska föreningar	13	256
Ideella föreningar	19	494
Registrerade trossamfund	3	28
Övriga stiftelser och fonder	25	1 151
Primärkommuner	2 237	116 202
Kommunalförbund	1	24
Landsting	1	64
Totalt	2 560	128 999

Äldreboende drivs i många olika former. Bland de privata alternativen drivs de absolut flesta i form av aktiebolag (ca 78 procent), vilka även sysselsätter en stor del av de anställda (ca 85 procent).

Tabell 6. Vård och omsorg i bostad med särskild service för personer med funktionshinder (gruppboende, servicelägenheter o.dyl.)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	24	51
Handels- och kommanditbolag	10	24
Aktiebolag	280	3 989
Ekonomiska föreningar	24	451
Ideella föreningar	53	976
Övriga stiftelser och fonder	40	607
Primärkommuner	2 959	35 793
Kommunalförbund	2	11
Landsting	10	345
Totalt	3 402	42 247

Vård och omsorg i bostad med särskild service sker i många olika associationsformer. Vanligast är att boendena drivs av primärkommuner, som också har överlägset flest anställda, men dominerande bland de privata alternativen är aktiebolagsformen.

Tabell 7. Heldygnsvård med boende för vuxna med missbruksproblem (vårdhem, behandlingshem, gästhem o.dyl.)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	10	10
Handels- och kommanditbolag	8	27
Aktiebolag	89	1 071
Ekonomiska föreningar	1	2
Ideella föreningar	2	26
Övriga stiftelser och fonder	2	31
Primärkommuner	65	908
Kommunalförbund	1	23
Landsting	9	140
Totalt	187	2 238

Beträffande driften av heldygnsvård med boende för vuxna med missbruksproblem dominerar de privata alternativen. Aktiebolagsformen dominerar såväl avseende antal arbetsställen som antal anställda. Övriga privata alternativ är av mindre omfattning.

Sammanfattning

Som framgår av tabellerna är de olika associationsformernas andel varierande mellan de skilda verksamhetsgrenarna. En tydlig tendens är dock gemensam: I de fall verksamheten bedrivs i icke-offentlig regi dominerar associationsformen aktiebolag, oavsett verksamhetslag, både såvitt avser arbetsställen (knappt 60 procent) och anställda (ca 86 procent). Ser man till de olika verksamhetsslagen kan man konstatera att siffrorna är ungefär desamma när det gäller specialiserad sluten somatisk sjukvård. Beträffande öppen hälso- och sjukvård som inte är förlagd till sjukhus är andelen aktiebolag endast 57,5 procent medan andelen anställda i aktiebolag är hela 92 procent.

4.1.2 Barnomsorg och skola

Tabell 1. Dagbarnvård (fritidshem, dagmammor, öppen förskola o.dyl. ej för funktionshindrade)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	481	19
Handels- och kommanditbolag	37	11
Aktiebolag	26	239
Ekonomiska föreningar	34	148
Ideella föreningar	35	166
Registrerade trossamfund	5	11
Familjestiftelser	1	14
Övriga stiftelser och fonder	20	177
Primärkommuner	981	9 689
Totalt	1 620	10 474

Inom verksamhetsområdet dagbarnvård kan utläsas att andelen arbetsställen som drivs av fysiska personer är ca 75 procent, andelen aktiebolag ca 4 procent samt andelen handels- och kommanditbolag,

ekonomiska föreningar och ideella föreningar ungefär 5 procent vardera. Dock är 30 procent av de anställda inom den icke-offentliga verksamheten anställda i aktiebolag.

Tabell 2. Förskoleutbildning (förskolor, ej dagmammor och fritidshem)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	31	38
Enkla bolag	1	5
Handels- och kommanditbolag	35	127
Aktiebolag	371	4 832
Ekonomiska föreningar	1 064	6 608
Ideella föreningar	253	1 605
Registrerade trossamfund	19	89
Övriga stiftelser och fonder	55	360
Primärkommuner	6 023	76 236
Landsting	1	8
Totalt	7 853	89 908

Inom förskoleutbildningen är bland de privata alternativen andelen arbetsställen drivna av ekonomiska föreningar dominerande med 58 procent, följt av aktiebolag med 20 procent samt ideella föreningar med drygt 13 procent. När det gäller andelen privatanställda i de olika associationsformerna är 48 procent anställda i ekonomiska föreningar, 35 procent i aktiebolag och drygt 11 procent i ideella föreningar.

Tabell 3. Grundskoleutbildning och förskoleklass (ej särskola)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	16	19
Handels- och kommanditbolag	11	62
Aktiebolag	192	4 141
Ekonomiska föreningar	84	1 435
Ideella föreningar	72	1 458
Registrerade trossamfund	3	43
Övriga stiftelser och fonder	85	2 424
Statliga enheter	11	629
Primärkommuner	4 563	173 519
Kommunalförbund	1	3
Totalt	5 038	183 733

Inom området grundskola och förskoleklass, är bland de privata alternativen andelen arbetsställen drivna av aktiebolag 41 procent, av ekonomiska föreningar och övriga stiftelser och fonder ca 18 procent vardera samt ideella föreningar 15 procent. Andelen privatanställda som är anställda i aktiebolag är 43 procent, i stiftelser och fonder ca 25 procent samt i ekonomiska och ideella föreningar ca 15 procent vardera.

Tabell 4. Utbildning inom grundsärskola

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Aktiebolag	4	41
Statliga enheter	6	497
Primärkommuner	122	2 688
Totalt	132	3 226

Grundsärskola drivs vanligen av primärkommuner. Av tabellen framgår att endast fyra drivs av aktiebolag och att dessa har totalt 41 anställda. Några andra privata associationsformer finns inte.

Tabell 5. Studieförberedande gymnasial utbildning (ej vuxenutbildning)

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	13	0
Handels- och kommanditbolag	10	21
Aktiebolag	46	732
Ekonomiska föreningar	3	70
Ideella föreningar	4	122
Övriga stiftelser och fonder	10	348
Primärkommuner	343	33 813
Kommunalförbund	26	1 494
Landsting	1	2
Totalt	456	36 593

När det gäller studieförberedande gymnasial utbildning dominerar aktiebolagsformen både bland andelen arbetsställen samt antalet anställda; 60 procent respektive 56 procent.

Tabell 6. Gymnasial yrkesutbildning m.m.

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Fysisk person	16	0
Handels- och kommanditbolag	7	0
Aktiebolag	86	1 271
Ekonomiska föreningar	2	31
Ideella föreningar	5	74
Registrerade trossamfund	1	9
Övriga stiftelser och fonder	14	332
Statliga enheter	1	97
Primärkommuner	157	5 945
Kommunalförbund	18	773
Landsting	28	1 306
Totalt	335	9 838

Bland gymnasial yrkesutbildning är aktiebolagsformen dominerande. Andelen aktiebolag uppgår till 65 procent medan antalet anställda motsvarar 74 procent.

Tabell 7. Utbildning inom gymnasiesärskola

Associationsform	Antal arbetsställen	Antal anställda
Aktiebolag	2	26
Primärkommuner	17	300
Totalt	19	326

Det finns endast 19 gymnasiesärskolor, och av dessa drivs 17 av primärkommuner och 2 av aktiebolag. Några andra privata former för bedrivande av utbildning inom gymnasiesärskola finns inte.

Sammanfattning

Som framgår av tabellerna varierar de olika associationsformernas andel av arbetsställen och anställda mellan de skilda verksamhetsgrenarna. Andelen aktiebolag är liten när det gäller dagbarnvård och förskoleutbildning. Inom dessa verksamhetsområden är fysiska personer respektive ekonomiska föreningar klart dominerande på den privata sidan. En markant skillnad uppkommer då verksamheten avser grundskoleutbildning och förskoleklass. Inom denna verksamhetsgren är i fråga om privata aktörer aktiebolagen den dominerande associationsformen, både avseende antalet anställda och antal arbetsställen. Även beträffande verksamheter avseende gymnasial utbildning, såväl studieförberedande som yrkesinriktad sådan, är aktiebolag den mest förekommande associationsformen.

4.2 Vissa sammanslutningars syn på en ny aktiebolagsform

Utredningen har i sitt arbete inbjudit bl.a. företrädare för vissa sammanslutningar verksamma inom områdena skola, vård och omsorg att lämna synpunkter till utredningen. Vilka som inbjudits framgår av bilaga 2. Arbetsgivaralliansen, Friskolornas Riksförbund, Föreningen för kooperativ utveckling i Sverige, FAR (tidigare Föreningen Auktoriserade Revisorer), Föreningen Vårdföretagarna, Företagarnas Riksorganisation, Handikappförbundens Samarbetsorgan, Kooperativa Institutet, KFUK-KFUMs Riksförbund, Lärarförbundet, Nämnden för offentlig upphandling, Svenskt Näringsliv,

Sveriges Läkarförbund, och Waldorfskolefederationen har hörsammat utredningens inbjudan.

Från dessa har dels skriftligen, dels muntligen vid en utfrågning, inhämtats synpunkter på hur verksamheterna bedrivs idag och hur marknaden ställer sig till en ny aktiebolagsform i enlighet med utredningens direktiv.

De som sålunda bidragit med synpunkter har samstämmt, med något enstaka undantag, uttryckt stor skepsis mot behovet av en ny aktiebolagsform där vinstutdelningen till aktieägarna antingen begränsas eller helt försvinner. Det har framhållits att inom områdena skola, vård och omsorg är de associationsformer som för närvarande finns i Sverige enligt gällande rätt fullt tillräckliga för att tillvarata de olika intressen som kan ligga bakom de skilda verksamheterna. Det har från majoriteten framförts farhågor om att den nya bolagsformen av myndigheterna i framtiden kommer att påtvingas aktörerna på marknaderna, antingen genom krav från upphandlande enhet vid upphandling enligt lagen om offentlig upphandling eller som en förutsättning för att erhålla offentliga medel. Man har ställt sig klart negativ till en sådan ordning. Vidare har betonats vikten av att samtliga associationsformer, såväl befintliga som kommande, behandlas konkurrensneutralt vid bl.a. upphandling, tilldelning av offentliga medel och i skattehänseende. Man har uppgett att en del av de problem och svårigheter som privata entreprenörer stöter på har sin grund i det upphandlingsförfarande som tillämpas, bl.a. genom att alltför korta avtalstider används, men att dessa problem snarare är branschrelaterade än relaterade till val av associationsform för verksamhetens bedrivande.

Om en ny form av aktiebolag med någon slags vinstutdelningsbegränsning införs har man från sammanslutningarnas sida påtalat att det torde uppkomma problem med att få riskvilligt kapital, om inte investerarna kan påräkna någon avkastning eller erhålla garanti mot eventuella förluster. Vidare har påtalats att, i vart fall om den nya bolagsformen kommer att bli obligatorisk, det kommer att krävas en omfattande kontrollapparat för att se till att aktieägarna inte kringgår vinstutdelningsbegränsningen genom exempelvis uttag av oskäligt höga löner, felaktig hyressättning m.m. Den enda fördel med den nya bolagsformen som framförts är att den för vissa skulle kunna ha en imageskapande effekt om det genom registrering eller på annat sätt klart framgår för utomstående att verksamheten inte har som syfte att tillskapa vinster som kommer ägarna tillgodo.

5 Några utländska utblickar

5.1 Allmänt

Vid jämförande granskning med lagstiftningen i andra EU-länder, har utredningen funnit att Nederländerna, Luxemburg och Danmark för vissa verksamheter inom områdena skola, vård och omsorg begränsat möjligheterna för privata huvudmän med vinstintressen att agera. I Storbritannien håller man på att utarbeta en ny aktiebolagsform, som företer stora likheter med det förslag utredningen tagit fram, och i Belgien finns sedan några år tillbaka en bolagsform som kännetecknas av att bolagets möjligheter till vinstutdelning är begränsade. Nedanstående avsnitt behandlar närmare dessa frågor.

5.2 Nederländerna

Vid studiebesök i Nederländerna har följande information inhämtats genom samtal med företrädare för justitieministeriet och hälsoministeriet.

Om olika associationsformer

I Nederländerna finns aktiebolag (ca 3 000 publika aktiebolag av vilka 300 är börsnoterade och mellan 600 000 och 900 000 privata aktiebolag), föreningar, Kooperationer (inom jordbruk och bankväsende), stiftelser och ömsesidiga försäkringsbolag. Kooperationer är en speciell form av föreningar. Föreningar och stiftelser får lov att gå med vinst, men vinsten får inte delas ut till medlemmar eller stiftare. Stiftelser får dela ut vinst till tredje man om det sker av ideella skäl. När det gäller aktiebolag finns det inga legala krav på

att de skall vara vinstsyftande, men marknaden förutsätter att de är det.

För *aktiebolag* gäller i Nederländerna följande beträffande vinstutdelning:

1. Det är möjligt att inom ett aktiebolag ha skilda klasser av aktier. En klass kan medföra att aktieägarna i denna klass får viss vinstutdelning (oftast viss procentsats av överskottet) innan aktieägarna i övriga aktieklasser erhåller utdelning.
2. Det är inte tillåtet att ha olika villkor för aktieägare inom samma aktieklass.
3. Det är omöjligt att utesluta vissa aktieägare från vinstutdelning.

Det är möjligt för aktieägarna att vid bolagsstämman besluta att bolaget inte skall dela ut någon vinst för året, men av domstolspraxis framgår att det inte är möjligt att fatta sådant beslut under alltför många år i rad eftersom besluten i så fall anses innebära ett missbruk av majoritetsställning i förhållande till de mindre aktieägarna.

Likvidation av ett aktiebolag sker antingen om bolaget är i konkurs, om aktieägarna begär det eller under vissa omständigheter efter beslut av domstol. Om det finns något överskott i bolaget sedan skulderna betalats skall detta betalas till aktieägarna, om inte annat sägs i bolagets stadgar. Om stadgarna anger det kan överskottet delas ut till en tredje part. I sista hand är det staten som får överskottet.

I de verksamheter som kräver kapitaltillskott används vanligen privata eller publika aktiebolag. Föreningar driver ofta verksamheter som även lämpar sig för aktiebolag, och regelmässigt överväger man att övergå till bolagsform för delar av verksamheten p.g.a. skatteskal. Om den juridiska personen driver verksamhet av marknadskaraktär är det oftast mindre praktiskt att driva denna i stiftelse- eller föreningsform. Såväl föreningar som stiftelser kan bli vinstsyftande (be incorporated) genom anmälan.

Vad gäller *stiftelser* gäller att ändringar av villkoren i stiftelseurkunden endast kan ske av dess organ om stiftelsens stiftelseurkund klart medger det eller av domstol om villkoren inte längre överensstämmer med stiftelsens syfte. I Nederländerna finns möjligheter att få skattelättnader för donationer till stiftelser.

Verksamheterna inom hälso- och utbildningssektorerna är vanligen drivna i förenings- eller stiftelseform. Att sjukhusverksamhet till

stor del drivs av främst stiftelser beror dels på skatteskal, dels på att det enligt nederländsk lag är mycket enkelt att identifiera vilka personer som står bakom en stiftelse. Dessa erhåller offentliga bidrag i olika former. Ett krav för erhållande av offentliga medel är vanligtvis att det offentliga (antingen staten eller kommunen eller liknande) har rätt till kontroll och insyn i verksamheten. Om den juridiska personen anses bryta mot icke-vinstsyftet stoppas alla vidare utbetalningar av offentliga medel samt den juridiska personens statliga godkännande dras in. Detta leder till problem för den juridiska personen med diverse olika tillstånd etc.

I Nederländerna försöker man dra en gräns mellan "contract law" och "company law" så till vida att det oftast finns restriktioner för att få offentliga medel. Den juridiska personen måste för att få bidrag eller få behålla dessa exempelvis visa upp sina räkenskaper för myndigheterna regelbundet. Det finns inte några anordningar med externa revisorer eller liknande, utan själva redovisningen sköts i enlighet med vad som gäller för respektive juridisk person.

Hälso- och sjukvård

Ursprungligen grundades samtliga sjukhus i Nederländerna av antingen kloster och andra kyrkliga inrättningar samt, under början av 1900-talet även av fackföreningar. Sjukhusen är privatägda och får enligt lag inte vara vinstsyftande. De drivs mestadels som stiftelser, vilka i och för sig får gå med vinst men vinsten får inte delas ut utan måste stanna kvar inom verksamheten. Det finns inte sjukhus som drivs i bolagsform. Inom de stiftelser som driver sjukhus finns dels en styrelse med personer som arbetar heltid, dels en "board of commission", vilka utses enligt stiftelsens stadgar och som i sin tur utser styrelsen. Denna board of commission kontrollerar styrelsen. För de akademiska sjukhusen har staten en speciell kontroll: utbildningsministeriet och hälsoministeriet utser styrelserna i dessa sjukhus.

Staten har kontroll över den totala kostnaden för sjukvården i Nederländerna. Det finns inte någon fast årlig budget, utan varje år förhandlas en summa fram mellan de olika sjukhusen och de olika sjukförsäkringsbolagen. Sjukförsäkringsbolagen (av vilka somliga är not-for-profit och vissa är vinstsyftande) förhandlar med sjukhusen om dess produktion på en årlig basis utifrån ett detaljerat underlag med kvantitet och maximalt pris. Detta maximala pris har

bestämts av en statlig myndighet. Denna förhandling är till för att garantera att budgeten för det kommande året inte överskrids och för att kontrollera medlen till sjukhusen.

För att starta ett nytt sjukhus krävs ett tillstånd från hälsoministeriet. Det finns inte något hinder mot att ett utländskt rättssubjekt erhåller tillstånd att driva sjukhus och det är även möjligt för ett aktiebolag att erhålla tillståndet under förutsättning att bolaget inte delar ut någon vinst till ägarna. Detta villkor måste klart framgå av bolagets bolagsordning. Sedan tillståndet erhållits måste sjukförsäkringsbolagen ingå avtal med sjukhuset i fråga. Försäkringsbolagen kan inte vägra att förhandla med något sjukhus, men i framtiden är det tänkt att försäkringsbolagen skall kunna välja vilka sjukhus de vill förhandla med. Detta tros leda till ökad konkurrens mellan sjukhusen och därmed ökad effektivitet.

Som det ser ut idag i Nederländerna är det vanligast att en juridisk person äger ett sjukhus, men ibland ägs två eller fler sjukhus i samma region av samma juridiska person. Det förekommer att en juridisk person äger dels ett sjukhus, dels ett äldreboende och även driver verksamhet för hemsjukvård. Det har funnits en tendens mot större enheter för att effektivisera vården, men detta motsätter sig befolkningen i Nederländerna. Det ser nu snarare ut som om man håller på att gå tillbaka till verksamheter i mindre skala.

Utöver dessa privata sjukhus, som erhåller offentliga medel, finns det även ett fåtal rent privata sjukhus, som inte erhåller vare sig offentliga medel eller ersättning från försäkringsbolag utan där allt betalas av patienten själv.

5.3 Luxemburg

Nedanstående uppgifter har inhämtats under studiebesök i Luxemburg efter samtal med företrädare för justitieministeriet, hälsoministeriet och utbildningsministeriet.

Om olika associationsformer

I den luxemburgska rätten finns privata och publika aktiebolag, vilka tillsammans svarar för 95 procent av samtliga bolag, kooperativa företag samt olika partnerskap. När det gäller bolag regleras dessa i en bolagslag från den 10 augusti 1915.

På den icke-vinstsyftande sidan regleras såväl föreningar som stiftelser i en lag om föreningar utan ekonomiskt syfte från 1928. Föreningarna kan indelas i två kategorier. Dessa utgörs av dels vanliga föreningar, dels föreningar av allmänt intresse (public interest associations) som har filantropiska, religiösa, sportsliga eller liknande syften.

För att en förening eller en stiftelse skall kunna erkännas som en förening av allmänt intresse krävs att justitieministeriet efter kontroll av föreningens stadgar etc. meddelar sådant beslut. Detta erkännande medför bl.a. att donationer till dessa föreningar eller stiftelser är avdragsgilla ur skattesynpunkt. (För övrigt kan nämnas att alla föreningar och stiftelser som erhåller större donationer måste godkännas av justitieministeriet.) En förening som vill ändra sina stadgar måste underrätta justitieministeriet om detta. En ändring av stadgarna måste dessutom offentliggöras i den officiella tidskriften *Mémorial*. Om en förening eller stiftelse som erkänts såsom av allmänt intresse bryter mot sina förpliktelser i detta avseende kan ministeriet dra tillbaka sitt erkännande. Stiftelsen eller föreningen förlorar då sin status såsom en association av allmänt intresse. I vissa fall kan en domstol förklara att föreningen eller stiftelsen skall anses vara ett kommersiellt företag och i allvarliga fall kan stiftelsen eller föreningen likvideras av domstol. I framtiden kommer föreningar att kunna bli formellt registrerade såsom föreningar av allmänt intresse.

En förening kan aldrig ge någon vinstutdelning till sina medlemmar. Det är idag möjligt för en förening att driva kommersiell verksamhet i mindre skala som ett tillskott till den vanliga, ideella verksamheten.

Vid likvidation av förening eller stiftelse skall överskjutande tillgångar överföras till liknande föreningar i enlighet med vad som anges i stadgarna.

Aktiebolag är idag alltid kommersiella. Man håller på att arbeta fram ett lagförslag med innebörden att även kommersiella bolag skall kunna ha ett icke-kommersiellt syfte, men detta kommer nog inte att träda i kraft förrän tidigast om ett par år. Bakgrunden till lagförslaget är att icke-kommersiella företag idag regleras i Code Civile under endast fem paragrafer, vilket inte är tillräckligt för dagens verksamheter. Den nya lagen skall vara betydligt mer detaljerad och tillåta bl.a. fusioner och ge andra möjligheter för företagen att verka.

I Luxemburg har man problem med föreningar eller stiftelser som driver större sjukhus etc. på ett marknadsliknande sätt, dvs. på ett sätt som liknar företags. Det är därför fullt möjligt att man i framtiden kommer att behöva en ny form av juridisk person som är mer kommersiellt gångbar och som innebär något slags mellanting mellan förening/stiftelse å ena sidan och aktiebolag å andra sidan.

Hälso- och sjukvård

Sjukvården i Luxemburg kan delas in i två nivåer. Den ena nivån utgörs av läkare inne i tätorterna som kan driva sin praktik i vilken juridisk form de vill. Vad som krävs för dessa är att de efter avslutad utbildning erhåller en auktorisation från myndigheterna och därefter har de rätt att knyta an till sjukförsäkringskassor och betalas genom dessa. De har inte rätt att kräva extra betalning från sina patienter.

Den andra nivån utgörs av sjukhus. Dessa drivs antingen offentligt med eller utan vinstsyfte eller privat, med eller utan vinstsyfte. För att få driva sjukhus måste man få ett tillstånd av hälso- ministeriet och man får inte etablera nya sjukhus om inte så anges i den nationella sjukhusplanen. Oavsett verksamhetsform finansieras samtliga sjukhus på samma sätt, genom sjukförsäkringskassorna och den årliga budgeten. I de fall sjukhusen behöver göra större investeringar kan dessa betalas till 80 procent av staten och till 20 procent av sjukförsäkringskassorna, under förutsättning att staten godkänner investeringarna och att dessa är definierade i den nationella sjukhusplanen. De sjukhusanställda anses alltid vara privat anställda och deras villkor är resultatet av förhandlingar mellan fackförbunden och arbetsgivaren. Ett undantag är läkarna, som oftast inte är anställda på sjukhusen utan i stället har kontrakt med sjukhuset om viss verksamhet samt ofta även har privatpraktik utanför sjukhuset.

Oavsett i vilken associationsform sjukhusen drivs och oavsett om de drivs med vinstsyfte eller inte behandlas sjukhusen likadant av staten. För att kostnaderna för sjukvården skall kunna kontrolleras och raka i höjden måste, som nämnts tidigare, varje större investering godkännas av hälsoministeriet. Kontroll av de löpande kostnaderna sker genom att varje sjukhus årligen måste förhandla med sjukförsäkringskassorna om sin budget. Om ett sjukhus inte använder sina medel på rätt sätt är det möjligt att deras tillstånd att driva sjukhus dras in. Vart femte år måste varje sjukhus förnya sin

auktorisation och det är då möjligt för hälsoministeriet att antingen helt eller delvis avseende någon eller några specialiteter dra in tillståndet om verksamheten inte bedrivits tillfredsställande.

Läkarna driver oftast sina praktiker ensamma, men det förekommer att flera läkare går samman och driver verksamheten tillsammans i form av ett bolag.

Rent generellt gäller inom hälsosektorn att föreningar enligt 1928 års lag om föreningar utan vinstsyfte förekommer, men att det är vanligare att sjukhusen drivs i stiftelseform, som har visat sig mer lämpad för större verksamheter.

Det föreligger inte några hinder mot att ett utländskt rättssubjekt etablerar sig i Luxemburg inom hälsosektorn. Alla driftsformer behandlas lika.

Skola och utbildning

I Luxemburg är skolväsendet organiserat på följande sätt:

För barn i åldrarna 5–12 år finns primary school. Dessa skolor drivs av de lokala myndigheterna på kommunnivå. Efter detta stadium följer secondary school för barn i åldrarna 13–19 år. Dessa skolor lyder under ministeriet för nationell utbildning. Inom den privata sektorn finns tre sorters skolor: den europeiska skolan, konfessionella skolor samt andra skolor såsom exempelvis den brittiska skolan, waldorfskolor etc. De konfessionella skolorna skall följa samma läroplan som de offentliga skolorna.

Alla privata skolor måste, för att få erhålla statliga bidrag, drivas av en förening eller stiftelse som bildats i enlighet med 1928 års lag om föreningar utan vinstsyfte. En sådan associationsform utmärks, som nämnts i det allmänna avsnittet ovan, av att den inte drivs i vinstsyfte, att dess stadgar måste publiceras offentligt i *Mémorial* (den officiella tidskriften), att dess säte finns i Luxemburg samt att den består av minst tre medlemmar. I stadgarna skall anges vad som skall ske med överskottet i verksamheten vid en likvidation. Genom beslut på årsstämma beslutar medlemmarna om ändring av stadgarna samt om den årliga budgeten. En ändring av stadgarna måste godkännas av domstol. För att få starta skola krävs ett tillstånd från myndigheterna. Om skolan missköter sina åligganden kan detta tillstånd dras in.

Genom en lag från 1982 regleras möjligheterna för privata skolor att erhålla offentliga bidrag. Regeln är att skolan av staten kan

erhålla 70 procent av den genomsnittliga kostnaden för elever i de offentliga skolorna. För att kontrollera att skolorna inte drivs med vinstsyfte finns officiella kontrollanter som besöker skolorna två gånger varje år och kontrollerar både budgeten och själva verksamheten. Varje skola erhåller maximalt 90 procent av sina offentliga bidrag före den andra kontrollen; de resterande 10 procenten betalas ut om allting är som det skall.

Enligt förslag till ny lag skall den nuvarande lagstiftningen, som endast omfattar secondary schools, utsträckas till att omfatta samtliga privata skolor.

5.4 Danmark

Genom studiebesök vid undervisningsministeriet i Köpenhamn har följande uppgifter inhämtats.

Enligt den danska författningen är allmän undervisning obligatorisk. Dock är det inte obligatoriskt för barn att gå i skola. Föräldrarna kan därför fritt välja om barnen skall få undervisning i kommunal skola, i privat skola eller hemma. Det sistnämnda alternativet är mycket ovanligt.

I Danmark finns folkskolan för årskurserna 1–9 och därefter gymnasier. Såväl skolor på folkskolenivå som gymnasieskolor kan vara privata. I bekantgörelsen av lag om friskolor och privata grundskolor m.fl. (LBK nr 619 av 09/07/2002) framgår att friskolor och privata grundskolor kan få bidrag från staten. I Danmark gäller beträffande fristående gymnasieskolor att så länge undervisningen uppfyller kraven på ett minimiantal elever och undervisningsnivån motsvarar det offentliga skolväsendets kan en privat organisation eller stiftelse godkännas som huvudman för skolan. Numera är det i allmänhet stiftelser som driver privata skolor. Sedan 1996 får en privat huvudman inte driva flera skolor. Ett aktiebolag kan inte godkännas som huvudman på grund av bolagets vinstutdelning. Alla privata skolor har rätt till statliga subventioner motsvarande 80–85 procent av driftskostnaderna och beräknat utifrån antalet elever. Elevernas föräldrar betalar en begränsad avgift.

Privata skolor har vanligen grundats utifrån konfessionella preferenser, pedagogiska inriktningar eller politiska eller sociala skäl. Privata skolor är oberoende och självbestämmande institutioner, vars stadgar måste ha godkänts av undervisningsministeriet.

5.5 Storbritannien (främst England)

I Storbritannien (England) finns en relativt stor välgörenhetssektor eller not-for-profit sektor, inom vilken aktörerna har som syfte sociala mål och inte att distribuera tillgångar till externa intressenter. Upp till en tredjedel av finansieringen av verksamheterna kommer från stat eller kommun. De associationsformer som förekommer inom denna sektor är *Company limited by guarantee (CLG)* samt *Industrial & Provident Society (IPS)*. Det utmärkande för CLG är att ägarna äger del av bolaget i form av aktier, men att de inte har någon rätt att få del av det överskott som uppkommer i bolaget. IPS, som är nära knutna till kooperativa rörelser, förekommer i två varianter. Det finns dels Bona fide co-operatives, som är en form av ömsesidighet för dess medlemmar och där verksamhetens överskott antingen stannar i verksamheten eller delas ut till medlemmarna, dels Benefit of the community societies, vars verksamhet huvudsakligen avser handel med sociala syften. IPS styrs efter principen en medlem, en röst.

Department of Trade and Industry håller för närvarande på att utarbeta förslag till en ny form av aktiebolag, som är tänkt för den sociala sektorn. Företagsformen benämns *Community Interest Company (CIC)* och huvuddragen är enligt skriften *Proposals for a Community Interest Company* (mars 2003) följande.

CIC skall, i likhet med vanliga aktiebolag, lyda under *Companies Act* från 1985. Bolagsformen skall bildas och registreras på samma sätt som vanliga aktiebolag och dess styrelseledamöter och aktieägare skall ha samma skyldigheter och rättigheter som tillkommer dem i vanliga aktiebolag. Dock skall vissa särskilda bestämmelser gälla för den nya bolagsformen :

1. I samband med bolagets registrering skall kontrolleras att bolagets syfte med verksamheten är allmännyttigt. Kontrollen av detta skall ske av en särskild nytillskapad myndighet. När väl bolaget registrerats som ett CIC, får bolaget inte ändra sin bolagsordning avseende syftet med verksamheten utan att detta godkänns av myndigheten i fråga.
2. CIC måste bedriva sin verksamhet på ett sätt som främjar allmännyttan. Intressenter skall kunna anmäla till myndigheten som nämns under punkten 1 om man misstänker att bolagets verksamhet inte längre uppfyller det allmännyttiga syftet. För

detta ändamål skall även bolaget avge en årlig rapport om sin verksamhet.

3. Bolagets tillgångar och vinstmedel skall stanna kvar inom bolaget. Det skall inte förekomma någon vinstutdelning till aktieägarna. Bolaget skall dock kunna använda sina tillgångar på sedvanligt sätt under affärsmässiga förhållanden, såsom exempelvis ställande av säkerhet för lån.
4. För att underlätta för bolaget att erhålla investeringar skall bolagsformen kunna utge särskilda preferensaktier till investerarna. Preferensaktierna skall medföra rätt till vinstutdelning till sina ägare. Lämplig högsta tillåtna nivå för utdelning föreslås vara en bestämd procentsats över gällande basränta eller liknande officiellt fastställd ränta. Det skall stå bolaget fritt att bestämma högsta nivån för utdelning till en lägre nivå än den som anges i lagen. Ägarna till dessa aktier skall inte ha rösträtt i andra frågor än dem som rör just deras rätt.
5. Vid bolagets likvidation skall, sedan bolagets borgenärer fått betalt, ägarna till preferensaktierna kunna få ut dels insatt kapital, dels andel av vinsten i enlighet med vad som skulle ha gällt som vinstutdelning. Resterande överskott skall under överinseende av myndigheten nämnd i punkten 1 överföras till andra liknande verksamheter som antingen också bedrivs som CIC eller som är av ren välgörenhetskaraktär.
6. Det skall vara tillåtet för CIC att ha dotterbolag, oavsett om dessa är CIC eller vanliga aktiebolag.
7. Det skall vara tillåtet för CIC att under bestående verksamhet överföra sitt överskott till andra lämpliga organisationer under förutsättning att dessa antingen är angivna i bolagets bolagsordning eller att myndigheten under punkten 1 godkänner överföringen och bolagets intressenter har underrättats.
8. Myndigheten under punkt 1 skall vid överträdelse av det allmännyttiga syftet eller överträdelser av vinstutdelningsförbudet ha möjlighet att ingripa genom att undersöka klagomål, genom att ersätta styrelseledamöter och genom att ansöka hos domstol om försättande av bolaget i likvidation.

Under hösten 2003 planerar Department of Trade and Industry att slutligt bearbeta förslaget till CIC och lägga fram ett förslag till lagstiftning.

5.6 Belgien

Såsom självständiga juridiska personer förekommer i Belgien flera associationsformer, bl.a. aktiebolag, handelsbolag, kommanditbolag, kommanditaktiebolag, kooperativa föreningar och privata bolag med begränsat ansvar. Var och en av dessa kan bli ett bolag med social målsättning (*Gesellschaft mit sozialer Zielsetzung*). För denna särskilda form av bolag gäller att syftet med bolagets verksamhet inte får vara att berika aktie- eller andelsägarna i bolaget. I bolagets stadgar eller bolagsordning skall bl.a. anges mot vilka sociala mål verksamheten skall arbeta och hur bolagets överskott skall användas i bolaget. Vidare skall anges hur bolagets överskott skall fördelas vid bolagets upplösning. Därvid måste överskottet gå till verksamheter som ligger nära det sociala mål som bolaget har angivit i sin bolagsordning. Bolaget skall årligen upprätta en rapport över hur bolaget arbetat för att förverkliga sina sociala mål. Ett bolag med social målsättning skall alltid efter sin firma lägga till orden "mit sozialer Zielsetzung". Om bolaget inte längre skall vara ett bolag med socialt mål får bolagets överskott inte delas ut till ägarna. Överskottet måste i stället gå till någon annan verksamhet som ligger i linje med det ändamål som bolaget arbetat för. Om så inte sker kan domstol på talan av antingen en aktie- eller andelsägare i bolaget, en berörd tredje person eller av viss kontrollmyndighet agera för att vidta rättelse. Samma personkrets kan också initiera bolagets upplösning, bl.a. under förutsättning att bolaget praktiskt agerat mot sin i stadgarna angivna sociala målsättning. Beslut om bolagets upplösning fattas av domstol.

6 Tidigare utredningsarbete

6.1 Den kooperativa företagsformen

Regeringen konstaterade i propositionen Den kooperativa företagsformen (1996/97:163) att Kooperationen utgör en värdefull sektor inom svenskt näringsliv och att dess omsättning kan beräknas till åtta procent av BNP. De verksamhetsgrenar av Kooperationen som är mest omfattande är dagligvaruhandeln, lantbruk och bostäder. Det finns även kooperativ verksamhet med annan inriktning såsom organisationer för sparande och krediter samt sådana som verkar inom bl.a. åkerinäringen. Under de senaste tio åren har nya kooperativa företag bildats inom områden som räknas till den offentliga sektorn, t.ex. kooperativ inom barnomsorg, äldreomsorg, tandvård, hälso- och sjukvård samt grundskola.

Beträffande vad som utgör den kooperativa företagsformen utgår regeringen i propositionen från de kooperativa principer som stadfästes av den Internationella Kooperativa Alliansen första gången 1937. Dessa är:

1. frivilligt och öppet medlemskap
2. demokratisk medlemskontroll
3. medlemmarnas ekonomiska deltagande
4. självständighet och oberoende
5. utbildning, praktik och information
6. samarbete mellan kooperativa föreningar
7. samhällshänsyn.

I propositionen anförde regeringen att de kooperativa företagens ställning bör stärkas. Företagsformen ger en möjlighet att bedriva näringsverksamhet på en demokratisk grund då alla delägare har lika möjlighet att påverka företagets utveckling. Det är, anfördes det vidare, viktigt att den kooperativa företagsformen har samma

förutsättningar och möjligheter att verka som andra företagsformer.

6.2 Bolagiseringsutredningen – Riksidrottsförbundets slutförslag från utredningen om alternativ associationsform för idrottslig verksamhet

Sveriges Riksidrottsförbunds stämma gav år 1997 i uppdrag åt Riksidrottsstyrelsen att utreda frågan om konsekvenser och möjligheter beträffande en alternativ associationsform till den ideella föreningen för bedrivande av idrottsverksamhet av omfattande kommersiell/professionell karaktär. I utredningens direktiv angavs att utredningen skulle ha följande principiella utgångspunkter och avgränsningar: Idrottsrörelsen skall alltjämt vara uppbyggd enligt demokratiska medlemsinflytandeformer, det skall alltjämt vara en sammanhållen idrottsorganisation där bestämmandet över den prestationsinriktade tävlingsidrottens regler och uppbyggnad skall finnas inom den demokratiskt uppbyggda idrottsorganisationen samt skall den ideella föreningen vara den associationsform som används för i huvudsak ideell idrottsverksamhet och därmed berättiga det allmännas stöd i olika former. Utredningen skulle bl.a. redovisa förutsättningar för och konsekvenser av att idrottsverksamhet som bedrivs inom ideella föreningar överförs till alternativ associationsform (i huvudsak aktiebolag).

I sitt slutförslag från år 1998 kom utredningen fram till att aktiebolag för idrottsverksamhet (nedan kallade IdrottsAB) var det närmast tänkbara alternativet till ideella föreningar och anförde bl.a. följande. Det skall kunna bli aktuellt med IdrottsAB endast inom den del av idrottsrörelsen som kan betecknas som kommersiell idrott med professionella idrottsutövare. Det förekommer redan aktiebolag som i anslutning till en förening handhar kommersiell verksamhet som bl.a. grundas på reklamrättigheter samt bolag som driver idrottsanläggningar. Ett IdrottsAB skall få möjlighet att under vissa villkor få nyttja delar av föreningens på medlemskapet i ett specialidrottsförbund grundade rättighet alternativt behörighet att få delta i idrottsförbundets tävlingsverksamhet. Tanken är att genom en övergripande reglering i Riksidrottsförbundets stadgar skapa möjligheter för de specialidrottsförbund som önskar att anta ett utförligare regelverk. Detta regelverk skall då innebära att de medlemsföreningar som så beslutar kan upplåta delar av sin på medlemskapet

grundade rättighet och behörighet att delta i tävlingsverksamheten (företrädesvis avsågs föreningens serieplats på högsta nivå) till ett IdrottsAB.

Vid olika ägarförhållanden kan olika konsekvenser tänkas. Enligt utredningen innebär ett av idrottsföreningen helägt IdrottsAB alltså att styrning och bestämmande över verksamheten i vart fall indirekt ligger kvar hos medlemmarna i föreningen. När det gäller delägda eller fritt ägda IdrottsAB uppkommer enligt utredningen fråga om ägandet av bolaget inkräktar på bestämmandet över idrottsorganisationen. Utredningen har anfört att man tekniskt kan tänka sig att föreskriva villkor som begränsar en idrottsförenings försäljning av aktier på sådant sätt att aktie- eller röstmajoriteten innehas av föreningen ifråga. Om begränsningar i ägandet införs kan det dock tänkas motverka intresset från investerarnas sida och kanske omöjliggöra förutsättningarna för en börsintroduktion.

Kontrollen över ett IdrottsAB borde enligt utredningen baseras på att idrottsorganisationen, oavsett vem som äger ett IdrottsAB, ändå kan kontrollera och vidta sanktioner mot ett IdrottsAB. Kontrollen kan till viss del utformas genom bestämmelser i bolagsordningen men även genom föreskrifter i det avtal som sluts mellan idrottsföreningen och bolaget avseende tävlingsverksamhet m.m. Den yttersta sanktionen vid bristande efterlevnad av avtal eller föreskrivna villkor blir att specialidrottsförbundet kan besluta att serieplatsen går förlorad.

Utredningen poängterade att det kan föreligga risker med att relationen mellan bolaget ifråga och föreningen vilar på ett avtals. Utredningen pekade bl.a. på att det kan förutses att i de fall ägandet och kontrollen över bolaget ligger utanför själva föreningen kan denna få svårt att göra sig gällande mot en ekonomiskt stark motpart (bolaget).

Om de ekonomiska konsekvenserna av att överföra idrottsverksamheten till ett IdrottsAB nämns i slutförslaget bl.a. följande. Ett IdrottsAB kommer att vara skattskyldigt till statlig inkomstskatt i motsats till en idrottsförening. Det kommer även att bli momsredovisningsskyldigt enligt samma regler som gäller för andra näringsverksamheter. Möjligheten att överföra pengar mellan olika verksamheter, som sker inom en förening, försvinner såvitt gäller verksamheten i IdrottsAB gentemot verksamheten i idrottsföreningen.

6.3 Social ekonomi – en tredje sektor för välfärd, demokrati och tillväxt?

I rapporten Social ekonomi – en tredje sektor för välfärd, demokrati och tillväxt? från Kulturdepartementet år 1999 beskrivs innebörden av termen social ekonomi på följande sätt:

Med social ekonomi avses organiserade verksamheter som primärt har samhällliga ändamål, bygger på demokratiska värderingar och är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn. Dessa sociala och ekonomiska verksamheter bedrivs huvudsakligen i föreningar, kooperativ, stiftelser och liknande sammanslutningar. Verksamheter inom den sociala ekonomin har allmännytta eller medlemsnytta, inte vinstintresse, som främsta drivkraft.

I rapportens kapitel 3 behandlas frågan vad social ekonomi betyder för samhället. Man har uppskattat antalet ideella föreningar i Sverige till ungefär 150 000 (då det saknas obligatorisk registrering av sådana föreningar och de flesta av dem saknar anställda och är befriade från skatt är siffran osäker). Antalet ekonomiska föreningar är ca. 20 000, antalet stiftelser mellan 30 000 och 50 000 och antalet organisationer i övrigt drygt 2 000. Sammanlagt finns det drygt 200 000 organisationer inom den sociala ekonomin (eller tredje sektorn) som har närmare 200 000 anställda och som årligen omsätter minst 120 miljarder kronor. Ideella och ekonomiska föreningar, stiftelser, ömsesidiga bolag och andra juridiska former med inriktning på social ekonomi finns till stor del koncentrerade inom ett mindre antal verksamhetsområden. De ekonomiska föreningarna finns traditionellt i stor skala inom bl.a. detaljhandel, boende, livsmedelsförsörjning, elförsörjning och väghållning samt på senare tid inom skola, vård och omsorg. De ideella föreningarna finns inom områdena intressebevakning, kultur, fritid och rekreation samt utbildning, missbruksrehabilitering och humanitär verksamhet. Stiftelserna är till största delen pensionsstiftelser, men även stiftelser i syfte att främja vetenskaplig forskning, hjälpverksamhet bland behövande och utbildning är vanliga.

I avsnitt 4.3 i rapporten diskuteras vinst och överskott. I rapporten anförs att vinst är vad varje näringsverksamhet strävar efter för att kunna betala sina kostnader och bygga upp en stabilitet på kort och lång sikt. Detta gäller även inom den sociala ekonomin. Därutöver används vinst i många företag till expansion och utdelning till aktieägare. Begreppet överskott används i kooperativa sammanhang

för att markera skillnaden mot vinst i det privata näringslivet. Överskott handlar om pengar som blivit över i verksamheten när den har uppfyllt sitt primära ändamål. Överskottet skall gå tillbaka in i verksamheten eller betalas tillbaka till medlemmarna, som deltagit i verksamheten.

6.4 Fristående gymnasieskolor – hot eller tillgång?

Kommittén för uppföljning av resursfördelning till fristående grundskolor hade enligt direktiven i uppdrag att utreda ekonomiska och andra konsekvenser av det snabbt växande antalet fristående gymnasieskolor samt belysa förutsättningarna för konkurrens på lika villkor för fristående och offentliga gymnasieskolor. Kommitténs arbete redovisas i slutbetänkandet *Fristående gymnasieskolor – hot eller tillgång?* (SOU 2001:12). I betänkandets kapitel 8 behandlas de fristående gymnasieskolornas huvudmannaskap och ekonomiska vinst. Av betänkandet framgår bl.a. följande.

År 2001 fanns det 101 fristående gymnasieskolor i Sverige (tre riksinternat och två internationella gymnasieskolor är dock undantagna). Av dessa bedrevs 49 i form av aktiebolag, 35 som stiftelser, 7 som ideell förening, 5 som ekonomisk förening, 2 som handels- eller kommanditbolag och 3 som enskild firma. Den två dominerande associationsformerna är således aktiebolag och stiftelser. I början av 1990-talet var stiftelseformen den klart vanligaste, men antalet skolor med aktiebolag som huvudman har ökat starkt under senare år. I intervjuer som kommittén genomfört har framkommit att företrädarna för stiftelseskolorna som fördel med den associationsformen framhållit att stiftelser till skillnad från aktiebolag inte har som syfte att tjäna pengar. Aktiebolagsskolornas företrädare har pekat på att aktiebolagens redovisningsskyldighet till PRV medför att företagen är öppna för insyn och transparenta. Stiftelseskolorna drivs i vissa fall av gamla stiftelser som i decennier arbetat med utbildning eller liknande, och i vissa fall av nybildade stiftelser med målsättningen att driva den fristående gymnasieskolan utan ekonomiskt vinstintresse från stiftarna. I något fall är stiftarna verksamma som lärare i skolan medan de i andra fall endast arbetar med skolfrågor i stiftelsens styrelse och anlitar anställd personal som skolledare och lärare. Bland aktiebolagen finns exempel på bolag som i bolagsordningen skrivit in begränsningar i vem som får äga aktier i bolaget och/eller hur stor del av eventuell vinst som får

delas ut till aktieägarna. Det förekommer även blandformer såsom att ett aktiebolag är huvudman för skolan men samtliga aktier ägs av en stiftelse eller kan ett aktiebolag ha bildat en stiftelse som i sin tur är huvudman för skolan. Övriga associationsformer förekommer, som nämnts ovan, i mindre omfattning. Bland de ekonomiska föreningarna finns exempel på rena personalkooperativ och på kooperativ, där både elever och personal ingår. Formen enskild firma förekommer oftast under tiden en presumtiv huvudman ansöker om rätt till bidrag hos Skolverket. Efter sådant beslut bildar huvudmannen oftast aktiebolag, stiftelse eller ekonomisk förening.

Kapitalanskaffningen skiljer sig åt mellan de olika associationsformerna. Stiftelseskolorna erhåller ofta startkapitalet genom donationer, insamlingar och liknande. Aktiebolagen får sitt genom aktiekapitalet och genom nyemissioner av aktier. Stipendier och bidrag från organisationer, företag och andra intressenter utgör dock viktiga inslag i skolornas kapitalbildning oavsett huvudmannens associationsform.

I betänkandet diskuteras frågan om införande av föreskrift med innehåll att eventuell vinst måste återinvesteras i verksamheten. Kommittén fann att det inte var någon framkomlig väg att förbjuda vinstutdelning eftersom förbud kan leda till smygvägar som gör den ekonomiska redovisningen otydlig. I stället föreslås i betänkandet att man dels täpper till de ventiler genom vilka eventuella oskäligen vinster kan uppkomma, dels inför en effektivare ekonomisk redovisning och kontroll än idag.

6.5 Mera värde för pengarna

I Upphandlingskommitténs slutbetänkande Mera värde för pengarna (SOU 2001:31) föreslogs att det i lagen om offentlig upphandling bl.a. skulle införas en särskild bestämmelse om upphandling av hälso- och sjukvårdstjänster samt socialtjänster enligt följande:

Vid upphandling av tjänster avseende hälso- och sjukvård eller socialtjänst får den upphandlande enheten uppställa som krav att utförandet av tjänsten endast får överlämnas till ett bolag, en förening, en stiftelse eller annan som driver verksamheten utan syfte att skapa vinst åt ägare eller motsvarande intressenter.

I den närmare motiveringen till varför kommittén ansåg att det bör finnas möjlighet att utesluta vinstsyftande leverantörer vid upphandling av tjänster inom hälso- och sjukvård samt socialtjänst anfördes bl.a. följande. Verksamhet som drivs i kooperativ form och med ett stort mått av idealitet bör inte jämföras med privata vinstsyftande företag. Det finns enligt kommittén ett behov av att ge utrymme för upphandlande enheter att positivt särbehandla icke-vinstsyftande leverantörer under vissa förutsättningar, eftersom dessa leverantörer ofta har svårt att hävda sig om de utsätts för konkurrens från kommersiella företag. Verksamheten bedrivs ofta i mindre skala och i kooperativ form. Syftet var i första hand att utesluta aktörer som är noterade på Stockholms fondbörs eller motsvarande utländsk fondbörs. De leverantörer som bestämmelsen avser att prioritera är leverantörer som kan anses bedriva sin verksamhet enligt en självkostnadsprincip och att överskottet plöjs ner i verksamheten som investeringar eller fonderingar inför framtiden.

Kommittén uppmärksammade problemet med vinstutdelning inom koncerner och konstaterade bl.a. följande. Ett krav i förfrågningsunderlaget vid upphandlingen om att verksamheten inte får bedrivas i vinstsyfte kan kringgås genom att det företag som ansvarar för driften i och för sig inte ger någon utdelning till aktieägare eller motsvarande intressenter, men i stället lämnat t.ex. koncernbidrag till ett annat företag i samma koncern eller betalar överpriser för prestationer utförda av denna enhet. Kommittén ansåg att det bör åligga kommunen eller det landsting som avser att överlämna ansvaret för hälso- och sjukvårdstjänsten till annan att på lämpligt sätt försäkra sig om att den tilltänkte verksamhetsutövaren faktiskt inte tillgodogör sig något överskott.

Remissinstanserna var till övervägande del (28 av 34) klart negativa till förslaget. Dels ansåg flertalet instanser att förslaget var illa genomtänkt och förhastat, dels hade man synpunkter i sak. Bland annat anfördes att förslaget med största sannolikhet strider mot EG-rättens diskrimineringsförbud och principen om fri rörlighet för tjänster, att konkurrensen snedvrids samt att förslaget strider mot det bakomliggande syftet med lagen om offentlig upphandling. Dessutom anfördes från flera remissinstanser att begreppen vinst och vinstsyftande inte definierats i förslaget och att begreppen i sig inte har någon entydig innebörd.

I den proposition (prop. 2001/02:142 Ändringar i lagen om offentlig upphandling m.m.) som regeringen lade fram med anled-

ning av slutbetänkandet föreslogs inte någon ny lagstiftning avseende icke vinstsyftande verksamheter.

6.6 Frågor rörande icke vinstutdelande företag

Regeringskansliet beslutade den 11 juli 2001 att ge advokaten Stefan Lindskog i uppdrag att i en promemoria närmare studera vissa frågor rörande icke vinstutdelande företag. Av promemorian Frågor rörande icke vinstutdelande företag (Ju2001/6414/L1) framgår bl.a. följande.

Utgångspunkter har varit dels att undersöka vad som kan vara en lämplig organisationsform med medlemmar för icke vinstsyftande näringsliknande verksamhet av inte obetydlig omfattning, dels möjliggöra ett säkerställande av att verksamheten bedrivs utan vinstsyfte. I promemorian föreslås att en ny aktiebolagsform bildas; aktiebolag utan vinstsyfte. Den nya aktiebolagsformen kan införas genom att nya bestämmelser förs in i ABL. Vidare föreslås att vinstutdelningsbegränsningar skall råda, dels vid fortlöpande utdelningar, dels vid slututdelning i samband med bolagets likvidation samt att dessa begränsningar skall anges i bolagsordningen. För att säkerställa att verksamhetsinriktningen och vinstutdelningsbegränsningarna har det innehåll som kan krävas från allmän synpunkt bör krävas att bolagsordningen godkänns av ett kontrollorgan samt att bestämmelserna i bolagsordningen inte skall kunna ändras utan ett föregående samtycke från kontrollorganet. Det skall enligt förslaget åligga revisorerna att kontrollera efterlevnaden av bestämmelserna i bolagsordningen och vid överträdelser omedelbart rapportera till kontrollorganet. Om bestämmelserna åsidosätts utan att rättelse sker skall det kunna medföra tvångslikvidation av bolaget, varvid kontrollorganet bör ha talerätt. Vid likvidationen bör det ankomma på likvidatorn att se till att föreskrifterna i bolagsordningen efterlevs och att bolagets slutkapital delas ut i enlighet med dessa.

6.7 Utredningen Vårdens ägarformer – vinst och demokrati

Utredningen Vårdens ägarformer – vinst och demokrati (S 2000:08) har lämnat två betänkanden; dels idébetänkandet Vinst för vården (SOU 2002:31), dels slutbetänkandet Vårda vården – samverkan, mångfald och rättvisa (SOU 2003:23).

I *idébetänkandet* redogörs för hur de privata alternativen till den offentliga vården kommit att vinna inträde i allt högre grad. I betänkandet konstateras att endast ett fåtal sjukhus och andra delar av vården drivs av privata vårdgivare som saknar vinstsyfte. Den verksamhet som ändå bedrivs utan vinstsyfte drivs emellertid i de flesta olika associationsformer som finns, således även som aktiebolag.

I idébetänkandets andra kapitel redogörs utförligt om vårdssystemen i andra europeiska länder samt i USA och Kanada.

I *slutbetänkandet* konstateras att det finns många exempel på att alternativa driftsformer och nya vårdgivare kan bidra till utveckling och förnyelse av hälso- och sjukvården, dess organisation och arbetsformer. Ökade anspråk från patienterna på valfrihet och individuell anpassning talar också för en ökad mångfald bland vårdgivarna. Det poängteras dock också att ökad mångfald och större utrymme för privata vårdgivare med vinstsyfte samtidigt kan medföra att målen om behovsstyrning och vård på lika villkor kan komma att sättas åt sidan. Utredningen föreslår i slutbetänkandet att landstingen inte skall få överlämna uppgiften att ansvara för driften av hälso- och sjukvårdsverksamhet som samordnas inom eller mellan sjukvårdsregioner till någon annan än som avses i 3 kap. 17 § kommunallagen (1991:900). Detta innebär att den högspecialiserade vård som bedrivs vid landets nio regionsjukhus alljämt skall drivas i offentlig regi. Vad avser övrig sjukvård, med undantag av primärvården, föreslår utredningen inte några hinder beträffande vilka som på entreprenad skall få driva verksamheterna. Ett krav för överlämnande av driften av hälso- och sjukvårdsverksamhet som etablerats av landsting är dock att man genom avtal förbinder sig att inom ramen för verksamheten uteslutande ge vård som finansieras av landsting, kommun eller utländskt rättssubjekt med motsvarande uppdrag. För övrigt uppställer utredningen inte några speciella krav på dem som driver verksamheter inom hälso- och sjukvården. Detta innebär även att det från utredningens sida inte framförs några hinder mot att vinstsyftande associationsformer driver hälso- och sjukvård.

För organisationer utan vinstsyfte och små företag, oavsett associationsform, påpekas i betänkandet att det föreligger flera svårigheter med framför allt dagens upphandlingsbestämmelser när det gäller möjligheterna för dessa organisationer och företag att bedriva hälso- och sjukvård. Bland annat utgör de korta perioder som upphandlingen avser ett problem då långsiktighet i verksamheten försvåras och därmed också möjligheterna till prövande av

nya och innovativa idéer liksom möjligheterna att skaffa riskvilligt kapital för expansion av verksamheten. Detta syns bl.a. genom att den privat drivna vården i hög grad koncentreras till ett fåtal stora vårdföretag, företrädesvis kommersiellt drivna, och att dessa svarar för den huvudsakliga expansionen av den privat drivna vården.

Betänkandet har remissbehandlats och en övervägande del av remissinstanserna har tillstyrkt utredningens förslag om att en översyn av villkoren för organisationer utan vinstsyfte och små företag att verka inom hälso- och sjukvården och i kommunernas omsorgsverksamhet bör övervägas. Ärendet bereds, när detta skrivs, alltjämt inom Regeringskansliet.

7 Två modeller för en ny form av aktiebolag

7.1 Allmänt

Utredningens förslag: Nuvarande möjlighet att i bolagsordningen begränsa vinstutdelningen till aktieägarna skall kvarstå oförändrad. De två modellerna för den nya aktiebolagsformen kallas icke-vinstutdelande aktiebolag respektive aktiebolag med begränsad vinstutdelning. Bestämmelserna för den nya aktiebolagsformen skall i så liten utsträckning som möjligt avvika från vad som annars gäller för aktiebolag enligt ABL.

Utredaren har enligt direktiven i uppdrag att utarbeta två modeller av en ny form av aktiebolag. Den ena modellen skall innebära att någon vinstutdelning inte alls får förekomma och den andra modellen att endast begränsad vinstutdelning får äga rum. Den nya formen av aktiebolag skall rymmas inom den nuvarande aktiebolagslagens ram och vinstutdelningsbegränsningarna skall framgå av bolagens bolagsordningar. Utredningen har valt att kalla de båda modellerna för *icke-vinstutdelande aktiebolag* respektive *aktiebolag med begränsad vinstutdelning*. Begreppet *den nya formen av aktiebolag* används i det följande som en allmän benämning av den nya bolagsformen utan att särskilt hänföra sig till någon av modellerna. I direktiven har angivits att den nya formen av aktiebolag skall kunna användas inom områdena vård, skola och omsorg men att även andra verksamhetsområden skall övervägas. Det är dock inte utredningens uppdrag att föreslå att den nya bolagsformen skall användas i viss verksamhet. Företrädare för de sammanslutningar m.fl. som utredningen inbjudit att komma in med synpunkter har lyft fram frågeställningar som aktualiseras om den nya aktiebolagsformen i framtiden kommer att vara en förutsättning för att bedriva viss verksamhet eller för att få offentliga bidrag till verksamheten. Dessa frågeställningar ligger dock utanför utredningens uppdrag att ta ställning till. I stället har

en utgångspunkt för utredningen varit att den nya formen av aktiebolag i så liten utsträckning som möjligt skall avvika från vad som gäller aktiebolag i allmänhet, vilket torde medföra att dess användningsområde inte begränsas till en alltför snäv krets av verksamheter. För tydlighets skull har utredningen valt att låta de bestämmelser som innehåller avvikande regler för den nya formen av aktiebolag så långt som möjligt hamna i ett särskilt nytt kapitel i ABL.

Som utredningen ser det hör frågan om vinstutdelningsbegränsning samman med frågan om kontroll över inte endast bolagets överskott utan även dess tillgångar. Av intresse är också inte bara utdelningen till aktieägarna utan all överföring av värde från bolaget till annan om det sker på icke-affärsmässiga grunder. Genom utredningens internationella utblickar har framkommit att i flera länders lagstiftning förekommer stränga krav på bibehållande av verksamhetens tillgångar och överskott inom verksamheten i de fall offentliga medel tillskjutits verksamheten i fråga eller tillstånd för verksamheten givits av myndigheterna. Det ter sig mot denna bakgrund enligt utredningens mening lämpligt att den nya aktiebolagsformen också kommer att omfattas av strikta regler för hur aktieägarna skall få hantera bolagets medel i olika sammanhang.

Den möjlighet som finns idag att begränsa vinstutdelningen till aktieägarna genom särskilda bestämmelser i bolagsordningen (jfr 12 kap. 1 § tredje stycket ABL) skall enligt utredningens mening alltjämt bestå. Den nya aktiebolagsformen skall ses som en ytterligare möjlighet i de fall man vill garantera att aktieägarna inte skall kunna ändra vinstutdelningsbegränsningen.

7.2 Endast privata aktiebolag bör kunna omfattas av de nya bestämmelserna

Utredningens förslag: Endast privata aktiebolag skall kunna vara ett aktiebolag av den nya formen. Dessa aktiebolag skall dock inte omfattas av de begränsningar som annars gäller för privata aktiebolag när det gäller möjligheterna att erbjuda en bredare krets att teckna aktier i bolaget.

Svenska aktiebolag indelas i privata och publika aktiebolag. Aktiekapitalet skall enligt 1 kap. 3 § andra stycket ABL för ett publikt aktiebolag uppgå till minst 500 000 kr och för ett privat till minst

100 000 kr. Enligt 1 kap. 4 § ABL får ett privat aktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag inte genom annonsering söka sprida aktier eller teckningsrätter i bolaget eller av bolaget utgivna skuldebrev eller optionsbevis. Inte heller får bolaget eller någon aktieägare på annat sätt söka sprida dessa värdepapper genom att erbjuda fler än 200 personer att teckna eller förvärva värdepappren. Undantag gäller erbjudanden som avser överlåtelse till högst tio förvärvare. Värdepappren ovan får inte heller omsättas på börs eller annan organiserad marknad om de utgivits av ett privat aktiebolag.

En fråga som uppkommer är om den nya formen av aktiebolag skall vara ett privat eller ett publikt aktiebolag eller om den skall utgöra en egen bolagskategori. Här finns en del EG-rättsliga aspekter att beakta.

Som nämnts i avsnitt 2.9 träder EG-förordningen om SE-bolag i kraft den 8 oktober 2004. Enligt denna förordning kan publika aktiebolag bilda SE-bolag genom fusion eller genom att ombildas till sådant bolag. Publika och privata aktiebolag kan bilda SE-holdingbolag. SE-bolag kan bilda SE-dotterbolag. EG-förordningen reglerar exklusivt sätten för bildande av SE-bolag. Det innebär att det i princip inte får införas några särskilda begränsningar i nationell rätt när det gäller möjligheterna att bilda SE-bolag. Om den nya formen av bolag tillåts vara publika torde man således inte kunna hindra bolaget från att genom antingen fusion eller ombildning bli ett SE-bolag. Ett sådant bolags vinstutdelning kan inte begränsas på det sätt som föreslås ske beträffande den nya formen av aktiebolag. Detta innebär att dessa vinstutdelningsbegränsningar skulle upphöra i samma ögonblick som det publika bolaget registreras som SE-bolag.

Även ABL:s regler om fusion medför problem om publika aktiebolag skulle tillåtas ha registrerad vinstutdelningsbegränsning. ABL gör inte någon skillnad mellan privata och publika aktiebolag när det gäller förutsättningarna för fusion. Den svenska lagstiftningen bygger i sin helhet på det s.k. tredje bolagsdirektivet, som dock endast omfattar publika aktiebolag. Det innebär att det är möjligt för Sverige att beträffande privata aktiebolag införa avvikande och strängare regler för fusion än vad som gäller enligt EG-direktivet. Ett privat aktiebolag av den nya formen skulle därför kunna antingen helt förbjudas ingå som överlåtande bolag i en fusion eller tillåtas att vara överlåtande bolag under den förutsättningen att det övertagande bolaget också är ett bolag med vinstutdelningsbegränsning. Ett publikt aktiebolag torde däremot med hänsyn till det

tredje bolagsdirektivet inte genom nationella bestämmelser kunna hindras från att ingå i en fusion. För ett publikt aktiebolag av den nya formen skulle man därmed förlora kontrollen över tillgångar och överskott i samband med fusionen.

De EG-rättsliga reglerna innebär alltså att det skulle vara förenat med stora – kanske oöverstigliga – problem att säkerställa att de vinstutdelningsbegränsningar som skall gälla för den nya formen av aktiebolag upprätthålls när det gäller publika aktiebolag. Mot den bakgrunden föreslår utredningen att aktiebolag av den nya formen inte skall kunna vara publika aktiebolag.

Fråga uppkommer då om den nya bolagsformen skall vara ett privat aktiebolag eller om den nya bolagsformen skall utgöra en tredje kategori av aktiebolag, dvs. varken vara privat eller publikt. En aspekt i detta sammanhang som även påtalats av företrädarna för de sammanslutningar som utredningen vänt sig till för synpunkter är att det för den nya bolagsformen kan komma att uppstå problem med att få riskvilligt kapital då investerare inte kan påräkna en rejäl vinstutdelning. Som nämnts inledningsvis i avsnittet får privata aktiebolag inte vända sig till en vidare krets eller till allmänheten för utbudande av aktier och andra värdepapper och dessa får inte heller omsättas på börsen eller annan organiserad marknadsplats. Det kan förutsättas att många verksamheter som bedrivs inom områdena skola, vård och omsorg har många intressenter. Det är därför enligt utredningens mening lämpligt om den nya bolagsformen kan rikta erbjudanden om förvärv av aktier m.m. till hela kretsen av intressenter. Däremot bör den nya formen av aktiebolag inte avvika från andra privata aktiebolag vad avser förbudet mot att aktierna omsätts på börs eller annan organiserad marknadsplats. I övriga delar bör den nya bolagsformen bygga på samma bestämmelser vad avser aktiekapitalets storlek, styrelsrepresentation etc. som privata aktiebolag.

Eftersom den nya formen av aktiebolag således är tänkt att huvudsakligen följa reglerna för privata aktiebolag, utom såvitt avser möjligheterna att vända sig till en vidare krets vid spridande av aktier, kan ifrågasättas det lämpliga i att för dessa nya bolag införa en tredje kategori av aktiebolag. Utredningen har i stället stannat för att föreslå att bolag enligt den nya bolagsformen skall vara privata aktiebolag, men att det för dem skall gälla undantag från bestämmelserna i 1 kap. 4 § första och andra styckena ABL om förbud att rikta erbjudanden till en vidare krets av intressenter.

7.3 Bolagsordning och registrering

Utredningens förslag: I bolagsordningen för ett aktiebolag av den nya formen skall anges att bolaget är ett icke-vinstutdelande aktiebolag alternativt ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning, vad som skall ske med bolagets överskott vid likvidation samt beteckningen för bolagsformen. För aktiebolag med begränsad vinstutdelning skall i bolagsordningen även anges högsta tillåtna vinstutdelning. Ett aktiebolag av den nya formen skall registreras såsom ett sådant hos PRV.

Bolagsordningen

I 12 kap. 1 § tredje stycket ABL föreskrivs att, om bolagets verksamhet helt eller delvis skall ha annat syfte än att bereda vinst åt aktieägarna, så skall bolagsordningen innehålla bestämmelse om användning av vinst och behållna tillgångar vid likvidation. De aktiebolag som idag har valt att begränsa sin vinstutdelning skall alltså ange detta i bolagsordningen samt även ange vad som skall ske med överskottet vid bolagets likvidation. Av utredningens direktiv framgår, som nämnts tidigare, att föreskrifter av detta slag skall finnas i bolagsordningen även för ett aktiebolag av den nya formen.

Det bör således krävas att aktiebolag av den nya formen i bolagsordningen anger att bolaget skall vara ett aktiebolag med vinstutdelningsbegränsning. När det gäller aktiebolag med begränsad vinstutdelning bör det vidare krävas att det anges hur stor del av överskottet som får delas ut till aktieägarna. På så sätt ges aktieägarna en möjlighet att fastställa snävare gränser för vinstutdelning än vad som följer av den i lagtexten angivna maximalt tillåtna utdelningen. En sådan bestämmelse i bolagsordningen skall kunna ändras genom sedvanliga stämmobeslut. Om ändringen innebär en försämring av aktieägarnas rätt till vinstutdelning bör dock, i linje med vad som gäller idag, krävas att beslutet fattas med kvalificerad majoritet. Det säger sig självt att det inte skall vara tillåtet att i bolagsordningen bestämma om större vinstutdelning än vad som följer av lagen. För icke-vinstutdelande aktiebolag blir det givetvis inte aktuellt med föreskrifter i bolagsordningen om utrymmet för vinstutdelning.

I bolagsordningen för den nya typen av aktiebolag bör också, i likhet med vad som idag gäller för aktiebolag som har annat syfte än att bereda aktieägarna vinst, anges hur överskottet vid bolagets likvidation skall skiftas. Denna fråga kommer närmare att behandlas i avsnittet 7.6 nedan om överskott vid likvidation. Vidare bör i bolagsordningen anges beteckningen (ivu) eller (bvü) om det inte i bolagets firma anges att det är ett icke-vinstutdelande aktiebolag respektive ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning. Att den särskilda beteckningen för den nya bolagsformen på detta sätt skall tas upp i bolagsordningen överensstämmer med vad som gäller för publika aktiebolag. Se närmare om beteckningarna och valet av dem i avsnitt 7.13 om bolagets firma.

Registrering

Ett aktiebolag skall enligt 2 kap. 9 § ABL anmälas till registrering senast sex månader efter stiftelseurkundens undertecknande. I samma lagrum anges också under vilka förutsättningar det föreligger hinder mot registrering. Det nämns dock inte i detta lagrum om oklarheter i bolagsordningen när det gäller bolagsverksamhetens syfte utgör hinder mot registrering. Enligt 18 kap. 4 § första stycket ABL har PRV möjlighet att när handling som bifogas anmälan inte har tillkommit i behörig ordning eller till sitt innehåll strider mot lag eller annan författning eller har otydlig eller vilseledande avfattning i något viktigare hänseende förelägga sökanden att vidta rättelse. Om föreläggandet inte följs skall registrering vägras.

Såsom föreslagits i avsnittet ovan skall det beträffande den nya formen av aktiebolag anges i bolagsordningen att det är fråga om ett aktiebolag med vinstutdelningsbegränsning, vad som skall ske med överskottet vid likvidation samt, beträffande aktiebolag med begränsad vinstutdelning, den högsta tillåtna vinstutdelningen till aktieägarna. Vidare skall, som ovan angivits, anges beteckningen (ivu) respektive (bvü). En fördel med en nya formen av aktiebolag, som förts fram av några företrädare för de sammanslutningar som lämnat synpunkter till utredningen, är att vinstutdelningsbegränsningen kan ha en goodwill-skapande effekt. Med beaktande av bl.a. den aspekten bör den nya formen av aktiebolag också särskilt registreras som ett sådant. Det är därför lämpligt att PRV i samband med registreringen av bolaget som ett aktiebolag av den nya formen kontrollerar att bolagsordningen har det speciella innehåll

som krävs för den nya formen av aktiebolag. Det bör enligt utredningens mening framgå klart av lagtexten att det föreligger hinder mot registrering som den nya formen av aktiebolag om bolagsordningen inte uppfyller dessa krav. Dock bör det i en sådan situation inte föreligga hinder mot registrering som ett vanligt aktiebolag, förutsatt att övriga bestämmelser i ABL är uppfyllda (jfr avsnitt 7.12 nedan av vilket det framgår att det skall vara möjligt att övergå från att vara ett vanligt aktiebolag till att vara ett aktiebolag av den nya formen). Det får ankomma på PRV att på lämpligt sätt erinra om denna möjlighet. Några speciella bestämmelser i den delen torde inte krävas.

7.4 Vinstutdelningsbegränsningar

Utredningens förslag: Överskottet i ett aktiebolag av den nya formen skall beräknas på samma sätt som för andra aktiebolag. Icke-vinstutdelande aktiebolag skall inte få dela ut någon del av överskottet till aktieägarna. Aktiebolag med begränsad vinstutdelning skall högst få dela ut dels ett belopp som svarar mot den vid räkenskapsårets sista dag gällande statslåneräntan med ett tillägg om en procentenhet multiplicerad med det aktiekapital som aktieägarna tillskjutit bolaget, dels vad som kvarstår i bolaget som utdelningsbara vinster för de senaste fem räkenskapsåren. Sådana aktiebolag skall i bolagsordningen kunna ange en snävare gräns för högsta tillåtna vinstutdelning.

Ramen för vad som är tillgängligt för vinstutdelning till aktieägarna anges i 12 kap. 2 § ABL. Av denna bestämmelse följer att vinstutdelning till aktieägarna inte får överstiga vad som i fastställd balansräkning eller koncernbalansräkning redovisas som bolagets eller koncernens nettovinst för året, balanserad vinst och fria fonder med avdrag för redovisad förlust, belopp som enligt lag eller bolagsordning skall avsättas till bundet eget kapital samt belopp som enligt bolagsordningen annars skall användas för något annat ändamål än utdelning till aktieägarna. Vinstutdelning får inte heller ske med så stort belopp att utdelningen med hänsyn till bolagets eller koncernens konsolideringsbehov, likviditet eller ställning i övrigt står i strid mot god affärssed.

Mot bakgrund av att samtliga aktiebolag i möjligaste mån bör behandlas lika har utredningen funnit lämpligt att utgå från ovan

nämnda lagrum vid beräkning av utdelningsbar vinst för den nya formen av aktiebolag. Det som anses utgöra överskott enligt 12 kap. 2 § ABL för vanliga aktiebolag skall således anses utgöra överskott även för den nya formen av aktiebolag.

För icke-vinstutdelande aktiebolag innebär förbudet mot vinstutdelning att inte något av det överskott som finns tillgängligt för utdelning enligt 12 kap. 2 § ABL skall kunna överföras till aktieägarna. Hela överskottet skall således stanna kvar i bolaget. Givet är dock att, även om utredningens direktiv synes ange annat, marknadsmässiga löner för utfört arbete skall kunna utbetalas även till aktieägare. Löneutbetalningen ingår inte som en del av utdelningen av bolagets överskott utan är en kostnad för bolaget och redovisas som sådan i bokföringen.

För aktiebolag med begränsad vinstutdelning uppkommer frågan hur stor del av det överskott, som beräknats enligt 12 kap. 2 § ABL, som skall få delas ut till aktieägarna. En annan fråga är om detta måste anges direkt i lagtexten. Av bestämmelserna i 8 kap. 2, 8 och 13 §§ Regeringsformen framgår att lagstiftningsmakten på privatträttens område uteslutande tillkommer riksdagen utom såvitt avser anstånd med fullgörande av förpliktelse där regeringen efter bemyndigande från riksdagen får meddela förordning i frågan. Mot bakgrund av dessa bestämmelser måste, enligt utredningens mening, den högsta tillåtna vinstutdelningen till aktieägarna framgå direkt av lagtexten.

Vid bestämmande av vad som kan anses utgöra skälig nivå för vinstutdelning kan följande anföras. Avsikten med ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning är att upparbetat överskott till övervägande del skall stanna kvar inom bolaget för att komma verksamheten till godo och för dess utveckling. Emellertid bör den begränsade utdelning som tillåts i dessa bolag innebära en viss kompensation till dem som investerat i bolaget genom att förvärva aktier i detta. En möjlig variant att bestämma vad som skall utgöra rimlig nivå på utdelningen skulle kunna vara att ange högsta tillåtna vinstutdelning som en kvotdel eller procentsats beräknad på det överskott som framräknats i enlighet med bestämmelserna i 12 kap. 2 § ABL. Nackdelen med detta är att utdelningen, om bolaget har gått bra under räkenskapsåret, skulle kunna bli så hög att karaktären av aktiebolag med begränsad vinstutdelning skulle kunna ifrågasättas. En annan möjlighet är att i likhet med vad som gäller för allmännyttiga bostadsföretag, låta det av aktieägarna tillskjutna kapitalet utgöra grunden för beräkning av tillåten vinstutdelning. Enligt

utredningens mening är detta sistnämnda alternativ att föredra. För den nya aktiebolagsformen bör då med tillskjutet kapital förstås aktiekapitalet, vilket kan bestå både av tillskjutna kontanta medel och av apportegendom (jfr 2 kap. 2 § ABL) både vid bolagets bildande och vid nyemission. Medel från fondemission bör däremot inte ingå i beräkningsunderlaget. Högsta tillåtna vinstutdelning bör anknyta till den vid räkenskapsårets sista dag fastställda statslåneräntan med visst tillägg. Fördelen med att anknyta till statslåneräntan är att denna redan används för fåmansföretag och att den anknyter till det allmänna ekonomiska läget i landet, varvid utdelningen skulle kunna ses som en återbäring på tillskjutet kapital. Samma modell används också för de allmännyttiga bostadsföretagen. Utredningen föreslår att tilläget bestäms till en procentenhet. Investeringen bör därmed – under förutsättning att verksamheten genererar ett utdelningsbart överskott – i det långa loppet kunna uppfattas som stabil och säker med i varje fall en viss avkastning.

En annan fråga som uppkommer för aktiebolagen med begränsad vinstutdelning är om vinstutdelningen skall få omfatta ackumulerad vinst från tidigare räkenskapsår. Det kan med fog förutsättas att den övervägande majoriteten av de verksamheter som kommer att använda sig av den nya formen av aktiebolag inom områdena vård, skola och omsorg kommer att vara av mindre omfattning. För små verksamheter är det ofta nödvändigt att lägga upp en buffert inför kommande, måhända mindre gynnsamma år. Det är därför enligt utredningens mening olämpligt att "tvinga" bolagen att dela ut vinst varje år för att inte pengarna i fråga skall för alltid vara oåtkomliga för vinstutdelning. Utdelning av tidigare års utdelningsbara vinster, beräknade i enlighet med vad som gäller för bolagsformen, bör därför tillåtas. Emellertid anser utredningen att det måste finnas en bortre gräns för hur långt tillbaka i tiden detta bör gälla för. Utredningen föreslår att gränsen sätts vid fem räkenskapsår.

Som framgått ovan av avsnitt 7.3 är det möjligt för aktiebolag med begränsad vinstutdelning att i bolagsordningen ha en bestämmelse som begränsar utrymmet för vinstutdelning i förhållande till vad som i lagen anges som högsta tillåtna vinstutdelning. En sådan bestämmelse kan, som nämnts tidigare, ändras genom ett bolagsstämmebeslut. Om beslutet innebär en försämring för aktieägarna krävs kvalificerad majoritet.

7.5 Gåva till annan verksamhet

Utredningens bedömning: Det bör inte införas några särskilda bestämmelser om gåva till annan verksamhet.

I 12 kap. 6 § ABL medges rätt för bolagsstämman att besluta om gåva till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål om det med hänsyn till ändamålets beskaffenhet, bolagets ställning och omständigheterna i övrigt får anses skäligt. Bestämmelsen har inte tillkommit som ett skydd för bolagets borgenärer utan för dess aktieägare. Idag gäller även utan uttryckligt angivande direkt i lagtexten att summan av ett aktiebolags gåvor aldrig får överstiga vad som är tillgängligt för vinstutdelning.

När det gäller aktiebolag med begränsad vinstutdelning skall det överskott som uppkommer i bolagets verksamhet till viss del kunna delas ut till aktieägarna (se avsnittet ovan). För icke-vinstutdelande aktiebolag skall ingen del av vinsten delas ut. Hela eller del av överskottet skall således stanna kvar i bolaget. Enligt utredningens direktiv skall övervägas om överskottet i den nya formen av aktiebolag skall kunna tillföras annan bolaget närstående verksamhet av liknande slag eller användas för allmännyttiga ändamål. En fråga som då uppkommer är om den nya bolagsformen skall kunna ta en större del av medlen i anspråk för gåva än vad som skulle vara utdelningsbart för respektive modell. I så fall avviker bestämmelserna för den nya bolagsformen från de principer som gäller för andra aktiebolag, som är hänvisade till att inte använda sig av mer än de utdelningsbara medlen.

De skäl som talar mot att tillåta att bolaget använder en del av överskottet till annan närstående verksamhet av liknande slag eller till allmännyttiga ändamål är främst risken för att bolaget i fråga utarmas om ägarna gärna ser att pengarna används till annan verksamhet. Denna risk bortfaller emellertid eftersom värdet på gåvorna inte får överstiga vad som är utdelningsbart belopp till aktieägarna. Detta innebär att utrymmet för att lämna gåvor för modellen med icke-vinstutdelande aktiebolag är obefintligt medan det för modellen med aktiebolag med begränsad vinstutdelning finns visst utrymme för gåvor. En sådan ordning stämmer väl överens med grundtankarna för den nya bolagsformen; att bolagets överskott till övervägande del skall stanna kvar inom bolaget. En annan fråga som uppkommer är om mottagarkretsen för gåvorna skall begränsas till annat aktiebolag av den nya formen. Emellertid

gäller redan idag att gåvor endast får lämnas till allmännyttigt eller därmed jämförligt ändamål. Mot bakgrund av detta och då utrymmet för gåvor i den nya bolagsformen som mest inte får överstiga vad som finns tillgängligt för utdelning till aktieägarna, vilket regleras av 20 kap. 6 § ABL, finns det enligt utredningens mening inte någon anledning att begränsa mottagarkretsen utöver vad som redan följer av ABL. Någon ytterligare reglering avseende gåvor än den som redan finns i ABL behövs därför inte.

7.6 Överskott vid bolagets likvidation

Utredningens förslag: Det överskott som kvarstår sedan bolagets skulder reglerats och aktieägarna erhållit dels det aktiekapital de tillskjutit bolaget, dels medel i enlighet med vad som gäller för vinstutdelning i respektive aktiebolagsmodell skall vid skiftet tillfalla antingen annat aktiebolag av den nya formen eller Allmänna arvsfonden.

Enligt 13 kap. 37 § ABL skall överskottet vid en likvidation idag normalt skiftas ut till aktieägarna. Emellertid kan i vissa fall medlen tillfalla Allmänna arvsfonden, bl.a. om någon delägare inte inom fem år lyfter vad han eller hon fått vid skiftet eller om det vid fortsatt likvidation framkommer en mindre tillgång (13 kap. 41 och 43 §§ ABL). I båda fallen gäller att tillgången i fråga är av obetydligt värde. Vad som anses vara av obetydligt värde är inte närmare angivet i vare sig förarbeten eller doktrin och har inte heller utvecklats i praxis.

För den nya bolagsformen uppstår frågan vad som avses med bolagets överskott vid likvidationen. Utredningen anser att med överskottet skall förstås de medel som blir över sedan alla skulder betalats och aktieägarna erhållit vad de tillskjutit som aktiekapital samt, vad avser aktiebolag med begränsad vinstutdelning, aktieägarna även erhållit den vinstutdelning de skulle kunnat erhålla för räkenskapsåret om verksamheten fortsatt.

Stefan Lindskog har, som närmare behandlats ovan i avsnitt 6.6, i promemorian Frågor rörande icke vinstutdelande företag beträffande överskott vid likvidation uttalat att överskottet bör användas på ett sätt som är förenligt med det syfte som motiverar vinstutdelningsbegränsningen. Bland möjliga tillåtna användningsändamål anser han att det mest näraliggande är att överskottet får överföras till

annat icke vinstsyftande företag underkastat motsvarande kontroll som det bolag som likvideras. Även att överföra överskottet till det allmänna, som t.ex. till Allmänna arvsfonden, bör enligt Stefan Lindskog vara tillåtet. Utredningen delar denna uppfattning. Med hänsyn till risken för att likvidationen av bolaget äger rum i syfte att ge vinstutdelning i det fördolda till vissa aktieägare eller i syfte att illojalt gynna vissa enskilda objekt, framstår det enligt utredningens mening som lämpligast att inte tillåta andra mottagare än annat aktiebolag av den nya formen eller Allmänna arvsfonden. Vem som skall motta överskottet vid likvidation skall, som nämnts i avsnitt 7.2, anges i bolagsordningen. Mottagare skall vara visst, utpekat aktiebolag av den nya formen eller Allmänna arvsfonden. Om det eller de i bolagsordningen utpekade aktiebolagen av den nya formen inte längre existerar vid skiftet, skall överskottet tillfalla Allmänna arvsfonden.

7.7 Fusion

Utredningens förslag: Ett aktiebolag av den nya formen skall få ingå som överlåtande bolag i en fusion endast om det övertagande bolaget också är ett aktiebolag av den nya formen.

Enligt 14 kap. 1 § ABL innebär en fusion att ett aktiebolags samtliga tillgångar och skulder övertas av ett annat aktiebolag mot vederlag till aktieägarna i det överlåtande bolaget i form av aktier i det övertagande bolaget, varvid det överlåtande bolaget upplöses utan likvidation. Fusion kan ske antingen mellan det övertagande bolaget på ena sidan och ett eller flera överlåtande bolag på andra sidan (absorption) eller mellan två eller flera överlåtande bolag genom att de bildar ett nytt övertagande bolag (kombination).

Såsom konstaterats i avsnitt 7.2 ovan omfattas inte privata aktiebolag av det s.k. tredje bolagsdirektivet om fusioner, varför det inte föreligger hinder mot att uppställa speciella krav som förutsättning för den nya formen av aktiebolag att delta i fusion. Det väsentliga intresset är att förhindra att överskottet i dessa bolag kommer ett vinstutdelande aktiebolag tillgodo för vidare överföring till dess aktieägare genom sedvanlig vinstutdelning.

Man kan i detta sammanhang tänka sig två varianter. Antingen tillkommer en bestämmelse om att den nya formen av aktiebolag inte alls får delta som överlåtande aktiebolag i en fusion eller så får

den nya formen av aktiebolag delta som överlåtande bolag under förutsättning att övertagande bolag också är ett aktiebolag av den nya formen. Med hänsyn till att det överlåtande bolaget i sistnämnda fall är underkastat samma kontroll och regelverk som det överlåtande aktiebolaget av den nya formen, anser utredningen att det saknas anledning att inte tillåta sådan fusion. Att tillåta fusion i dessa fall har den fördelen att den nya formen av aktiebolag tillåts verka på marknaden under i princip likvärdiga villkor som vanliga aktiebolag. Utöver kravet på att övertagande bolag måste vara ett aktiebolag av den nya formen krävs inte några ytterligare särbestämmelser.

7.8 Nyemission och fondemission

Utredningens bedömning: Det behövs inte några särregler om ny- och fondemission.

Ett aktiebolags aktiekapital kan enligt 4 kap. 1 § ABL ökas genom att aktier tecknas mot betalning (nyemission) eller genom att aktier ges ut eller aktiernas nominella belopp höjs utan ny betalning (fondemission).

Några särskilda bestämmelser för nyemission torde inte krävas för den nya formen av aktiebolag.

När det gäller fondemissioner uppkommer vissa frågeställningar. Enligt 4 kap. 16 § ABL gäller att fondemission kan ske genom överföring till aktiekapitalet av belopp som kan utdelas enligt 12 kap. 2 § (dvs. bolagets utdelningsbara överskott eller vinst) samt av uppskrivningsfond, reservfond och överkursfond eller genom uppskrivning av anläggningstillgångs värde. I ett vanligt aktiebolag innebär en fondemission inte något utrymme för ökad vinstutdelning. Tvärtom leder en ökning av aktiekapitalet typiskt sett till att bolagets fria egna kapital minskar. I fråga om aktiebolag med begränsad vinstutdelning hamnar saken dock i ett annat läge eftersom vinstutdelningsutrymmet beräknas på grundval av aktiekapitalets storlek. Emellertid har utredningen i sitt förslag till vinstutdelningsbegränsning för aktiebolag med begränsad vinstutdelning föreslagit att utrymmet för vinstutdelning beräknas på *det av aktieägarna tillskjutna aktiekapitalet*. Detta innebär att det ökade belopp som efter fondemissionen kommer aktiekapitalet tillgodo inte kommer att ingå i underlaget för beräkning av vinstutdelningsutrymmet (jfr

avsnitt 7.4 ovan). Det finns därför enligt utredningens mening inte någon anledning att för den nya typen av aktiebolag införa särskilda begränsningar avseende möjligheterna för genomförande av fondemissioner.

7.9 Nedsättning av aktiekapitalet

Utredningens förslag: För aktiebolag av den nya formen skall inte tillåtas nedsättning av aktiekapitalet i syfte att åstadkomma återbetalning till aktieägarna.

Enligt 6 kap. 1 § första stycket ABL får nedsättning av aktiekapitalet ske för följande ändamål: 1) avsättning till omedelbar täckning av förlust enligt fastställd balansräkning om inte förlusten kan täckas av fritt eget kapital, 2) återbetalning till aktieägarna eller 3) avsättning till reservfond eller till fond att användas enligt beslut av bolagsstämman. Enligt andra stycket samma lagrum får nedsättning för ändamål angivna i punkterna 2 och 3 inte avse större belopp än att full täckning finns för det bundna egna kapitalet efter nedsättningen. För nedsättning av aktiekapitalet för återbetalning till aktieägarna krävs, om inte förbehåll om detta är intaget i bolagsordningen, att domstol lämnar tillstånd till nedsättningen (6 kap. 6 § ABL).

Att tillåta nedsättning av aktiekapitalet för ändamål enligt punkterna 1 och 3 möter enligt utredningen inte några hinder för bolag av den nya formen. Annorlunda ställer det sig dock med nedsättning för återbetalning till aktieägarna (punkten 2). Syftet med bestämmelserna för den nya typen av aktiebolag är att säkerställa att bolagets vinster antingen helt eller till övervägande del stannar kvar inom bolaget samt att bolagets tillgångar inte överförs till andra. Detta syfte kan lätt kringgåas om nedsättning av aktiekapitalet tillåts för ändamålet att ge återbetalning till aktieägarna. Av den anledningen anser utredningen att nedsättning av aktiekapitalet enligt punkten 2 ovan inte skall tillåtas för aktiebolag med vinstutdelningsbegränsning.

7.10 Koncernförhållanden

Utredningens förslag: Ett aktiebolag av den nya formen skall, i samma omfattning som andra aktiebolag, få ingå i en koncern. Det skall dock inte för ett aktiebolag av den nya formen vara tillåtet att till annat företag inom koncernen under ett räkenskapsår föra över medel med belopp som överstiger högsta tillåtna belopp för vinstutdelning annat än vid affärsmässigt grundade transaktioner.

7.10.1 Allmänt

Av 1 kap. 5 § ABL framgår att om ett aktiebolag äger aktier som representerar mer än hälften av rösterna för samtliga aktier i ett annat aktiebolag, är det första aktiebolaget moderbolag och det sista dotterbolag. Tillsammans bildar bolagen en koncern. Detsamma gäller om ett aktiebolag på vissa andra, i ABL angivna, sätt kontrollerar ett annat bolag. Aktiebolag kan även bilda koncerner tillsammans med andra associationsformer såsom ekonomisk förening, ideell förening och stiftelse under förutsättning att dessa inte är undantagna från skattskyldighet enligt inkomstskattelagen. Det är utredningens uppfattning att aktiebolag av den nya formen skall kunna ingå i koncerner i samma utsträckning som detta är möjligt för andra aktiebolag. Även aktiebolag av den nya formen skall således kunna ingå i koncerner med andra företag än aktiebolag.

En utgångspunkt för utredningen har, som nämnts i tidigare avsnitt, varit att tillgångar och eventuella överskott i ett aktiebolag av den nya formen i så stor utsträckning som möjligt skall skyddas mot att överföras från bolaget till annan. Denna skyddsaspekt aktualiseras särskilt inom koncerner. Till detta kommer den aspekten att när bolagets verksamhet är helt eller delvis finansierad av allmänna medel kan det framstå som otillfredsställande om medlen förs över till andra företag i koncernen med följd att medlen kanske kommer helt andra verksamheter till godo än dem de var ämnade för eller att en kommuns medel i praktiken kommer att tillföras verksamheter i andra kommuner.

7.10.2 Koncernbidrag

Regler om koncernbidrag finns inom skatterätten. Enligt svensk skattelagstiftning behandlas varje företag för sig oavsett om det är ett fristående företag eller om det ingår i en koncern. I skattelagstiftningen har dock olika hänsyn tagits till koncernförhållanden. Målet har varit att skattebelastningen för en koncern inte skall vara större än om hela koncernens verksamhet hade bedrivits av ett enda företag (neutralitetsprincipen). *Öppna koncernbidrag* regleras i 35 kap. 11 L. De innebär att givaren gör avdrag för bidraget och mottagaren tar upp det som intäkt och sådana kan bl.a. lämnas mellan moderföretag och ett helägt dotterföretag, mellan helägda dotterföretag och mellan moderföretag och dotterdotterföretag. Som förutsättning för bidraget gäller bl.a. att både givaren och mottagaren redovisar bidraget öppet i självdeklarationen vid samma års taxering och att moderföretaget äger mer än 90 procent av andelarna i dotterföretaget under hela det beskattningsår som bidraget avser. Dessa koncernbidrag motsvaras inte av någon verklig motprestation från mottagarens sida. Sådana koncernbidrag som motsvarar avdragsgilla driftskostnader för det utgivande bolaget, t.ex. hyra för en lokal som ägs av ett dotterföretag eller ersättning för en tjänst som moderföretaget utfört, brukar kallas *koncernbidrag som omkostnad*. Sådana utgör självfallet avdragsgilla driftskostnader för det utgivande bolaget förutsatt att ersättningen är marknadsmässig. Är ersättningen inte marknadsmässig brukar man tala om dolda inkomstöverföringar eller *dolda koncernbidrag*. Sådana överföringar kan ske genom felaktig prissättning av löpande transaktioner. Moderföretaget tar t.ex. inte betalt för en tjänst som utförs för dotterföretagets räkning. I administrativ praxis förekommer en pragmatisk inställning enligt vilken dolda koncernbidrag godtas om förutsättningarna för öppna koncernbidrag samtidigt är för handen.

Den skatterättsliga prövningen gäller enbart huruvida koncernbidraget är avdragsgillt eller inte. Civilrättsligt gäller prövningen däremot om bidraget står i strid mot ABL:s regler om vinstutdelning. Från aktiebolagsrättsliga utgångspunkter är koncernbidrag en form av värdeöverföring. Är det fråga om avdragsgilla driftskostnader är det normalt inget problem förutsatt att ersättningen är marknadsmässig. När det gäller koncernbidrag från dotterbolag till moderföretag måste det prövas att koncernbidraget inte överstiger vad som får delas ut enligt bestämmelserna om maximal vinstutdelning i 12 kap. 2 § ABL. Även om koncernbidraget reellt sett är en

vinstutdelning brukar det inte beslutas och redovisas som en sådan. I stället behandlas det som en bokslutsdisposition, en affärshändelse på räkenskapsårets sista dag.

Ett koncernbidrag som lämnas nedåt i en koncern, från moderbolaget till dotterbolaget, är inte att anse som en vinstutdelning utan som ett kapitaltillskott eftersom bidraget inte går från bolaget till dess ägare. Om dotterbolaget är helägt av moderbolaget är transaktionen vanligen godtagbar eftersom värdet på aktierna i dotterbolaget ökar med samma belopp som koncernbidraget. Är dotterbolaget på obestånd kan bidraget dock ifrågasättas, då bidraget endast delvis kan anses ägnat att påverka värdet av dotterbolagsaktierna, varför bidraget i detta fall kan ses som en värdeöverföring till utomstående. Om dotterbolaget inte är helägt godtas koncernbidraget endast inom ramen för vad som är utdelningsbart enligt 12 kap. 2 § ABL.

Såsom framgått ovan gäller alltså idag att koncernbidrag från moderbolag till andra än helägda dotterföretag samt koncernbidrag från dotterbolag till moderbolag omfattas av bestämmelsen i 12 kap. 2 § ABL om maximal vinstutdelning. Utredningen har föreslagit att det för den nya formen av aktiebolag införs ytterligare en begränsande bestämmelse om maximal vinstutdelning i 20 kap. 6 § ABL. Denna sistnämnda bestämmelse skall tillämpas i samma utsträckning som vanliga aktiebolag omfattas av 12 kap. 2 § ABL. Detta innebär att koncernbidrag som lämnas av ett dotterföretag som är ett aktiebolag av den nya formen inte får överstiga vad som är tillgängligt för vinstutdelning för bolaget i fråga, dvs. i modellen icke-vinstutdelande aktiebolag ingenting alls och i modellen aktiebolag med begränsad vinstutdelning ett visst, begränsat belopp. Om det i stället är moderbolaget som är ett aktiebolag av den nya formen innebär befintliga bestämmelser i ABL i kombination med 20 kap. 6 § ABL att ett koncernbidrag till ett icke-helägt dotterföretag inte får överstiga vad som får delas ut som vinst till aktieägarna, varför moderbolaget i modellen icke-vinstutdelande aktiebolag inte alls kan dela ut koncernbidrag medan moderbolaget i den andra modellen kan dela ut visst, begränsat bidrag. Så långt är de befintliga bestämmelserna tillräckliga för att vidmakthålla skyddet mot att bolagets tillgångar och eventuella överskott delas ut till aktieägarna eller andra.

Om dotterföretaget är helägt förhåller det sig annorlunda. Som konstaterats ovan omfattas med dagens lagstiftning inte moderbolagets koncernbidrag i dessa fall av 12 kap. 2 § ABL. Utredningen

har, som nämnts i tidigare avsnitt, som en utgångspunkt haft att de bestämmelser som har till syfte att säkerställa att bolagets tillgångar och överskott stannar kvar i bolaget inte lätt skall kunna kringgå. En möjlighet för bolag av den nya formen att fritt lämna koncernbidrag till dotterföretag skulle enligt utredningens bedömning öppna för sådana kringgåenden. Om dotterföretaget är ett företag utan vinstutdelningsbegränsningar skulle man med hjälp av sådana koncernbidrag enkelt – och i strid med regleringens syften – kunna slussa medel ut ur koncernen exempelvis till moderbolagets ägare. För att förhindra förfaranden av det slaget är det enligt utredningens mening nödvändigt att uppställa särskilda begränsningar när det gäller koncernbidrag. Mot den bakgrunden föreslår utredningen en bestämmelse av innebörd att koncernbidrag från ett aktiebolag av den nya formen inte i något fall får överstiga vad bolaget kunnat dela ut som vinst till aktieägarna under det aktuella räkenskapsåret. När det gäller koncernbidrag från dotterföretag till moderbolag eller koncernbidrag från moderbolag till icke-helägt dotterföretag innebär en sådan bestämmelse ett förtydligande av vad som följer redan av andra regler. När det gäller koncernbidrag från aktiebolag av den nya formen till ett helägt dotterföretag innebär bestämmelsen en begränsning i förhållande till vad som annars skulle gälla.

Givetvis skall begränsningarna i möjligheterna att lämna koncernbidrag inte hindra sedvanliga affärsmässigt grundade transaktioner mellan företagen i koncernen.

7.11 Kontrollmöjligheter och tvångslikvidation

Utredningens förslag: Ingen ny kontrollmyndighet föreslås. Revisorns uppdrag utvidgas till att även gälla att kontrollera att vinstutdelningsbegränsningarna för bolaget inte överträds och om så är fallet rapportera till registreringsmyndigheten, dvs. PRV. Allmän domstol skall på anmälan av PRV eller på ansökan av revisorn, bolagets styrelse, en styrelseledamot, den verkställande direktören eller en aktieägare besluta om bolagets likvidation om bolaget överträtt bestämmelserna i 20 kap. 6 § ABL. Om de felaktigt överförda medlen återbärs under handläggningen vid tingsrätten skall beslut om likvidation inte meddelas.

7.11.1 Ingen särskild kontrollmyndighet bör inrättas

Den nya formen av aktiebolag innebär, oavsett om det gäller icke-vinstutdelande aktiebolag eller om det gäller aktiebolag med begränsad vinstutdelning, risker för obehöriga transaktioner och förtäckta vinstutdelningar i avsikt att tillförsäkra aktieägarna medel utöver vad som är tillåtet enligt lag och bolagsordning. Enligt de bestämmelser som gäller idag är det revisorn och registreringsmyndigheten, dvs. PRV, som utövar kontrollen över att aktiebolagen uppfyller lagens krav. Den nya bolagsformen är enligt direktiven i första hand tänkt att användas inom områdena vård, skola och omsorg. De flesta privata verksamheter inom dessa områden drivs idag i relativt blygsam omfattning. Mot bakgrund av den inställning till den nya bolagsformen som redovisats av företrädare för de sammanlutningar inom de aktuella områdena som utredningen har inhämtat synpunkter från finns det anledning att anta att denna nya form kommer att få en mycket begränsad användning. Att tillskapa en särskild kontrollmyndighet eller annat kontrollorgan för den nya formen av aktiebolag är kostsamt. Enligt utredningens mening saknas därför anledning att tillskapa någon särskild kontrollmyndighet för den nya formen av aktiebolag, i vart fall under förutsättning att användandet av denna nya bolagsform är frivillig. Det torde enligt utredningens uppfattning, liksom beträffande alla andra aktiebolag, i stället kunna ankomma på revisorn och PRV att kontrollera att aktiebolagslagens bestämmelser följs och att ingripa om så inte är fallet. Om det från det offentliga sida emellertid skulle uppställas som krav för tillstånd till drivande av verksamhet eller som krav för erhållande av offentliga medel att den nya bolagsformen används kommer frågan om särskilt upprättat kontrollorgan att komma behöva omprövas. Detsamma torde gälla om den nya bolagsformen i framtiden kommer att förknippas med stora förmåner i förhållande till andra associationsformer.

7.11.2 Revisorn

Enligt bestämmelserna i 10 kap. ABL om revisorer gäller följande om revisorns uppgifter. Revisorn skall granska bolagets årsredovisning och bokföring samt styrelsens och VD:s förvaltning liksom koncernredovisning och koncernföretagens inbördes förhållanden. Granskningen skall vara så ingående och omfattande som god

revisionssed kräver (10 kap. 3 § ABL). Revisorn skall för varje räkenskapsår lämna en revisionsberättelse till bolagsstämman (10 kap. 5 § ABL) och revisionsberättelsen skall innehålla uttalanden om årsredovisningen upprättats i enlighet med lag (10 kap. 28 § ABL), om bolagsstämman bör fastställa balans- och resultaträkningen, om bolagsstämman bör besluta om dispositioner angående vinst och förlust enligt förslaget i förvaltningsberättelsen och om styrelsen och VD har upprättat förteckning över lån och säkerheter samt om revisorn anser att balans- och resultaträkningarna inte bör fastställas (10 kap. 29 § ABL). Vidare skall revisionsberättelsen innehålla ett uttalande om styrelseledamöterna och VD bör beviljas ansvarsfrihet samt om revisorn funnit att dessa företagit åtgärd som kan medföra ersättningsskyldighet eller handlat i strid mot aktiebolagslagen, årsredovisningslagen eller bolagsordningen (10 kap. 30 § ABL).

Den nya formen av aktiebolag innebär för revisorns räkning att ökad uppmärksamhet måste riktas mot illojala förfaranden som syftar till att överföra medel från aktiebolaget till dess ägare eller andra. Det kan exempelvis vara fråga om köp till överpris, försäljning till underpris eller höga lokalhyror. Emellertid är detta samma problemställningar som finns redan idag, och som det beträffande befintliga aktiebolag åvilar revisorn att upptäcka när han granskar bolagets bokföring. Samma gäller frågan om hur stor del av bolagets vinst som skall delas ut. Revisorn skall även idag granska att kraven för vinstutdelning enligt 12 kapitlet ABL är uppfyllda. Det finns mot bakgrund härav inte anledning att för den nya typen av aktiebolag ha andra kompetenskrav på revisorn än vad som annars gäller enligt ABL. Den extra granskning som den nya typen av aktiebolag kan förväntas medföra bör kunna skötas av revisorn i samband med den årliga revisionen. Ett sätt att säkerställa kontrollen av att den nya formen av aktiebolag håller sig inom ramarna är att ålägga revisorn att vid misstankar om någon form av överträdelse av vinstutdelningsbegränsningen i 20 kap. 6 § ABL genast skicka en kopia av revisionsberättelsen direkt till PRV utan iakttagande av sedvanlig tidsfrist. Det bör sedan ankomma på PRV att utan dröjsmål vidta åtgärder för att i första hand uppnå rättelse och i andra hand initiera förfarande om tvångslikvidation vid allmän domstol. PRV:s uppgifter behandlas också i nästa avsnitt.

Revisorn bör även självständigt vid nu angivna missförhållanden kunna hos tingsrätten ansöka om tvångslikvidation av bolaget, se 20 kap. 8 § ABL.

För det fall ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning, som i sin bolagsordning har en lägre tillåten högsta vinstutdelning än vad som anges i 20 kap. 6 § ABL, överträder bestämmelsen i bolagsordningen men inte bestämmelsen i lagen, bör det dock inte komma ifråga att vidta åtgärder för tvångslikvidation. Inte heller bör revisorn i dessa fall slå larm till PRV enligt 20 kap. 5 § ABL, utan det är tillräckligt att revisorn agerar utifrån övriga bestämmelser i ABL precis som för andra aktiebolag.

7.11.3 Patent- och registreringsverket

Som har framgått av avsnittet om bolagsordning och registrering föreslår utredningen att PRV i samband med ansökan om registrering, liksom idag, skall granska om bolagsordningen är upprättad i enlighet med aktiebolagslagens krav. För det fall bolagsordningen för den nya formen av aktiebolag inte innehåller de uppgifter som krävs bör det föreligga ett klart hinder mot registrering, vilket bör framgå av lagen.

En anmälan från ett aktiebolags revisor om överträdelse mot bestämmelserna i 20 kap. 6 § ABL bör medföra att PRV skall kunna agera omedelbart och inge en anmälan om tvångslikvidation av bolaget till allmän domstol. En sådan bestämmelse föreslås i 20 kap. 8 § andra stycket ABL (se avsnittet nedan). Med de bestämmelser som redan gäller har PRV också möjlighet att innan det går vidare med en sådan åtgärd kontakta bolaget för vidtagande av rättelse. PRV kan också med stöd av gällande bestämmelser omgående låta publicera revisorsanmärkningen. Några speciella bestämmelser behöver således inte införas i dessa delar.

7.11.4 Tvångslikvidation

Bestämmelser om tvångslikvidation av aktiebolag finns i 13 kap. 10 § ABL, i vilka fall PRV beslutar om likvidation, och i 13 kap. 11, 16, 20, 49 och 50 §§ ABL, i vilka fall allmän domstol beslutar om likvidation.

Med hänsyn till det särskilda behovet av att skydda den nya aktiebolagsformens tillgångar från att föras över från bolaget till annan, finns det enligt utredningens mening anledning att låta allmän domstol besluta om tvångslikvidation i ytterligare fall. En bestäm-

melse om detta föreslås i 20 kap. 8 § ABL. Om bolaget överträtt bestämmelserna i 20 kap. 6 § ABL om vinstutdelningsbegränsningar bör rätten kunna besluta om likvidation av bolaget som ett yttersta sätt att säkerställa att bolagets medel inte obehörigen förs ut från bolaget. Som angivits i avsnittet 7.11.2 ovan skall dock, för aktiebolag med begränsad vinstutdelning, en överträdelse mot en sådan bestämmelse i bolagsordningen som ytterligare begränsat högsta tillåtna vinstutdelning, inte kunna utgöra grund för tvångslikvidation enligt detta lagrum.

Anmälan till rätten bör kunna göras av PRV. Även styrelsen, en styrelseledamot, en aktieägare, den verkställande direktören och bolagets revisor bör kunna ansöka om likvidation. Beslutet om likvidation bör gälla omedelbart.

I linje med vad som gäller vid tvångslikvidation idag enligt ABL (se bl.a. 13 kap. 16 § ABL) skall ett beslut om likvidation inte meddelas om det under ärendets handläggning hos tingsrätten visas att de felaktigt överförda medlen återburits till bolaget.

7.12 Byte av aktiebolagsform

Utredningens förslag: Ett aktiebolag av den nya formen skall inte kunna ombildas till ett vanligt privat aktiebolag eller ett publikt aktiebolag. Ett vanligt privat aktiebolag eller ett publikt aktiebolag skall kunna ombildas till ett aktiebolag av den nya formen genom beslut med kvalificerad majoritet på bolagsstämman.

Idag finns möjligheter till byte av bolagskategori, från privat till publikt samt från publikt till privat enligt 17 kap. 1 och 2 §§ ABL. När det gäller beslut om att ett privat aktiebolag skall bli publikt, fattas ett sådant av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kap. ABL om beslut om ändring i bolagsordningen. Sedvanlig majoritet för beslutet är tillräckligt. Om bolagsstämman hålls senare än sex månader efter utgången av det senaste räkenskapsår för vilket årsredovisning och revisionsberättelse har avgivits skall det på stämman läggas fram uppgifter motsvarande delårsrapport. Beslutet om byte av bolagskategori skall registreras och det privata bolaget anses ha blivit publikt när bolagsordningen uppfyller de bestämmelser som gäller för publika aktiebolag och beslutet om övergång från privat till publikt aktiebolag blivit registrerat. Beslut i det omvända fallet, att ett publikt aktiebolag skall bli privat, skall fattas av bolags-

stämman och det skall biträdas av samtliga närvarande aktieägare som skall företräda nio tiondelar av samtliga aktier. Ett publikt aktiebolag anses ha blivit privat när bolagsordningen uppfyller de bestämmelser som gäller för privata aktiebolag och beslutet om övergång till privat aktiebolag blivit registrerat.

Utredningen har, som nämnts tidigare, kommit fram till att endast privata aktiebolag skall kunna registreras med vinstutdelningsbegränsning. Mot bakgrund härav måste det införas en bestämmelse om att privata aktiebolag av den nya formen inte får omvandlas till publika aktiebolag. Däremot föreligger inte hinder mot att ett publikt aktiebolag omvandlas till ett privat aktiebolag i enlighet med vad som gäller redan idag och i samband med detta i sin bolagsordning anger att det skall vara ett privat aktiebolag av den nya formen med registrerad vinstutdelningsbegränsning.

I direktiven tas upp frågan om ett vanligt aktiebolag skall kunna övergå till att bli ett aktiebolag av den nya formen med vinstutdelningsbegränsning. Utredningen kan inte se något hinder mot detta. Emellertid bör det krävas att bolagsstämman fattar ett sådant beslut med den högsta nivån av kvalificerad majoritet som anges i 9 kap. 31 § ABL, dvs. samtliga närvarande aktieägare skall rösta för förslaget och de skall företräda minst nio tiondelar av samtliga aktier. En ny bestämmelse om detta måste införas. I övrigt bör samma bestämmelser som gäller idag för byte av bolagskategori kunna följas. Den nya formen av aktiebolag får anses ha uppkommit när det finns en bolagsordning som uppfyller bestämmelserna för den nya formen av aktiebolag och beslutet registrerats hos PRV.

En annan fråga är om den nya formen av aktiebolag skall kunna övergå till att bli ett vanligt aktiebolag. I det sammanhanget uppkommer frågan vad som skall ske med upparbetat överskott i bolaget. Då det är viktigt att bestämmelserna om vinstutdelningsbegränsning i den nya formen av aktiebolag inte med lätthet kan kringgås, anser utredningen att ett aktiebolag av den nya formen inte bör komma ifråga för ombildning till ett vanligt vinstutdelande aktiebolag. Det förfarande som står till buds för aktiebolaget, om ägarna inte längre vill driva det med vinstutdelningsbegränsning, är att bolaget likvideras.

7.13 Aktiebolagets firma

Utredningens förslag: Efter ett aktiebolags av den nya formen firma skall beteckningen (ivu) alternativt (bvü) anges. Dessa beteckningar skall förbehållas den nya formen av aktiebolag.

Det har från verksamma inom områdena skola, vård och omsorg framkommit farhågor om att den nya formen av aktiebolag, oavsett om den tillåter begränsad vinstutdelning till aktieägarna eller inte, kan komma att få problem med kapitalanskaffningen. Ett sätt att göra företagsformen attraktiv har föreslagits vara att låta dess speciella karaktär vara fullt synlig som en form av goodwill-skapande image. För att uppnå detta måste aktiebolagets karaktär av att vara ett icke-vinstutdelande bolag alternativt ett bolag med begränsad vinstutdelning klart framgå av bolagets firma eller i anslutning till firman. Utredningen föreslår därför att bolagets firma skall åtföljas av beteckningen (ivu) för icke-vinstutdelande aktiebolag alternativt (bvü) för aktiebolag med begränsad vinstutdelning samt att beteckningen alltid skall anges. Vidare skall beteckningen förbehållas denna nya form av aktiebolag och får således inte förekomma hos andra privata aktiebolag eller hos publika aktiebolag. Enligt uppgift från PRV förekommer bokstavskombinationen ivu idag endast i tre registreringar (en enskild firma, ett aktiebolag och ett varumärke). Bokstavskombinationen bvü är inte registrerad för närvarande. Det är således endast ett fåtal företag som berörs av att beteckningarna (ivu) respektive (bvü) införs, varför några specialbestämmelser för dessa fall inte torde vara nödvändiga.

7.14 Skadestånd, återbäringskyldighet och andra sanktioner

Utredningens bedömning: Det behövs inte några särbestämmelser om skadestånd, återbäringskyldighet, straff eller vite.

Om stiftares, styrelseledamots, verkställande direktörs samt revisors och aktieägars skadeståndsansvar finns bestämmelser i 15 kap. ABL. Dessa bestämmelser är generellt utformade och medför skadeståndsansvar för personen i fråga för skada som den personen tillfogat bolaget. Bestämmelserna täcker således även de skadestånds-

anspråk som kan tänkas bli aktuella vid brott mot de särskilda bestämmelser som föreslås gälla för den nya formen av aktiebolag. Några ytterligare skadeståndsbestämmelser behövs enligt utredningens mening därför inte.

Bestämmelser om återbäringsskyldighet till bolaget finns i 12 kap. 5 § ABL, vari bl.a. anges att om utbetalning sker till aktieägare i strid mot ABL kan aktieägaren under vissa förutsättningar vara skyldig att till bolaget återbära vad han uppburit. För brist som uppkommer vid återbäringen svarar enligt andra stycket samma lagrum de som bl.a. medverkat till beslutet om utbetalningen eller verkställandet av densamma. Dessa bestämmelser är så utformade att de även kommer att vara tillämpliga på förfaranden som strider mot vinstutdelningsbegränsningen i den nya aktiebolagsformen. Ytterligare bestämmelser i den delen krävs därför inte.

Bestämmelser som straff och vite återfinns i 19 kap. ABL. Fråga uppkommer om det finns skäl att inom ramen för ABL straffbelägga förfaranden som strider mot de nya särskilda bestämmelser som föreslås för den nya formen av aktiebolag. Vid en sammankomst med företrädare för de sammanslutningar som utredningen vänt sig till för synpunkter framfördes samfällt den åsikten att skadeståndsansvar för den som handlar felaktigt i kombination med återbäringsskyldighet till bolaget av de felaktigt överförda medlen är de enda former av sanktioner som behövs. Utredningen delar den uppfattningen. Om den nya formen av aktiebolag i framtiden kommer att vara en förutsättning för erhållande av offentliga medel eller godkännande av driften av viss verksamhet eller liknande, kan det inte uteslutas att en form av reaktion vid brott mot de särskilda bestämmelser som tar sikte på vinstutdelningsbegränsningen skulle kunna vara indraget tillstånd eller återbetalning av erhållna statliga medel etc. Det kan i ett sådant läge diskuteras vilken myndighet som lämpligen bör ha att ta ställning till den sortens reaktioner. En sådan diskussion ligger dock utanför denna utrednings uppdrag. Med hänsyn till att bestämmelserna i ABL gäller för samtliga aktiebolag oavsett inom vilket område de bedriver sin verksamhet, anser utredningen att det för närvarande inte finns skäl att föreslå ytterligare sanktionsbestämmelser i ABL.

7.15 Överklagande

Utredningens bedömning: Det behövs inte några särbestämmelser om överklagande.

Redan idag är det rätten som beslutar om likvidation av aktiebolag under vissa förutsättningar, se 13 kap. 11 och 16 §§ ABL. I dessa fall gäller beträffande handläggningen vid rätten dels specialbestämmelsen i 13 kap. 24 § ABL om kungörande etc., dels lagen (1996:242) om domstolsärenden, i vilken det finns bestämmelser om överklagande. Det har inte framkommit någon anledning till varför den föreslagna nya bestämmelsen om tvångslikvidation skall avvika från den reglering som gäller för överklagande av domstols beslut om likvidation. Några speciella bestämmelser om överklagande krävs alltså inte i den delen.

Vad avser möjligheterna att överklaga PRV:s beslut om att vägra registrering i enlighet med den föreslagna bestämmelsen i 20 kap. 3 § ABL, så täcks denna av gällande reglering i 18 kap. 4 § ABL. Någon särskild bestämmelse krävs således inte.

8 EG-rättsliga aspekter på den nya aktiebolagsformen

8.1 Diskrimineringsförbud och etableringsfrihet

I Romfördragets (i dess senaste lydelse) artiklar 42–48 regleras etableringsrätten inom den Europeiska Unionen. Av artikel 42 framgår att etableringsfriheten inom EU skall innefatta rätt att starta och utöva verksamhet som egenföretagare samt rätt att bilda och driva företag på de villkor som etableringslandets lagstiftning föreskriver för egna medborgare. Enligt artikel 45 och 46 skall bestämmelserna inte omfatta verksamhet som hos medlemsstaten är förenad med utövandet av offentlig makt eller avse regler grundade på allmän ordning, säkerhet eller hälsa. Dessa undantag skall tolkas snävt (EU-Karnov, Molde mfl. Forlaget Thomsen A/S 2001). Bolag som bildats i överensstämmelse med en medlemsstats lagstiftning och som har sitt säte, sitt huvudkontor eller sin huvudsakliga verksamhet inom gemenskapen skall enligt artikel 48 vid tillämpningen av bestämmelserna likställas med fysiska personer som är medborgare i medlemsstaten. Med bolag avses enligt samma artikel bolag enligt civil- eller handelslagstiftning inbegripet kooperativa sammanlutningar samt andra offentligrättsliga eller privaträttsliga juridiska personer, med undantag av sådana som inte drivs i vinstsyfte. Kretsen av bolag som omfattas av artikeln skall tolkas vidsträckt och det är varje medlemslands nationella regler som avgör vilka enheter som har status såsom juridisk person (EU-Karnov).

Fråga uppkommer då vad som avses med ”inte drivs i vinstsyfte”. I den engelska versionen används uttrycket ”non-profit-making”, i den tyska ”die keinen Erwerbszweck verfolgen” och i den franska ”qui ne poursuivent pas de but lucratif”. Litteraturen på området är sparsam. I den danska kommentaren EU-Karnov anförs att kretsen av juridiska personer som inte omfattas av artikel 48 är snävt begränsad till rena non-profit organisationer som arbetar med exempelvis politiska, religiösa eller kulturella mål under förutsättning att de inte utövar ekonomisk aktivitet. Om de utövar ekonomisk verk-

samhet torde de dock ingå i kretsen av juridiska personer som omfattas av bestämmelserna enligt artikel 48. Samma synsätt framkommer i avhandlingen ”Binnenmarkt und Diskriminierungsverbot – unter besonderer Berücksichtigung der Situation nicht-staatlicher Handlungseinheiten“ av Margit Hintersteiner (1999), som menar att då det förekommer utövande av ekonomisk verksamhet, även om den är av underordnad betydelse i förhållande till den huvudsakliga icke-vinstsyftande verksamheten, så är den juridiska personen att hänföra till kretsen av personer som omfattas av etableringsfriheten i artikel 48.

Det sagda torde innebära att den nya formen av aktiebolag, som är aktuell i denna utredning, får anses omfattas av reglerna om etableringsfrihet i artiklarna 42–48. Såvitt kan bedömas utgör inte införandet av denna nya aktiebolagsform i sig något hinder avseende etableringsfriheten så länge det inte för bolagsbildningen uppställs särskilda krav på bolagsmännens nationalitet eller liknande.

Hur det ställer sig med den nya bolagsformen och EG-rätten om svenska myndigheter i framtiden beslutar att knyta möjligheterna till tillstånd för viss verksamhet eller erhållande av offentliga bidrag endast till verksamhet som bedrivs i den nya bolagsformen kan diskuteras ur flera perspektiv.

EG-domstolen har i flera domar uttalat sig om etableringsfriheten och kraven på likabehandling. I en dom av den 5 december 1989 i mål C-3/88 mellan Europeiska gemenskapernas kommission mot Italien slog domstolen fast att principen om likabehandling inte enbart förbjuder öppen diskriminering grundad på nationalitet utan även alla former av dold diskriminering som, genom tillämpning av särskiljande kriterier, faktiskt leder till samma resultat. Målet gällde frågan om Italien vid upphandling kunde kräva att rätten att ingå avtal med den italienska staten om att utarbeta ett datasystem för den offentliga förvaltningens räkning skulle förbehållas bolag som direkt eller indirekt till övervägande del eller helt ägdes av staten eller den offentliga sektorn. Domstolen fann bl.a. att ett sådant krav visserligen inte gjorde åtskillnad mellan italienska och utländska bolag, men att kravet huvudsakligen gynnade italienska bolag, varför det stred mot diskrimineringsförbudet.

Även konkurrensrättsliga frågeställningar, under vilka frågor om statsstöd hänförs, kan uppkomma.

Statligt stöd behandlas i artiklarna 87–89 i Romfördraget. Enligt artikel 87 (1) är stöd som ges av en medlemsstat eller med hjälp av statliga medel, av vilket slag det än är, som snedvrider eller hotar att

snedvrida konkurrensen genom att gynna vissa företag eller viss produktion, oförenligt med den gemensamma marknaden i den utsträckning det påverkar handeln mellan medlemsstaterna. Begreppet statsstöd är vidsträckt och omfattar åtgärder där myndigheter (oavsett om de är statliga, regionala eller kommunala) på ett eller annat sätt försöker att favorisera vissa verksamheter i förhållande till andra verksamheter. (EU-ret, Claus Gulmann m.fl, 3 udgave, Jurist- og Økonomforbundets Forlag 1995). Enligt fastslagen praxis omfattar begreppet statsstöd inte enbart positiva förmåner såsom direkta tillskott, räntefria lån, lån med fördelaktig ränta och statliga garantier utan också åtgärder som på olika sätt underlättar de bördor som normalt belastar en verksamhets budget och därigenom, utan att vara tillskott i ordets egentliga mening, har samma verkningar. Av rättspraxis från EG-domstolen kan utläsas att syftet med artikel 87 är att hindra att samhandeln mellan medlemsländerna påverkas av fördelar som möjliggörs av offentliga myndigheter och som under olika former medför eller hotar att medföra att konkurrensvillkoren ändras till fördel för vissa verksamheter eller produktioner. Det avgörande är om den verksamhet som åtnjuter statlig fördel uppnår en ekonomisk fördel som den inte skulle uppnått under sedvanliga marknadsekonomiska betingelser. När det gäller regelrätta investeringar från statens sida skall dessa bedömas utifrån den s.k. marknadsekonomiska investeringsprincipen, som går ut på att i den mån en förnuftig privat marknadsinvestering skulle ha gjort en motsvarande investering så är den inte att anse som statsstöd enligt artikel 87 (EU-Karnov). Av andra och tredje styckena i artikel 87 framgår under vilka förutsättningar statligt stöd inte skall anses otillåtet. Dessa förutsättningar synes inte omfatta de tänkta användningsområdena för den nya formen av aktiebolag.

När det gäller hälsovårdsområdet har EG-domstolen i en dom av den 17 juni 1997 mellan Sodemare SA m.fl. mot Regione Lombardia (Italien) i mål C-70/95 tagit ställning till frågan om en medlemsstat kan kräva att endast företag som drivs utan vinstsyfte skall ha rätt att verka inom medlemsstatens socialförsäkringssystem eller om ett sådant krav strider mot EG-rätten. EG-domstolen konstaterade i domen bl.a. att gemenskapsrätten inte inkräktar på medlemsstaternas behörighet att utforma sina sociala trygghetssystem. När det gällde frågan om kravet på icke vinstsyfte för privata aktörer konstaterade EG-domstolen vidare att en medlemsstat får kräva att de privata operatörer som skall utföra socialvårdstjänster under-

kastas villkoret att de skall verka utan vinstsyfte, om aktörerna vill få kostnaderna för tjänsterna ersatta av de offentliga myndigheterna. Däremot får inte ett bolag med vinstsyfte från annan medlemsstat försättas i en situation som faktiskt eller rättsligt är mindre gynnsam än den situation som gäller för bolag med vinstsyfte i värdstaten. Artiklarna 52 och 58 i fördraget (artiklarna 43 och 48 efter senaste ändringarna) utgör således inte hinder för en medlemsstat att endast tillåta privata aktörer som verkar utan vinstsyfte att delta i genomförandet av statens socialtjänstsystem. EG-domstolen uttalade sig dock inte i frågan om medlemsstaten har rätt att ge offentlig ersättning endast till verksamhet som bedrivs i en viss, nationell associationsform.

Sammanfattningsvis verkar det som att för det fall svenska myndigheter i framtiden kommer att knyta tillstånd till viss verksamhet eller möjligheterna att erhålla offentliga bidrag o.dyl. till att verksamheten bedrivs i den nya formen av aktiebolag kan sådana villkor eventuellt komma i konflikt med EG-rättens grundprinciper. Frågeställningen torde behöva belysas ytterligare i senare utredningsarbete.

8.2 EG-rätten i övrigt

Utredningens förslag till ny form av aktiebolag avviker från vad som annars gäller för aktiebolag endast i den utsträckning som krävs för att bibehålla ett skydd mot att aktiebolagets tillgångar och överskott kommer andra än bolaget till godo i vidare mån än vad som följer av de nya bestämmelserna i kapitel 20 i ABL. Den nya bolagsformen skall existera vid sidan av publika aktiebolag och sedvanliga privata aktiebolag. Den befintliga lagstiftningen om aktiebolag är anpassad till det EG-rättsliga bestämmelserna. Enligt utredningens mening kommer inte införandet av de föreslagna specialbestämmelserna om den nya aktiebolagsformen att strida mot den gällande EG-rättsliga regleringen.

9 Den nya aktiebolagsformen i förhållande till andra associationsformer

9.1 Fördelar och nackdelar med den nya aktiebolagsformen

Den nya aktiebolagsform som föreslås kännetecknas av att aktiebolagets tillgångar och eventuella överskott i bolaget till övervägande del skall användas inom bolaget för dess konsolidering och utveckling av verksamheten. Åtskilliga bestämmelser har föreslagits som på ett för aktiebolag ingripande sätt bl.a. reglerar möjligheterna till överföring av värden från bolaget till andra. Registreringsmyndigheten, dvs. PRV, åläggs ytterligare kontrollfunktioner bl.a. i samband med bolagets registrering. Revisorns roll har stärkts i jämförelse med vad som gäller för andra aktiebolag. Utredningen har också föreslagit att för aktiebolag av den nya bolagsformen skall efter dess firma anges en särskild beteckning som utvisar aktiebolagets speciella karaktär. Sammantaget medför dessa bestämmelser att en viss form av ”garantistämpel” kommer att åvila de aktiebolag som registrerats som ett aktiebolag av den nya formen, och de kommer att bli lätt igenkännbara. Detta kan förväntas skapa en särskild image, som har en goodwill-effekt. Då den nya bolagsformen enligt direktiven till utredningen är tänkt att användas främst inom områdena skola, vård och omsorg, dvs. områden där många verksamheter till stora delar finansieras genom offentliga medel, torde det ur skattebetalarnas synvinkel vara positivt att bolagsformen i sig är en form av garanti för att de offentliga medlen stannar inom verksamheten som sådan. Även för privata intressenter, som av icke-kommersiella skäl önskar bidra till verksamheterna i fråga, kan det vara av betydelse att veta att bolagsformen inte möjliggör för ägarna att använda de tillskjutna medlen för annat än verksamheten i sig.

En fråga som inställer sig då man diskuterar externa privata intressenter och tillskjutande av medel från dessa är om finansieringsmöjligheterna för de nya aktiebolagen avsevärt försvåras genom vinstutdelningsbegränsningen. Rent affärsmässigt torde erhållande

av lån etc. inte nämnvärt påverkas av bolagsformen som sådan då långgivaren bedömer kreditvärdigheten utifrån många olika kriterier. Den nya bolagsformen avviker inte från andra aktiebolag vad avser hur verksamheten bedrivs. Däremot är det möjligen så att de aktieägare som valt att låta aktiebolaget bli ett aktiebolag av den nya formen kan antas ha visat att deras främsta intresse inte är att driva verksamheten för egen vinning utan för verksamheten som sådan. Detta kan i sin tur medföra att långgivare m.fl. kan förvänta sig en varaktighet i verksamheten.

Finansieringsmöjligheterna från aktieägarnas sida är en annan aspekt. Den spontana reaktionen från flertalet av de aktörer som idag är verksamma inom de områden som är tänkta för den nya bolagsformen är ”vem vill investera i aktiebolag om man inte får någon vinstutdelning”. I fråga om icke-vinstutdelande aktiebolag är någon vinstutdelning till aktieägarna inte alls aktuell och vid bolagets likvidation får de endast tillbaka vad de tillskjutit bolaget. Att investera i ett aktiebolag av denna modell torde vara intressant i samma utsträckning som det idag är intressant att bidra ekonomiskt till exempelvis ideella föreningars verksamhet. Om aktieägarna i bolaget är samma personer som faktiskt driver verksamheten som anställda eller är samma personer som är verksamhetens brukare, finns det således annat än ekonomiska intressen som är drivkraften bakom deras engagemang. För dessa personer innebär den nya bolagsformen att valmöjligheterna när det gäller på vilket sätt verksamheten skall bedrivas utökas med ännu en associationsform, vilket inte torde vara negativt. Beträffande aktiebolag med begränsad vinstutdelning ställer sig saken delvis annorlunda. Aktieägarna i denna bolagsform kan inte förvänta sig vinstutdelning på samma nivå som i vanliga aktiebolag. Utredningens förslag till vad som skall anses vara skälig utdelning, dvs. statslåneräntan plus en procentenhet multiplicerad med tillskjutet kapital, innebär en relativt säker investering sett i ett längre perspektiv. Som nämnts tidigare finns det andra drivkrafter bakom investering i verksamheter inom områdena skola, vård och omsorg än de rent ekonomiska. Modellen med begränsad vinstutdelning kan förväntas öppna möjligheter för personer som inte har ekonomisk vinning som huvuddrivkraft, men som ändå vill uppnå en avkastning på insatt kapital som i vart fall inte kan förväntas understiga vad man skulle ha erhållit om pengarna i stället satts in på bankkonto (under förutsättning att verksamheten går bra, men det är ett risktagande vid all investering i aktiebolag oavsett bolagets form).

Utredningens båda alternativa förslag till ny form av aktiebolag är likartat utformade. Den avgörande skillnaden mellan de båda modellerna är möjligheterna till vinstutdelning. Det är möjligt att bestämmelserna om icke-vinstutdelande aktiebolag kan uppfattas som enklare och mer lättanvända än bestämmelserna kring aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

9.2 Den nya aktiebolagsformen och befintliga strukturer

Enligt utredningens direktiv skall utredningen underlätta den nya aktiebolagsformens införlivande i befintliga strukturer. Som framgått av tidigare avsnitt är det inte ovanligt att verksamheter inom områdena skola, vård och omsorg idag bedrivs i olika associationsformer, som ingår i olika strukturer. En utgångspunkt för utredningen har, som nämnts tidigare, varit att den nya aktiebolagsformen i så liten utsträckning som möjligt skall avvika från vad som gäller för övriga aktiebolag. Endast bestämmelser som tar sikte på att bibehålla aktiebolagets tillgångar och överskott samt motverka missbruk av syftet med dessa bestämmelser avviker från vad som annars gäller för svenska aktiebolag. I möjligaste mån kommer således den nya aktiebolagsformen att verka på samma villkor som övriga aktiebolag, vilket enligt utredningens mening är av vikt för att upprätthålla konkurrensneutralitet mellan olika associationsformer.

Som framgår av avsnitt 7.10 om koncernförhållanden kommer aktiebolag av den nya formen att kunna ingå i koncerner med såväl andra aktiebolag, oavsett form, som andra associationsformer. Emellertid har utredningen funnit nödvändigt att för aktiebolag av den nya formen begränsa möjligheterna att lämna koncernbidrag.

För sådana associationer, bl.a. vissa ideella föreningar, stiftelser och registrerade trossamfund, som åtnjuter vissa skattelättnader uppkommer redan idag skattemässiga konsekvenser om näringsverksamheten inte bedrivs i egen regi. Vilka skatterättsliga följder som uppkommer om dessa associationer i framtiden driver sin verksamhet i den nya aktiebolagsformen ligger utanför denna utrednings uppdrag att analysera.

Utredningen har inte funnit skäl att föreslå särskilda regler för att underlätta för ett aktiebolag att ombildas till ett aktiebolag av den nya formen (se avsnitt 7.12). Av främst konkurrensskäl kan det, i vart fall så länge den nya aktiebolagsformen är frivillig och

utgör en associationsform bland andra, inte komma i fråga att avvika från de bestämmelser som gäller om aktiebolagsbildande i de fall man önskar ombilda en annan juridisk person till ett aktiebolag av den nya formen. I den mån det anses lämpligt att över huvud taget gynna övergången till en viss associationsform genom speciella bestämmelser, bör dessa avse bestämmelser i andra lagar än ABL. Huruvida frågan kommer i annat läge för det fall det i framtiden införs inskränkningar i möjligheterna att erhålla offentliga medel eller få tillstånd till viss verksamhet om inte verksamheten bedrivs i form av ett aktiebolag av den nya formen, låter sig lämpligen utredas i en senare utredning. Att föreslå lättnader i skattehänseende eller andra liknande avseenden faller enligt utredningens mening utanför det nuvarande uppdraget.

9.3 Incitament för att göra den nya aktiebolagsformen attraktiv

Enligt utredningens direktiv skall övervägas vilka civilrättsliga särregler som kan behövas för att göra den nya aktiebolagsformen attraktiv. Som utredningen uppfattat direktiven ligger det således utanför utredningens uppdrag att föreslå ändringar i såväl skattelagstiftningen som lagen om offentlig upphandling. Emellertid anknyter frågorna om incitament för den nya bolagsformens attraktivitet till dessa områden.

Som framgått av de utrikes studiebesök som gjorts, är det i utlandet vanligt att donationer till och investeringar i associationsformer som saknar vinstintressen medför skattelättnader för givarna. Företrädare för de sammanslutningar som utredningen fått synpunkter från har uppgivit att en sådan ordning skulle kunna vara en möjlighet för att få den nya bolagsformen attraktiv. För att konkurrensneutralitet mellan de olika associationsformerna skall kunna upprätthållas har man dock påpekat att en sådan bestämmelse bör knytas till själva verksamheten som sådan och inte till associationsformen.

Ett annat problem som också lyfts fram är de korta avtalstider som oftast gäller vid den offentliga upphandlingen. Att bilda aktiebolag för att driva en verksamhet under exempelvis två år med något års förlängning är i sig ett risktagande, och om aktiebolaget dessutom är ett med vinstutdelningsbegränsning, kan det bli ännu svårare än idag att efter den tidens utgång, om ny entreprenad inte erhålls, övergå till att driva annan verksamhet i samma bolag. Emellertid

har beträffande de korta avtalstiderna också framförts att de är problematiska redan idag med befintliga associationsformer, varför problemen inte uppkommer enbart för den nya bolagsformen.

Utredningen skall, som nämnts ovan, inte lämna förslag i dessa delar, men vill ändå peka på dessa problem. Om den nya bolagsformen i framtiden kommer att vara en förutsättning för att erhålla offentliga medel eller få tillstånd till bedrivande av viss verksamhet eller liknande, kan det finnas anledning att i särskild ordning titta närmare på hur lagen om offentlig upphandling, skattelagstiftningen m.fl. lagar överensstämmer med förutsättningarna för bedrivande av verksamhet i den nya formen av aktiebolag.

När det gäller civilrättsliga särregler som leder till att den nya bolagsformen blir attraktiv har utredningen svårt att se vad sådana bestämmelser skulle kunna innebära om man samtidigt vill bibehålla konkurrensneutralitet mellan olika associationsformer, vilket utredningen anser viktigt. De föreslagna bestämmelserna om den nya bolagsformen i ABL är enligt utredningens uppfattning utformade på så sätt att aktiebolag av den nya formen i så liten utsträckning som möjligt skall avvika från andra privata aktiebolag. De särregler som föreslås har till syfte att dels se till att bolagets tillgångar och eventuella överskott stannar kvar inom bolaget för dess konsolidering och utveckling, dels förhindra missbruk av bolagsformen. Att bolagsformen inte avviker mera från vanliga aktiebolag är enligt utredningens mening i sig gynnande för bolagsformen, eftersom bestämmelserna om aktiebolag är väl inarbetade i det svenska rättsmedvetandet och flertalet aktörer på marknaderna är väl införstådda med regelverket. Några andra civilrättsliga särregler föreslås således inte av utredningen.

10 Genomförandet och konsekvensanalys

10.1 Ikraftträdande

Utredningen har i enlighet med direktiven föreslagit en ny form av aktiebolag i två olika modeller: en modell med ingen vinstutdelning alls till aktieägarna och en modell med begränsad vinstutdelning. Som nämnts i betänkandets inledande kapitel har utgångspunkten för utredningen varit att den nya bolagsformen, precis som övriga associationsformer, skall vara frivillig och öppen för alla som vill använda sig av den för att driva sin verksamhet, men att den skall vara särskilt lämpad för användning inom områdena vård, skola och omsorg.

Den nya bolagsformen medför konsekvenser för PRV i samband med dels registreringen av den nya formen av aktiebolag, dels kontrollen av efterlevnaden av bestämmelserna om vinstutdelningsbegränsning och möjligheterna till tvångslikvidation av bolaget. Även revisorerna får enligt utredningens förslag delvis utökade uppgifter. Detta innebär att bestämmelserna om den nya aktiebolagsformen enligt utredningens mening inte bör träda i kraft förrän myndigheter och näringsliv haft skälig tid att vidta förberedande åtgärder.

Enligt utredningens förslag skall vanliga aktiebolag kunna ombildas till aktiebolag av den nya formen. Några övergångsbestämmelser synes inte behövas.

10.2 Konsekvenser

10.2.1 Analys enligt förordningen (1998:1820) om särskild konsekvensanalys av reglers effekter för små företags villkor

Till utredningen har, såsom angivits i det inledande avsnittet, knutits experter från flera myndigheter. Utredningen har vidare inhämtat synpunkter från företrädare för olika sammanslutningar som driver privat verksamhet inom skola, vård och omsorg. Det förslag till ny aktiebolagsform som förs fram i betänkandet har utformats med beaktande av de synpunkter som sålunda framförts.

Utredningen om icke-vinstutdelande aktiebolag har enligt direktiven haft i uppdrag att ta fram två modeller av en ny aktiebolagsform, i vilken den ena modellen aktiebolaget inte alls skall kunna dela ut vinst till aktieägarna och i vilken den andra modellen aktiebolaget skall tillåtas dela ut viss begränsad vinst. Av direktiven framgår också att vinstutdelningsbegränsningen skall framgå av bolagsordningen för bolaget ifråga. Alternativet att inte alls införa bestämmelser om vinstutdelningsbegränsning för aktiebolag har således inte ingått i utredningens uppdrag. Det bör anmärkas att det redan idag finns möjlighet för aktiebolag att i bolagsordningen ange att vinstutdelningen till aktieägarna skall vara begränsad. En sådan föreskrift i bolagsordningen kan dock ändras genom beslut på bolagsstämman, se avsnitt 2.1.

Utredningen har, som nämnts i tidigare avsnitt, uppfattat direktiven på så sätt att utgångspunkten för denna utredning skall vara att bolagsformen är frivillig. Den nya aktiebolagsformen är enligt direktiven i första hand tänkt att komma till användning inom områdena skola, vård och omsorg. Utredningen har dock valt att inte begränsa verksamhetsområdena för den nya aktiebolagsformen, utan i stället låta den stå öppen för alla som vill använda sig av den. Detta medför att det är vanskligt att uppskatta hur många aktiebolag som kan tänkas bli berörda av den nya bolagsformen. Företrädare för näringslivet har till utredningen uttalat skepsis om behovet av den tänkta bolagsformen, vilket antyder att den nya formen av aktiebolag inte kommer att användas i någon större skala. Vidare är det osäkert om myndigheterna i framtiden kan tänkas att inom områdena skola, vård och omsorg ställa upp som villkor att verksamheten bedrivs i den nya aktiebolagsformen för att den skall få erforderliga tillstånd eller komma i åtnjutande av offentliga medel.

Skulle sådana krav uppställas, kan man förmoda att antalet aktiebolag av den nya formen kommer att bli relativt högt inom de sektorer som berörs. Ett val för de berörda blir i så fall antingen att lägga över befintlig verksamhet i ett nybildat aktiebolag av den nya formen eller att avveckla tidigare verksamhet för att starta på nytt i ett aktiebolag av den nya formen. Denna och andra följer av en sådan ordning ligger emellertid inte inom denna utrednings uppdrag, utan får bedömas i samband med närmare utredning om konsekvenserna av att anvisa viss företagsform för vissa specifika verksamheter.

Utredningens förslag medför att den som vill starta en verksamhet kommer att ha ytterligare en bolagsform att välja på. Den nya aktiebolagsformen bygger till väsentliga delar på samma bestämmelser som gäller för vanliga aktiebolag men, som framgår av kapitel 7, är vissa specialregler oundvikliga för att upprätthålla den begränsade vinstutdelningen. Emellertid är dessa specialbestämmelser inte av så komplicerad karaktär att presumtiva företagare kommer att ha behov av juridisk rådgivning inför valet av associationsform på grund av den nya bolagsformen i större omfattning än vad de har idag inför valet av associationsform.

Under bolagets bestånd innebär det föreslagna lagförslaget att revisorns roll stärks genom att revisorn har något fler granskningsuppgifter samt en självständig roll att rapportera eventuella oegentligheter hänförliga till vinstutdelningsbegränsningarna. Detta kan för företagens del innebära något ökade revisorskostnader. Vad avser kostnader i övrigt hänförliga till den nya bolagsformen torde dessa begränsas till möjligen en något högre ansökningsavgift hos PRV i samband med registreringen av bolaget.

Utredningen bedömer inte att det kommer att medföra ökad tidsåtgång att bedriva verksamhet i den nya aktiebolagsformen jämfört med att bedriva verksamhet i redan befintliga aktiebolag.

Om befintlig verksamhet i framtiden kommer att, av en eller annan anledning, tvingas in i den nya bolagsformen uppkommer givetvis kostnader i samband med sådan omläggning. Emellertid ingår det i inte i denna utrednings uppdrag att överväga om viss verksamhet *skall* bedrivas i den nya aktiebolagsformen. En närmare analys av kostnaderna och effekterna av en sådan eventuell framtida reglering torde därför få göras i samband med att förutsättningarna för regleringen utreds.

Kontrollen av efterlevnaden av de speciella bestämmelserna om begränsad vinstutdelning ankommer på revisorn och PRV. Närmare

om detta i avsnitt 7.11. Några åtgärder som kan upplevas som särskilt belastande för små företag torde inte föreligga i den delen.

10.2.2 Konsekvenser för staten

PRV är registreringsmyndighet för aktiebolag. Det ankommer redan idag på myndigheten att inför registreringen av aktiebolag granska bolagets bolagsordning samt även att i vissa fall ta ställning till tvångslikvidation av bolaget. Den nya aktiebolagsformen innebär att PRV kommer att få något utökade uppgifter i dessa avseenden. Det kan antas att dessa extra uppgifter kommer att medföra en viss ökad kostnad för PRV. Den del av PRV:s verksamhet som avser registrering av aktiebolag och till detta hörande frågor är idag avgiftsfinansierad och avsikten är att PRV skall erhålla full kostnadstäckning genom avgifterna. Med hänsyn härtill innebär de något ökade kostnaderna för PRV:s räkning att avgifterna till PRV i samband med bolagets registrering eventuellt kan behöva ses över. Några ökade kostnader för statens vidkommande bedöms inte uppkomma med anledning av utredningens förslag.

11 Författningskommentar

11.1 Ändringar i aktiebolagslagen

1 kap 2 §

Aktiebolag är privat aktiebolag eller publikt aktiebolag. *Privat aktiebolag kan registreras som icke-vinstutdelande aktiebolag.* Denna lag gäller för samtliga aktiebolag, om inte annat föreskrivs.

Alternativt

Aktiebolag är privat aktiebolag eller publikt aktiebolag. *Privat aktiebolag kan registreras som aktiebolag med begränsad vinstutdelning.* Denna lag gäller för samtliga aktiebolag, om inte annat föreskrivs.

I paragrafen slås fast att det finns två bolagskategorier, nämligen privat aktiebolag och publikt aktiebolag. Den tillagda bestämmelsen innebär att en ny form av privat aktiebolag införs. Ett sådant aktiebolag skall registreras särskilt som ett aktiebolag av den nya formen. De närmare övervägandena kring varför den nya formen av aktiebolag bara skall omfatta privata aktiebolag finns i avsnitt 7.2. Närmare bestämmelser om den nya bolagsformen finns i kapitel 20. Bestämmelserna i 20 kap. liksom den nya undantagsregeln i 1 kap. 4 § tredje stycket ABL omfattar endast sådana aktiebolag som registreras med vinstutdelningsbegränsning. Redan idag finns möjlighet att begränsa vinstutdelningen genom särskilda bestämmelser i bolagsordningen (jfr 12 kap. 1 § tredje stycket ABL). En sådan bestämmelse kan dock ändras genom ett sedvanligt bolagsstämmbeslut till skillnad från vad som skall gälla för den nya formen av aktiebolag. Denna möjlighet finns alltjämt kvar. Den nya aktiebolagsformen skall ses som ett ytterligare alternativ i de fall man vill garantera att aktieägarna inte skall kunna ändra vinstutdelningsbegränsningen.

1 kap. 4 §

Ett privat aktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag får inte genom annonsering söka sprida aktier eller teckningsrätter i bolaget eller av bolaget utgivna skuldebrev eller optionsbevis.

Ett bolag eller en aktieägare som avses i första stycket får inte heller på annat sätt söka sprida i första stycket angivna värdepapper genom att erbjuda fler än 200 personer att teckna eller förvärva värdepappren. Detta gäller dock inte om erbjudandet riktar sig enbart till en krets som i förväg har anmält intresse av sådana erbjudanden och antalet utbudna poster inte överstiger 200.

Begränsningarna i första och andra styckena gäller inte erbjudanden som avser överlåtelse till högst tio förvärvare. *Begränsningarna gäller inte heller för icke-vinstutdelande aktiebolag.*

I första stycket angivna värdepapper som har givits ut av ett privat aktiebolag får inte bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats.

Alternativt

Ett privat aktiebolag eller en aktieägare i ett sådant bolag får inte genom annonsering söka sprida aktier eller teckningsrätter i bolaget eller av bolaget utgivna skuldebrev eller optionsbevis.

Ett bolag eller en aktieägare som avses i första stycket får inte heller på annat sätt söka sprida i första stycket angivna värdepapper genom att erbjuda fler än 200 personer att teckna eller förvärva värdepappren. Detta gäller dock inte om erbjudandet riktar sig enbart till en krets som i förväg har anmält intresse av sådana erbjudanden och antalet utbudna poster inte överstiger 200.

Begränsningarna i första och andra styckena gäller inte erbjudanden som avser överlåtelse till högst tio förvärvare. *Begränsningarna gäller inte heller för aktiebolag med begränsad vinstutdelning.*

I första stycket angivna värdepapper som har givits ut av ett privat aktiebolag får inte bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats.

Den nya formen av aktiebolag är privata aktiebolag. Som anförts i avsnitt 7.2 kan det antas att den nya aktiebolagsformen kommer att komma till användning inom verksamhetsområden med många intressenter. Det framstår som lämpligt att hela kretsen av intressenter också skall kunna förvärva aktier m.m. i bolaget. Begränsningarna i första och andra styckena i lagrummet att bjuda ut aktier eller värdepapper skall därför inte gälla den nya formen av privata aktiebolag med vinstutdelningsbegränsning. Dock får aktierna i ett aktiebolag av den nya formen, liksom aktier i andra privata aktie-

bolag, inte bli föremål för handel på börs eller annan organiserad marknadsplats.

20 kap. Icke-vinstutdelande aktiebolag alt. Aktiebolag med begränsad vinstutdelning

Inledande bestämmelse

1 §

I detta kapitel finns bestämmelser om icke-vinstutdelande aktiebolag. Om inte annat anges gäller bestämmelserna i detta kapitel utöver vad som föreskrivs i övrigt i denna lag.

Alternativt

I detta kapitel finns bestämmelser om aktiebolag med begränsad vinstutdelning. Om inte annat anges gäller bestämmelserna i detta kapitel utöver vad som föreskrivs i övrigt i denna lag.

Bestämmelserna i detta kapitel gäller endast sådana aktiebolag som skall registreras som den nya formen av aktiebolag. I kapitlet finns de särskilda bestämmelser som skall gälla bara för dessa aktiebolag. Bestämmelserna gäller utöver vad som föreskrivs i lagen i övrigt om privata aktiebolag.

Aktiebolag, som i sin bolagsordning har föreskrivit begränsad vinstutdelning i enlighet med vad som gäller enligt 12 kap. 1 § tredje stycket ABL och som således inte skall registreras som ett aktiebolag av den nya formen, omfattas inte av bestämmelserna i detta kapitel.

Aktiebolags bildande

2 §

I bolagsordningen skall anges

- 1. att bolaget skall vara ett icke-vinstutdelande aktiebolag, samt*
- 2. hur överskottet i bolaget skall skiftas vid bolagets likvidation, varvid bestämmelserna i 9 § skall beaktas.*

Om bolagets firma inte innehåller orden icke-vinstutdelande aktiebolag skall i bolagsordningen anges beteckningen (ivu) efter firman.

Alternativt

I bolagsordningen skall anges

- 1. att bolaget skall vara ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning och högsta tillåtna vinstutdelning, vilken inte får överstiga vad som anges i 6 §, samt*
- 2. hur överskottet i bolaget skall skiftas vid bolagets likvidation, varvid bestämmelserna i 9 § skall beaktas.*

Om bolagets firma inte innehåller orden aktiebolag med begränsad vinstutdelning skall i bolagsordningen anges beteckningen (bv) efter firman.

Ett beslut om att ändra högsta tillåtna vinstutdelning fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kap. om beslut om ändring i bolagsordningen. Innebär beslutet att aktieägarnas rätt till vinstutdelning begränsas är beslutet dock giltigt endast om det har biträtts av samtliga aktieägare som är närvarande vid stämman och dessa tillsammans företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget.

Bestämmelser om bolagsordning och registrering har behandlats i avsnitt 7.3. Bestämmelsen anknyter till vad som gäller idag för aktiebolag enligt 2 kap. 4 § ABL. För aktiebolag som valt att begränsa vinstutdelningen skall detta anges i bolagsordningen och då skall även anges vad som skall ske med överskottet vid likvidation (jfr 2 kap. 4 § första stycket 3 punkten och 12 kap. 1 § tredje stycket ABL). För den nya formen av aktiebolag gäller att de i bolagsordningen klart anger att bolaget skall vara ett icke-vinstutdelande aktiebolag alternativt ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning. För aktiebolag med begränsad vinstutdelning framgår av 6 § vad som utgör högsta tillåtna vinstutdelning till aktieägarna. Då det är fråga om en högsta tillåten vinstutdelning innebär det att aktieägarna kan bestämma att vinstutdelningen i bolaget skall understiga den i lagen angivna. I bolagsordningen skall därför för dessa aktiebolag även anges högsta tillåtna vinstutdelning. Ett beslut om att ändra bestämmelsen om högsta tillåtna vinstutdelning i bolagsordningen fattas på bolagsstämman enligt sedvanliga bestämmelser i 9 kapitlet. Om beslutet innebär en försämring för aktieägarna skall beslutet fattas med den starkaste majoritet som finns i ABL, dvs. att beslutet fattas av samtliga vid bolagsstämman närvarande aktieägarna och att dessa tillsammans företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget. För icke-vinstutdelande aktiebolag, där ju ingen vinst alls skall delas ut, är detta givetvis inte aktuellt.

I bolagsordningen skall också anges hur överskottet i bolaget skall skiftas vid bolagets likvidation. Bestämmelserna i 9 § om skiftet skall därvid beaktas. Mer om detta i kommentaren till 9 §.

3 §

Hinder mot registrering som icke-vinstutdelande aktiebolag föreligger om bolagsordningen inte uppfyller kraven i 2 §.

Alternativt

Hinder mot registrering som aktiebolag med begränsad vinstutdelning föreligger om bolagsordningen inte uppfyller kraven i 2 § första och andra styckena.

Hinder mot registrering har behandlats i avsnitt 7.3.

För aktiebolag som idag avstår från vinstutdelning på grund av bestämmelse i bolagsordningen föreligger inte hinder mot registrering om inte bolagsordningen uppfyller de särskilda kraven, utan registreringsmyndigheten skall förelägga bolaget att komplettera sin ansökan och om så inte sker vägras registrering av ärendet. Eftersom den nya formen av aktiebolag med vinstutdelningsbegränsning är tänkt att vara en speciell form av aktiebolag till vilken särskilda bestämmelser är knutna, föreligger hinder mot registrering som sådant aktiebolag om inte bolagsordningen uppfyller lagens krav. Dock föreligger inte hinder mot registrering som vanligt aktiebolag under förutsättning att övriga krav enligt lagen är uppfyllda. Det får ankomma på registreringsmyndigheten, dvs. PRV, att i samband med att bolaget ansöker om registrering på lämpligt sätt erinra om möjligheten att registreras som ett vanligt aktiebolag om det finns förutsättningar för detta.

Nedsättning av aktiekapitalet

4 §

Nedsättning av aktiekapitalet får inte ske för återbetalning till aktieägarna. I övrigt skall vad som i 6 kap. stadgas om nedsättning av aktiekapitalet tillämpas för icke-vinstutdelande aktiebolag.

Alternativt

Nedsättning av aktiekapitalet får inte ske för återbetalning till aktieägarna. I övrigt skall vad som i 6 kap. stadgas om nedsättning av aktiekapitalet tillämpas för aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Nedsättning av aktiekapitalet har behandlats i avsnitt 7.9.

Nedsättning av aktiekapitalet får idag enligt 6 kap. 1 § ABL ske för följande ändamål: 1. avsättning till omedelbar täckning av förlust enligt fastställd balansräkning om inte förlusten kan täckas av fritt eget kapital, 2. återbetalning till aktieägarna, eller 3. avsättning till reservfond eller till fond att användas enligt beslut av bolagsstämman.

En utgångspunkt är att reglerna för den nya bolagsformen, oavsett modell, i så liten utsträckning som möjligt skall avvika från vad som gäller för övriga aktiebolag. En annan utgångspunkt är att tillgångar och överskott i den nya bolagsformen i möjligaste mån skall kvarstanna i bolaget för att komma verksamheten till godo och för bolagets utveckling. Aktieägarna skall därför inte kunna åstadkomma återbetalning till sig själva genom att besluta om nedsättning av aktiekapitalet. Nedsättningen av aktiekapitalet i detta syfte skall därför inte tillåtas för den nya bolagsformen. Om nedsättning av aktiekapitalet sker för förlusttäckning eller för avsättning till reservfond eller annan fond i enlighet med vad som gäller för andra aktiebolag, skall detta däremot vara tillåtet även för den nya bolagsformen.

Revision

5 §

Revisorn skall granska att bolaget inte överträtt bestämmelsen i 6 § och i revisionsberättelsen anmärka om så skett.

Revisorn skall genast sända en kopia av revisionsberättelsen till registreringsmyndigheten om revisionsberättelsen innehåller anmärkning som avses i första stycket.

Alternativt

Revisorn skall granska att bolaget inte överträtt bestämmelserna i 6 § och i revisionsberättelsen anmärka om så skett.

Revisorn skall genast sända en kopia av revisionsberättelsen till registreringsmyndigheten om revisionsberättelsen innehåller anmärkning som avses i första stycket.

I avsnitt 7.11.2 har kort redogjorts för revisorns uppgifter enligt 10 kap. ABL. Utöver dessa granskningsuppgifter skall revisorn för den nya formen av aktiebolag granska att vinstutdelning inte skett i

strid mot bestämmelsen i 6 §. Missförhållanden i detta avseende skall anmärkas särskilt i revisionsberättelsen. Aktiebolag med begränsad vinstutdelning kan i sin bolagsordning ha en snävare gräns för högsta tillåtna vinstutdelning än som anges i lagen. En överträdelse av en sådan bestämmelse skall inte, så länge bolaget hållit sig inom vinstutdelningsbegränsningen angiven i 6 §, föranleda någon särskild åtgärd från revisorn med stöd av detta lagrum. Däremot föranleder ett sådant förfarande, liksom andra överträdelser av bestämmelserna i bolagsordningen, en anmärkning av revisorn enligt 10 kap. 30 § ABL i den mån styrelsen eller VD medverkat till ett sådant beslut.

Enligt 10 kap. 33 a § ABL jämförd med 10 kap. 30 § andra stycket ABL skall revisorn genast sända kopia av revisionsberättelsen till skattemyndigheten om revisorn funnit att styrelseledamot eller VD företagit någon åtgärd eller gjort sig skyldig till någon försummelse som kan föranleda ersättningsskyldighet eller på annat sätt handlat i strid mot ABL, tillämplig lag om årsredovisning eller bolagsordningen. Mot bakgrund av den nya bolagsformens karaktär och då bolaget registrerats som ett aktiebolag med vinstutdelningsbegränsning (oavsett modell) är det lämpligt att revisorn genast skickar en kopia av revisionsberättelsen även till registreringsmyndigheten, dvs. PRV, om revisorn upptäckt att bestämmelserna i 6 § inte iakttagits. PRV har, utan särskilda bestämmelser i denna lag, möjlighet att genast låta publicera revisorsanmärkningen för allmän kännedom samt påtala för aktiebolaget i fråga att PRV, om bolaget inte vidtar rättelse, kommer att anmäla ärendet till allmän domstol för tvångslikvidation av bolaget. Se närmare om tvångslikvidation i kommentaren till 8 §.

Vinstutdelning

6 §

Ett icke-vinstutdelande aktiebolag får inte dela ut vinst till aktieägarna.

Alternativt

I ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning får vinstutdelningen till aktieägarna för ett räkenskapsår inte överstiga ett belopp motsvarande

1. *den vid räkenskapsårets sista dag gällande statslåneräntan med ett tillägg om en procentenhet multiplicerad med det aktiekapital som aktieägarna tillskjutit bolaget, samt*
2. *vad som kvarstår i bolaget som utdelningsbara vinster för de senaste fem räkenskapsåren.*

Begränsningar avseende utdelning av vinstmedel till aktieägarna har behandlats i avsnitt 7.4.

Icke-vinstutdelande aktiebolag skall inte dela ut någon vinst till aktieägarna över huvud taget. Från vinstutdelning måste dock skiljas ersättning för utförda tjänster och liknande. Sådana ersättningar kan utgå även till aktieägare under förutsättning att det sker på affärsmässiga grunder och inte utgör någon form av otillåtet kringgående av vinstutdelningsförbudet.

För aktiebolag med begränsad vinstutdelning måste, mot bakgrund av vad som anförts i avsnitt 7.4, högsta tillåtna vinstutdelning framgå direkt av lagtexten. Den grundläggande förutsättningen för vinstutdelning i 12 kap. 2 § ABL gäller också för aktiebolag med begränsad vinstutdelning. Enligt 6 § första punkten får för ett och samma räkenskapsår den högsta tillåtna vinstutdelningen för bolaget inte överstiga ett belopp motsvarande den på samma räkenskapsårs sista dag gällande, av Riksgäldskontoret fastställda, statslåneräntan med ett tillägg om en procentenhet multiplicerad med det aktiekapital aktieägarna tillskjutit bolaget. Med tillskjutet kapital skall förstås såväl kontanta medel som apportegendom och medlen kan ha tillskjutits både vid bolagets bildande och under dess bestånd. Följaktligen ingår inte fondemissionsmedel i underlaget för beräkning av vinstutdelningsutrymmet. För att underlätta inte minst små verksamheters framtida behov, skall dock utdelningsbara vinstmedel kunna överföras som buffert från ett räkenskapsår till nästa. Enligt 6 § andra punkten skall därför de sålunda utdelningsbara vinstmedlen för de senaste fem räkenskapsår som föregått det aktuella räkenskapsåret kunna delas ut till aktieägarna.

Koncernförhållanden

7 §

Ett icke-vinstutdelande aktiebolag som ingår i en koncern får inte till annat företag inom koncernen under ett räkenskapsår föra över medel om inte transaktionen är affärsmässigt motiverad.

Alternativt

Ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning som ingår i en koncern får inte till annat företag inom koncernen under ett räkenskapsår föra över medel överstigande vad som är tillgängligt för utdelning till aktieägarna enligt 6 § eller bolagsordningen om inte transaktionen är affärsmässigt motiverad.

Koncernbidrag har behandlats i avsnitt 7.10.

Aktiebolag av den nya formen skall, i samma utsträckning som gäller för övriga aktiebolag, kunna ingå i en koncern med antingen andra aktiebolag eller andra associationsformer. I syfte att säkerställa att de särskilda vinstutdelningsbegränsningar som finns för den nya formen av aktiebolag inte kringgås skall dock ett sådant bolag inte under ett räkenskapsår få föra över medel till annat företag i koncernen överstigande vad som är tillgängligt för utdelning till aktieägarna. För icke-vinstutdelande aktiebolag innebär detta att bolaget inte alls får lämna koncernbidrag. För aktiebolag med begränsad vinstutdelning gäller att de medel som är tillgängliga för vinstutdelning till aktieägarna enligt 6 § eller bolagsordningen, om snävare gräns för vinstutdelning intagits i denna, i stället får användas, helt eller delvis, till koncernbidrag. Förbudet att gå utöver de medel som är tillgängliga för vinstutdelning skall inte gälla transaktioner mellan företagen i koncernen om dessa är affärsmässigt motiverade. Vad som kan anses affärsmässigt motiverat får överlämnas till praxis att bedöma.

Likvidation

8 §

Rätten skall besluta att bolaget skall gå i likvidation om bolaget överträtt bestämmelsen i 6 §.

En fråga om likvidation enligt första stycket prövas på anmälan av registreringsmyndigheten eller på ansökan av styrelsen, en styrelseledamot, den verkställande direktören, en aktieägare eller bolagets revisor.

Beslut om likvidation skall inte meddelas, om det under ärendets handläggning vid tingsrätten visas att de felaktigt överförda medlen återburits till bolaget.

Beträffande handläggningen hos rätten gäller vad som i 13 kap. 24 § är stadgat.

Beslutet om likvidation gäller omedelbart.

Alternativt

Rätten skall besluta att bolaget skall gå i likvidation om bolaget överträtt bestämmelserna i 6 §.

En fråga om likvidation enligt första stycket prövas på anmälan av registreringsmyndigheten eller på ansökan av styrelsen, en styrelseledamot, den verkställande direktören, en aktieägare eller bolagets revisor.

Beslut om likvidation skall inte meddelas, om det under ärendets handläggning vid tingsrätten visas att de felaktigt överförda medlen återburits till bolaget.

Beträffande handläggningen hos rätten gäller vad som i 13 kap. 24 § är stadgat.

Beslutet om likvidation gäller omedelbart.

Den nya formen av aktiebolag skall, som nämnts i avsnitt 7.11, följa samma bestämmelser om likvidation som alla andra aktiebolag. Utöver möjligheterna till tvångslikvidation enligt 13 kap. 10–11 §§, 16, 20 samt 49–50 §§ ABL skall tvångslikvidation kunna ske i enlighet med denna bestämmelse. Bestämmelsen anknyter till vad som gäller för tvångslikvidation beslutad av rätten enligt 13 kap.

Tingsrätten skall kunna försätta bolaget i likvidation om bolaget överträtt bestämmelserna i 20 kap. 6 § ABL om vinstutdelningsbegränsningar. Det sistnämnda omfattar alla förfaranden som innebär värdeöverföringar som inte är affärsmässigt betingade. Även förtäckta utbetalningar skall omfattas av bestämmelsen. Som nämnts i kommentaren till 5 § skall, för aktiebolag med begränsad vinstutdelning, en överträdelse av en snävare vinstutdelningsbegränsning i bolagsordningen inte utgöra grund för tvångslikvidation så länge bolaget inte överskridit högsta tillåtna vinstutdelning enligt lagen. Endast överträdelse mot lagens bestämmelse om högsta tillåtna vinstutdelning skall således kunna utgöra grund för tvångslikvidation enligt detta lagrum.

Om det under ärendets handläggning vid tingsrätten återbärs vad som felaktigt överförts, skall tingsrätten inte försätta bolaget i likvidation. Redan av 12 kap. 5 § ABL framgår att om utdelning till aktieägare skett i strid mot ABL skall mottagaren återbära vad han uppburit jämte ränta. Om utdelningen skett i form av vinstutdelning är aktieägaren dock återbäringskyldig endast om bolaget visar att han insåg eller bort inse att utbetalningen stred mot ABL. För icke-vinstutdelande aktiebolag torde undantagsregeln om god tro hos aktieägaren 12 kap. 5 § ABL aldrig komma att aktualiseras, då någon vinstutdelning i dessa bolag inte får äga rum. Annorlunda ställer det sig för aktiebolag med begränsad vinstutdelning, där det

för den enskilde aktieägaren som inte deltar aktivt i bolagets angelägenheter kan uppkomma svårigheter att avgöra om den utdelning som delats ut till honom är korrekt uträknad. Bestämmelsen i 20 kap. 8 § ABL är dock så utformad, att för att undgå likvidation skall felaktigt utbetalda medel återbäras till bolaget oavsett mottagarens goda tro.

Beslutet om likvidation skall gälla omedelbart. Talan skall kunna initieras av registreringsmyndigheten, dvs. PRV, bolagets styrelse, en styrelseledamot, bolagets verkställande direktör, en aktieägare eller bolagets revisor. Revisorn ingår inte i den krets som kan initiera tvångslikvidation i övriga fall. För att inte förfela syftet med den nya bolagsformen är det dock viktigt att även revisorn i brådskande fall kan ansöka om bolagets likvidation.

Handläggningen vid rätten skall följa samma regler som vid tvångslikvidation av andra orsaker enligt ABL, dvs. 13 kap. 24 § ABL skall tillämpas samt lagen (1996:242) om domstolsärenden.

9 §

Vid skifte i samband med bolagets likvidation skall aktieägarna erhålla belopp motsvarande det aktiekapital de tillskjutit bolaget. Resterande överskott skall skiftas till visst annat icke-vinstutdelande aktiebolag eller till Allmänna arvsfonden i enlighet med bestämmelserna i bolagsordningen. Finns inte det eller de aktiebolag som har angivits i bolagsordningen, skall överskottet tillfalla Allmänna arvsfonden.

Alternativt

Vid skifte i samband med bolagets likvidation skall aktieägarna erhålla belopp motsvarande det aktiekapital de tillskjutit bolaget samt del av återstående tillgångar med den begränsning som framgår av 6 § eller bolagsordningen. Resterande överskott skall skiftas till visst annat aktiebolag med begränsad vinstutdelning eller till Allmänna arvsfonden i enlighet med bestämmelserna i bolagsordningen. Finns inte det eller de aktiebolag som har angivits i bolagsordningen, skall överskottet tillfalla Allmänna arvsfonden.

Överskott vid bolagets likvidation har behandlats i avsnitt 7.6.

Vid likvidation skall bolagets överskott skiftas. Av bolagsordningen för den nya formen av aktiebolag skall det enligt 2 § närmare framgå till vilken verksamhet överskottet skall skiftas. Dock uppställs i 9 § vissa begränsningar.

Liksom vad som gäller andra aktiebolag skall samtliga skulder regleras. Det överskott som därefter uppkommer skall fördelas på

följande sätt. För icke-vinstutdelande aktiebolag skall först aktieägarna erhålla belopp motsvarande det aktiekapital de tillskjutit bolaget. Härvid avses såväl kontanta medel som apportegendom oberoende om de tillskjutits vid bolagets bildande eller under dess bestånd. Däremot avses inte fondemissionsmedel. För aktiebolag med begränsad vinstutdelning tillkommer en rätt för aktieägarna att erhålla vad som skulle ha kunna utdelats som vinst enligt 6 § eller enligt eventuellt snävare regler i bolagsordningen. Därefter vidtar skiftet till andra än aktieägarna.

Av bolagets bolagsordning skall framgå till vem överskottet skall skiftas (jfr 2 §). Därvid skall ett eller flera andra aktiebolag av den nya formen eller Allmänna arvsfonden pekats ut som mottagare. Om det eller de i bolagsordningen utpekade aktiebolagen vid likvidationen inte längre existerar, skall överskottet tillfalla Allmänna arvsfonden.

Fusion

10 §

Icke-vinstutdelande aktiebolag får ingå som överlåtande bolag i en fusion endast om det övertagande bolaget skall vara ett icke-vinstutdelande aktiebolag.

Alternativt

Aktiebolag med begränsad vinstutdelning får ingå som överlåtande bolag i en fusion endast om det övertagande bolaget skall vara ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Fusion har behandlats i avsnitt 7.7. I syfte att säkerställa att det överskott och de tillgångar som finns i ett aktiebolag av den nya formen bibehålls inom bolaget och inte kommer andra tillgodo i vidare mån än som tillåts enligt detta kapitel skall den nya formen av aktiebolag kunna ingå som överlåtande bolag i en fusion endast om det övertagande bolaget också är ett aktiebolag av den nya formen.

Byte av bolagskategori

11 §

Ett icke-vinstutdelande aktiebolag får inte övergå till att bli ett publikt aktiebolag eller ett privat aktiebolag som inte omfattas av bestämmelserna i detta kapitel.

Alternativt

Ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning får inte övergå till att bli ett publikt aktiebolag eller ett privat aktiebolag som inte omfattas av bestämmelserna i detta kapitel.

Byte av bolagsform har behandlats i avsnitt 7.12.

Endast privata aktiebolag kan vara aktiebolag av den nya formen (jfr 1 kap. 2 § ABL). För att säkerställa att bolagets överskott och tillgångar stannar inom bolaget får inte ett bolag av den nya formen övergå till att bli ett publikt aktiebolag eller till att bli ett vanligt privat aktiebolag som inte omfattas av bestämmelserna i detta kapitel.

12 §

Ett beslut om att ett publikt eller ett privat aktiebolag skall bli ett icke-vinstutdelande aktiebolag fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kap. om beslut om ändring av bolagsordningen. Beslutet är dock giltigt endast om det har biträttts av samtliga aktieägare som är närvarande vid stämman och dessa tillsammans företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget.

Aktiebolaget skall anses ha blivit ett icke-vinstutdelande aktiebolag när bolagsordningen uppfyller de bestämmelser som gäller för sådana bolag samt beslutet om övergång till ett icke-vinstutdelande aktiebolag har blivit registrerat.

Beslutet får registreras endast om bolagets firma inte strider mot de föreskrifter om firma som finns i 16 kap. och i detta kapitel.

Alternativt

Ett beslut om att ett publikt eller ett privat aktiebolag skall bli ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning fattas av bolagsstämman enligt bestämmelserna i 9 kap. om beslut om ändring av bolagsordningen. Beslutet är dock giltigt endast om det har biträttts av samtliga aktieägare som är närvarande vid stämman och dessa tillsammans företräder minst nio tiondelar av samtliga aktier i bolaget.

Aktiebolaget skall anses ha blivit ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning när bolagsordningen uppfyller de bestämmelser som gäller för sådana bolag samt beslutet om övergång till ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning har blivit registrerat.

Beslutet får registreras endast om bolagets firma inte strider mot de föreskrifter om firma som finns i 16 kap. och i detta kapitel.

Byte av bolagskategori har behandlats i avsnitt 7.12.

Enligt 17 kap. 2 § ABL kan ett publikt aktiebolag genom beslut på bolagsstämman övergå till att bli ett privat aktiebolag. En önskan från ett publikt aktiebolag att bli ett privat aktiebolag av den nya formen innebär, liksom för ett privat aktiebolag utan registrerad vinstutdelningsbegränsning som önskar bli ett aktiebolag av den nya formen, en försämring av aktieägarnas villkor. Ett sådant beslut skall därför kunna fattas endast med den starkaste majoritet som finns i ABL, vilket innebär att beslutet om ändring av bolagsordningen skall fattas av samtliga vid bolagsstämman närvarande aktieägare som tillsammans skall företräda minst nio tiondelar av aktierna i bolaget.

Aktiebolaget skall anses ha övergått till ett aktiebolag av den nya formen när bolagsordningen uppfyller de speciella kraven för sådana bolag i detta kapitel samt bolaget registrerats som ett bolag av den nya formen. Vid registreringen måste bolagets firma överensstämma med vad som gäller enligt bestämmelserna om bolags firma i detta kapitel och i kapitel 16.

Aktiebolags firma

13 §

Ett icke-vinstutdelande aktiebolags firma skall åtföljas av beteckningen (ivu), såvida det inte framgår av bolagets firma att det är ett icke-vinstutdelande aktiebolag.

Vad som föreskrivs i 16 kap. 3 och 4 §§ om beteckningen (publ) för publika aktiebolag äger motsvarande tillämpning när det gäller beteckningen (ivu) för icke-vinstutdelande aktiebolag.

Alternativt

För ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning skall bolagets firma åtföljas av beteckningen (bvü), såvida det inte framgår av bolagets firma att det är ett aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Vad som föreskrivs i 16 kap. 3 och 4 §§ om beteckningen (publ) för publika aktiebolag äger motsvarande tillämpning när det gäller beteckningen (bvu) för aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

För ett aktiebolag av den nya formen har det ett visst värde att dess karaktär framgår direkt av firman eller i anslutning till denna (jfr avsnitt 7.13). Av den anledningen skall bolagets firma, i likhet med vad som gäller för publika aktiebolag, åtföljas av en särskild beteckning, som i dessa fall skall ange att det är ett aktiebolag av den nya formen. Liksom för publika aktiebolag skall beteckningen anges på skriftliga handlingar, brev, fakturor och orderblanketter på det sätt som föreskrivs i 16 kap. 3 och 4 §§ ABL.

14 §

Beteckningen angiven i 13 § får användas endast av sådana aktiebolag som registrerats som icke-vinstutdelande aktiebolag.

Alternativt

Beteckningen angiven i 13 § får användas endast av sådana aktiebolag som registrerats som aktiebolag med begränsad vinstutdelning.

Beteckningen angiven i 13 § skall vara förbehållen denna nya formen av aktiebolag. Andra aktiebolag skall inte kunna använda sig av beteckningen (ivu) alternativt (bvu). Lagrummet vänder sig enligt sin lydelse endast till aktiebolag. Att inte heller andra associationsformer får använda sig av beteckningen i fråga framgår av bestämmelserna i Firmalagen (1974:156).

Kommittédirektiv

Icke vinstutdelande aktiebolag

Dir.
2002:30

Beslut vid regeringssammanträde den 21 februari 2002

Sammanfattning av uppdraget

En särskild utredare tillkallas med uppdrag att utreda frågor om ett nytt slag av aktiebolag för icke vinstutdelande verksamhet. Kännetecknande för ett sådant bolag skall vara att det har ett annat syfte än att ge aktieägarna vinst och att det finns särskilda begränsningar när det gäller bolagets rätt att dela ut vinst till ägare och andra. Dessa begränsningar skall innebära antingen ett fullständigt förbud mot vinstutdelning eller att aktieägarna har rätt till endast en på visst sätt begränsad avkastning på satsat kapital. Upparbetade överskott skall användas för att utveckla den verksamhet som bolaget bedriver. Det nya slaget av aktiebolag skall skapas genom särbestämmelser i aktiebolagslagen (1975:1385). Det skall vara utformat så att det utan svårighet – och utan att det uppstår några konkurrensnackdelar för andra företagsformer – kan infogas i skilda slag av företagsstrukturer.

Utredaren skall lämna de författningsförslag som behövs för att skapa aktiebolag av beskrivet slag. Utredaren skall vidare utröna behovet av andra slag av särbestämmelser som kan göra företagsformen attraktiv och peka ut tänkbara incitament att bedriva verksamhet i den nya företagsformen. Utredaren skall även analysera vilka konsekvenser sådana särregler och incitament kan ha för företag som bedriver verksamhet i annan form.

Bakgrund

Inledning

Verksamheter som sedan gammalt bedrivs i offentlig regi har under senare år i allt större utsträckning kommit att bedrivas i form av privata företag. Ibland har syftet varit att åstadkomma en ny verksamhetsform där enskildas initiativ och engagemang kan tas till vara på ett annat sätt än i offentlig verksamhet. I andra fall har syftet med verksamheten varit att generera vinst till delägarna.

En utveckling där användandet av andra verksamhetsformer skapar möjlighet att ta till vara enskilda initiativ är i och för sig önskvärd. Från allmänna utgångspunkter kan det emellertid vara mindre tillfredsställande att vissa typer av verksamheter överlämnas till kommersiella intressen. Som exempel kan nämnas driften av sjukhus, äldreboende och skolor. Det kan på goda grunder hävdas att överskottet av sådan verksamhet bör stanna kvar i företaget och användas för att utveckla verksamheten i stället för att delas ut till ägarna. Det kan också finnas en risk för att de kvalitetskrav som bör ställas på verksamhet av angivna slag inte upprätthålls om vinstintresset blir alltför dominerande.

På grund av de problem som är förenade med vinstsyftande verksamhet inom akutsjukvården infördes den 1 januari 2001 lagen (2000:1440) om inskränkning i landstingets rätt att överlämna driften av akutsjukhus till annan. Enligt denna lag får uppgiften att ansvara för driften av ett akutsjukhus inte överlämnas till den som avser att driva verksamheten med syfte att skapa vinst åt ägare eller motsvarande intressent. Lagen är tidsbegränsad och gäller till utgången av år 2002. En särskild utredare har fått i uppdrag att överväga om lagen därefter bör ersättas med särskilda regler för beslut om överlåtelse av driften av akutsjukhus eller om lagen skall göras permanent (S 2000:08).

Även när det gäller skolväsendet har frågan om vinstsyftande verksamhet blivit föremål för särskild uppmärksamhet. I propositionen *Fristående skolor* (prop. 2001/02:35) noteras att det under senare år har blivit allt vanligare att fristående skolor bedrivs i form av vinstsyftande aktiebolag. Regeringen uttalar (s. 31) att dessa bolags vinstintresse riskerar att komma i konflikt med den pedagogiska utveckling som varit själva utgångspunkten för att ge offentliga bidrag till de fristående skolorna. Enligt regeringens uppfattning har varje krona i utdelad vinst en bättre alternativ användning i

verksamheten, t.ex. som stöd till vissa elever och till kompetensutveckling.

Det kan noteras att aktiebolagsformen har blivit allt vanligare för verksamhet av angivna slag, såväl för vinstsyftande som för icke vinstsyftande verksamhet. En studie som den s.k. Fristkommittén redovisade i betänkandet *Fristående gymnasieskolor – hot eller tillgång?* (SOU 2001:12 s. 107) visar att omkring hälften av de fristående gymnasieskolor som var verksamma år 2000 bedrev sin verksamhet i den formen. Aktiebolag är också vanligt förekommande inom den privata sjukvården (se SOU 2001:52 s. 103 ff.). Det är inte heller ovanligt att andra organisationsformer kombineras med aktiebolaget. En vanlig modell är att verksamheten organiseras genom en stiftelse eller ideell förening som topporganisation med en del av verksamheten förlagd i ett helägt aktiebolag. Även andra varianter av sådana s.k. vertikala organisationsstrukturer förekommer.

Reglerna kring de nuvarande företagsformerna kan synas ge vissa möjligheter för verksamhet som har andra syften än att generera vinst åt företagets delägare eller medlemmar. Det är emellertid klart att vissa delar av regelverken i första hand är tänkta för verksamhet med vinstsyfte eller i vart fall utformade så att ett eventuellt överskott skall komma företagets ägare till del. I vart fall förmår reglerna inte förhindra att företagets ägare tillgodogör sig själva eller någon annan överskottet av verksamheten.

Den sociala ekonomin

Frågan om förutsättningarna och formerna för icke vinstsyftande verksamhet bör också ses i ljuset av den diskussion som förs såväl i Sverige som internationellt om den s.k. sociala ekonomin. Med social ekonomi avses sådana organiserade verksamheter som primärt har samhällliga ändamål, bygger på demokratiska värderingar och är organisatoriskt fristående från den offentliga sektorn. De har allmännyttan eller medlemsnyttan, inte vinstintresse, som främsta drivkraft (se rapporten *Social ekonomi – en tredje sektor för välfärd demokrati och tillväxt?* s. 37).

En mängd olika organisationsformer förekommer inom den sociala ekonomin. I en studie från 1998 hänfördes följande former till denna sektor: ekonomiska föreningar, bostadsrättsföreningar, ideella föreningar, samfälligheter, stiftelser, fonder, hypoteksföre-

ningar, ömsesidiga försäkringsbolag, sparbanker, understödsföreningar och erkända arbetslöshetskassor (se rapportens bilagedel s. 42). Denna uppräknig ger emellertid inte någon fullständig bild av hur verksamheter organiseras inom den sociala ekonomin. Såsom det också konstaterades i studien bedriver organisationer av de angivna slagen inte alltid sådan verksamhet som kan räknas till den sociala ekonomin samtidigt som det i andra typer av organisationer kan förekomma verksamhet som bör hänföras till denna sektor.

Någon definitiv koppling mellan organisationsformen och verksamhetens karaktär finns således inte. Samtidigt kan det konstateras att t.ex. stiftelser samt ekonomiska och ideella föreningar spelar en särskilt framträdande roll i dessa sammanhang. När det gäller näringsdrivande verksamhet av större omfattning har dessa organisationsformer dock ofta kombinerats med aktiebolagsformen.

Något om icke vinstutdelande företag i utlandet

Icke vinstutdelande verksamhet i med Sverige jämförbara länder bedrivs ofta i associationsformer som liknar dem som finns i Sverige. Sålunda spelar stiftelser och stiftelseliknande organisationer en framträdande roll på detta område även internationellt. Även organisationer som motsvarar eller liknar svenska ideella föreningar är vanliga.

När det gäller organisationer med medlemmar är den normala ordningen i utlandet – liksom i Sverige – att medlemmarna själva bestämmer om verksamheten skall ha andra syften än att ge medlemmarna del i vinsten. De regler som finns om icke vinstutdelande verksamhet bygger alltså normalt på att medlemmarna frivilligt väljer att bedriva verksamheten utan vinstsyfte. Såvitt känt finns det i länder som är jämförbara med Sverige inte några exempel på associationsrättsliga regler som förhindrar att en association som bedriver allmännyttig verksamhet genererar vinst till sina medlemmar. En annan sak är att avsaknaden av vinstsyfte kan vara en förutsättning för att företaget eller den som tillskjuter kapital till detta skall komma i åtnjutande av särskilt gynnsamma skatteregler eller andra förmåner.

Promemorian

Genom beslut den 11 juli 2001 uppdrog Regeringskansliet åt advokaten Stefan Lindskog att studera vilka möjligheter gällande svensk lagstiftning ger att skapa företag i en form som i sig garanterar att överskottet av verksamheten stannar kvar i företaget och används för dess konsolidering och utveckling. Enligt uppdraget skulle företaget uppfylla bl.a. följande villkor:

- Företagets verksamhet skall inte ha till syfte att generera vinst till företagets delägare eller medlemmar. Delägare och medlemmar skall ha rätt till skälig lön samt rätt till ränta på tillskjutet kapital men skall i övrigt inte, direkt eller indirekt, få del av överskottet av verksamheten.
- Inom företaget upparbetat överskott skall användas för att konsolidera och utveckla den verksamhet som företaget bedriver.
- För företaget skall gälla sådana regler om kapitalkrav, kapitaltillskott m.m. att företaget förmår att attrahera det kapital som är nödvändigt för verksamheten.
- Företaget och företag som drivs i vinstsyfte skall kunna konkurrera på lika villkor utan snedvridande effekter på något område.
- För företaget skall gälla tydliga organisationsregler. Reglerna om företagets organisation skall samtidigt vara så utformade att företaget förmår möta de krav på förändringar som verksamheten skapar.
- Delägarna/medlemmarna skall – inom ramen för vad som ovan har sagts om att företaget inte skall generera vinst till dem – ha goda möjligheter att påverka verksamhetens utformning och förvaltning.

Den 27 september 2001 redovisades uppdraget i en promemoria. I promemorian konstateras att de möjligheter som finns enligt gällande lagstiftning inte är tillräckliga för att i det allmännas intresse säkerställa sådana restriktioner i rätten till vinstutdelning som angavs i uppdraget. Det behövs alltså nya regler. Ett alternativ som behandlas i promemorian är att för alla befintliga associationsformer införa lagregler som säkerställer att verksamhet som bedrivs inte är vinstsyftande. I promemorian görs emellertid bedömningen att en sådan lösning skulle vara mycket långtgående. Vidare görs bedömningen att det inte är nödvändigt att införa någon helt ny företagsform för att säkerställa avsaknaden av vinstintresse. I stället föreslås en ny

aktiebolagsform ("aktiebolag utan vinstsyfte"), som lagtekniskt skapas genom särbestämmelser i aktiebolagslagen. Dessa särbestämmelser skulle innebära i huvudsak följande:

- Möjligheten att dela ut vinst under bolagets livstid och att skifta ut tillgångar i samband med bolagets upplösning skall begränsas genom bestämmelser i bolagsordningen.
- Bolagsordningen skall godkännas av ett särskilt kontrollorgan och får inte ändras utan kontrollorganets godkännande.
- Bestämmelserna om utbetalningsbegränsningar får inte åsidosättas ens om aktieägarna är ense om det.
- Efterlevnaden av vinstutdelningsbegränsningarna skall kontrolleras av revisorerna och överträdelser skall utgöra grund för tvångslikvidation.

Behovet av en utredning

Som framgått av det anförda har det under senare år blivit allt vanligare att privata företag driver sådan verksamhet som tidigare har bedrivits huvudsakligen i offentlig regi. En sådan utveckling är i sig inte ovälkommen. Den kan leda till ökad mångfald och bättre möjligheter att ta till vara enskilda initiativ inom olika områden. Utvecklingen är emellertid också förenad med vissa problem. Ett sådant problem är att vinstintresset i ökad utsträckning kan komma att styra verksamheter som rimligen bör styras av andra intressen, såsom driften av sjukhus, äldreboende och skolor. Det finns en uppenbar risk för framtida intressekonflikter mellan marknadens aktörer och de människor som välfärdstjänsterna är till för. Strävan att vinstmaximera kan komma att gå ut över de kvalitetsmål som bör vara styrande för verksamheten. Kortsiktiga ekonomiska hänsyn kan leda till att verksamheter som bör präglas av kontinuitet och långsiktighet utsätts för plötsliga förändringar. Över huvud taget finns det en risk att de offentliga medel som används för att finansiera verksamheterna inte kommer välfärdstjänsternas mottagare till del. Regeringen har i andra sammanhang tagit upp de problem som vinstsyftande verksamhet kan leda till inom sjukvården (se t.ex. prop. 2000/01:36 s. 14 ff.) och skolväsendet (se t.ex. prop. 2001/02:35 s. 31). Liknande problem skulle kunna aktualiseras inom andra områden. Regeringen anser mot denna bakgrund att det finns behov av en företagsform som säkerställer att verksamheten drivs i

annat syfte än att bereda ägarna vinst och att upparbetade överskott i stället används för att utveckla verksamheten.

I den ovan berörda promemorian konstateras att de möjligheter som finns enligt gällande lagstiftning inte är tillräckliga för att tillgodose de krav som i det allmännas intresse bör gälla för företag av det ifrågavarande slaget. Enligt den bedömning som görs i promemorian är det emellertid inte heller nödvändigt att skapa en helt ny företagsform för detta ändamål. I stället föreslås i promemorian en ny typ av aktiebolag, som kännetecknas av särskilda begränsningar i möjligheterna till vinstutdelning.

Regeringen delar uppfattningen att nuvarande lagstiftning behöver kompletteras för att behovet av en företagsform av diskuterat slag skall kunna tillgodoses. Regeringen delar också bedömningen att det inte är nödvändigt att för detta ändamål skapa en helt ny företagsform. Valet står då mellan att införa bestämmelser om icke vinstutdelande verksamhet som gäller för alla olika associationsformer eller att välja ut någon av dessa former. Regeringens uppfattning är att det förra alternativet för närvarande framstår som alltför långtgående och att man i stället bör inrikta sig på den associationsform som i praktiken har visat sig vara mest användbar för näringsdrivande verksamhet av större omfattning, nämligen aktiebolagsformen. En fördel med denna form är också att den enkelt kan kombineras med andra associationsformer, t.ex. i sådana vertikala organisationsstrukturer som har berörts tidigare. Regeringen anser alltså att den lämpligaste lösningen är att tillskapa en ny typ av aktiebolag för icke vinstutdelande verksamhet. Frågan om hur en sådan aktiebolagsform närmare bör utformas behöver utredas ytterligare. För detta ändamål bör en särskild utredare tillkallas.

Uppdraget

Utredaren skall lägga fram författningsförslag om ett nytt slag av aktiebolag för icke vinstutdelande verksamhet. Kännetecknande för det nya slaget av bolag skall vara att syftet med bolagets verksamhet är ett annat än att ge aktieägarna vinst. Upparbetade överskott skall användas för att utveckla den verksamhet som bolaget bedriver.

Utgångspunkten för arbetet skall vara att åstadkomma en bolagsform som är ägnad för verksamhet inom barnomsorg, skola,

sjukvård och äldrevård. Utredaren skall emellertid överväga om bolagsformen kan komma till användning även på andra områden.

Det är tänkbart att det till den nya företagsformen framdeles bör knytas regler om att vissa slag av verksamhet företrädesvis skall bedrivas i denna form. Det ingår emellertid inte i utredarens uppdrag att lämna förslag till sådana regler. Däremot skall utredaren utvärdera behovet av andra slag av särbestämmelser som kan göra företagsformen attraktiv. Utredaren skall härvid lägga fram förslag till de civilrättsliga särregler som framstår som lämpliga samt peka ut andra slag av tänkbara incitament att bedriva verksamhet i den nya företagsformen. Utredaren skall även analysera vilka konsekvenser sådana särregler och incitament kan ha för företag som bedriver verksamhet i annan form, främst ideella föreningar, ekonomiska föreningar och stiftelser som har allmännyttan eller medlemsnytta som huvudsyfte.

Utredaren skall beakta erfarenheterna av icke vinstutdelande verksamhet i föreningar, kooperativ, stiftelser och liknande sammanslutningar inom vård, omsorg och utbildning.

Utredaren skall även beakta erfarenheterna av de företagsformer som finns i utlandet för icke vinstutdelande verksamhet, som t.ex. nordamerikanska "not-for-profit organizations" och de olika organisationsmodeller som har utvecklats i andra EU-länder på bl.a. sjukvårdsområdet. Härvid måste dock givetvis hänsyn tas till skillnader i rättslig miljö mellan Sverige och andra länder.

Utredaren skall behandla de internationella frågeställningar som aktualiseras vid utformningen av den nya bolagsformen. En fråga som därvid skall belysas är hur en eventuell särbehandling av den nya bolagsformen skulle förhålla sig till EG-rättens diskrimineringsförbud. Finns det några hinder mot att föreskriva att aktiebolag får bedriva vissa typer av verksamhet endast om de är icke vinstutdelande? Gör det någon skillnad om särbehandlingen i stället görs i samband med beslut om rätt till offentliga bidrag för t.ex. drift av sjukhus eller skolor? Utredaren skall vidare särskilt uppmärksamma betydelsen av EG:s bolagsrättsliga direktiv och förordningen om stadga för europabolag (EGT L 294, 11.10.2001, s. 1).

Den nya bolagsformen skall grundas på särbestämmelser i aktiebolagslagen. Dessa bestämmelser skall bl.a. innehålla ett krav på att det i de ifrågavarande bolagens bolagsordning skall finnas särskilda begränsningar när det gäller bolagets möjligheter att dela ut vinst till aktieägarna. Dessa begränsningar skall gälla såväl under bolagets verksamhet som vid bolagets upplösning. Utredaren skall lämna

förslag om hur kraven på bolagsordningen närmare skall utformas och hur efterlevnaden av vinstutdelningsbegränsningarna skall säkerställas.

Utredaren skall utforma två alternativa modeller för vinstutdelningsbegränsningar. Enligt den ena skall det över huvud taget inte vara tillåtet att dela ut vinst till aktieägare eller andra. Enligt den andra skall bolaget kunna betala aktieägare lön för utfört arbete och avkastning på satsat kapital; för avkastningen skall dock gälla att den inte får överstiga vad som är skäligt eller att den sätt skall vara begränsad på annat sätt. När det gäller den senare modellen skall utredaren särskilt överväga hur avkastningsnivån skall bestämmas. Utredaren skall i denna del också pröva om det är lämpligt och möjligt att bestämma nivån direkt i författningsbestämmelser eller om detta bör ske på annat sätt. För det fall att det förra alternativet förordas skall förslag lämnas till vad som utgör en lämplig nivå.

Utredaren skall analysera för- och nackdelarna med de två angivna modellerna.

Vidare skall utredaren överväga om överskottet i verksamheten skall kunna tillföras annan bolaget närstående verksamhet av liknande slag eller användas för allmännyttiga ändamål.

Frågan om hur man kan förebygga kringgåenden av vinstutdelningsbegränsningarna skall uppmärksammas särskilt. Utredaren skall därvid behandla bl.a. riskerna för indirekta vinstuttag genom alltför höga löneutbetalningar, köp till överpriser, försäljning till underpriser, olika slag av hyresarrangemang, skilda slag av koncern-interna transaktioner m.m.

I uppdraget ingår också att analysera hur reglerna bör utformas för att skapa så goda finansieringsmöjligheter som möjligt för bolaget. Utredaren skall sålunda ta ställning till om aktiebolagslagens regler om kapitaltillskott, kapitalskydd m.m. är tillfyllest eller om det med hänsyn till bolagets särskilda karaktär fordras särskilda regler som kan underlätta för bolaget att skaffa det kapital som krävs för verksamheten.

Utredaren skall även lämna förslag till de övriga associationsrättsliga särbestämmelser som kan anses nödvändiga. Härvid skall övervägas bl.a. i vilken mån särskilda regler behövs när det gäller fusion, nedsättning av aktiekapitalet och koncernlån.

I uppdraget ingår vidare att utröna om det finns behov av särskilda regler om bolagsbildning. Utredaren skall också ta ställning till vilka förutsättningar som skall gälla för registrering av bolaget.

Utredaren skall vidare lämna förslag till regler om omvandling av vanliga aktiebolag till det nya slaget av aktiebolag samt analysera de problem som en sådan omvandling eventuellt kan ge upphov till. Utredaren skall också undersöka behovet av särskilda bestämmelser som kan underlätta infogandet av det nya slaget av bolag i s.k. vertikala organisationsstrukturer, t.ex. med föreningar eller stiftelser som moderföretag. Finner utredaren att det finns ett sådant behov, skall utredaren lägga fram förslag till sådana bestämmelser. Utredaren skall också lägga fram de övriga förslag som kan behövas för att verksamhet som bedrivs av någon av de befintliga företagsformerna med utnyttjande av den nya bolagsformen inom ramen för en vertikal företagsstruktur inte utsätts för konkurrensnackdelar.

Utredaren skall vidare överväga behovet av en extern kontroll av att ett bolag som har registrerats som icke vinstutdelande respekterar vinstutdelningsbegränsningarna. Inom ramen för denna frågeställning skall utredaren överväga i vilken mån kontrolluppgifterna kan fullgöras av redan befintliga myndigheter, såsom t.ex. Patent- och registreringsverket eller länsstyrelsen, eller om ett nytt kontrollorgan behöver skapas för detta ändamål. Utredaren skall också överväga alternativen att olika organ utövar kontrollfunktion för olika slag av verksamheter eller att en sådan funktion utövas av särskilda revisorer.

Utredaren skall också ta ställning till behovet av sanktioner vid överträdelser av vinstutdelningsbegränsningarna. Finner utredaren att sanktioner behövs, skall utredaren lämna förslag till sådana. Bland de alternativ som bör övervägas kan nämnas tvångslikvidation, sanktionsavgifter, återkallelse av tillstånd att bedriva viss verksamhet och förlust av offentliga bidrag för verksamheten. Utredaren är oförhindrad att föreslå andra typer av sanktioner än dessa.

Att beakta i övrigt för utredaren

Utredaren skall samråda med Utredningen om vårdens ägarformer – vinst och demokrati (S 2000:08).

Utredaren skall beakta det arbete som pågår inom Regeringskansliet med att ta fram ett förslag till en ny aktiebolagslag (se Aktiebolagskommitténs förslag i SOU 2001:1). Även annat relevant arbete inom Regeringskansliet skall bevakas. Utredaren skall, när det gäller redovisning av förslagets konsekvenser för små företag, samråda med Näringslivets nämnd för regelgranskning.

Utredaren skall beräkna de ekonomiska konsekvenserna av förslaget. Om förslaget kan förväntas leda till kostnadsökningar för det allmänna, skall utredaren föreslå hur dessa skall finansieras.

Uppdraget skall redovisas senast den 28 februari 2003.

(Justitiedepartementet)

Sammanlutningar m.fl. som inbjudits att inkomma med synpunkter till utredningen

Arbetsgivaralliansen
Folkrörelserådet
Friskolornas Riksförbund
Föreningen för kooperativ utveckling i Sverige
FAR (tidigare Föreningen Auktoriserade Revisorer)
Föreningen Vårdföretagarna
Företagarnas Riksorganisation
Handikappförbundens Samarbetsorgan
Kooperativa Institutet
KFUK-KFUMs riksförbund
Läraryrket
Lärarnas Riksförbund
Nämnden för offentlig upphandling
Sjukgymnastförbundet
SKTF
Svenska Kommunalarbetsförbundet
Svenska Montessoriförbundet
Svenskt Näringsliv
Sveriges kristna friskoleråd
Sveriges Läkarförbund
Sveriges Skolledarförbund
Vårdförbundet
Waldorfskolefederationen